

СТАТИСТИЧЕСКИ ПРЕГЛЕДЪ

СПИСАНИЕ ЗА ОБЩЕСТВЕНО СТОПАНСКИ ВЪПРОСИ

ИЗДАВАНО
ОТЪ ТЪРГОВСКО-ИНДУСТРИАЛНАТА
КАМАРА И СТОКОВАТА БОРСА
ВЪ
ВАРНА.

УРЕЖДА СЕ ОТЪ РЕДАКЦИОННИЯ КОМИТЕТЪ
ПРИ СЪТРУДНИЧЕСТВОТО НА:

Ангеловъ, Д-ръ Сим., професоръ; Боевъ, Б., професоръ; Буровъ, Ат. Д., бившъ министъръ;
Ганевъ, Вен., професоръ; Ганевъ, Д-ръ Сп., началникъ на Бюрото за финансови изучвания въ
Българската нар. банка; Данаиловъ, Г. Т., професоръ; Ивановъ, Дончо, секретаръ на Русенската
търговско-индустриална камара; Иширковъ, Ат., професоръ; Каблешковъ, Ат. С., управителъ
Кооперативната банка; Консуловъ, Ст., асистентъ университета; Кънчевъ, Д-ръ инж. В., главенъ
инспекторъ на индустрията; Ляпчевъ, А., бившъ министъръ; Мишайковъ, Дим., професоръ; Мута-
фовъ, Д-ръ Хр., адвокатъ; Поповъ, Кирилъ Г., главенъ директоръ на Статистиката; Сакаровъ,
Д-ръ Н., публицистъ; Списаревски, Д-ръ Н. Д., публицистъ; Стояновъ, П., професоръ; Таба-
ковъ, Д-ръ С., чиновникъ въ Министерството на външ. работи; Тодоровъ, П., публицистъ; Фаден-
хехтъ, Д-ръ И. професоръ; Хинковъ, Х. С., инспекторъ въ Кооперативната банка; Цанновъ, А., про-
фесоръ; Януловъ, Илия, публицистъ и др.

СЪДЪРЖАНИЕ.

I. Статии.

Стр.

Д-ръ Ив. Каросеровъ. Нашитѣ търговско-индустриални камари	309
Д-ръ Г. Тошевъ. Публичнитѣ влагалища и стоковиятъ кредитъ въ България	317
И. Христовъ. По професионалното образование	329

II. Стопански обзоръ.

А. Вътрѣшенъ:

Н. Миѣаиловъ. Има ли недостигъ на зърнени храни у насъ	332
Ив. Деневъ. По изборитѣ за членове на т.-и. камари	336

Б. Външенъ:

И. Е. Всемирното производство и всемирната търговия на петрола	338
--	-----

IV. Книжнина.

Отчетъ на Държ. столарско у-ще въ Русе за врѣмето 1895—1910 г.	341
„Варненската стокова борса“ отъ Ст. Бочевъ, статия въ спис. на Бѣлг. Економическо Дружество	341
Разни списания	341

V. Малъкъ бѣлѣжникъ.

Изъ дѣйността на Камарата.

I. До комитета на общ. прѣдвидливостъ	342
II. Занаятчийски курсове	342
III. По липсата на циментъ и камени вжглища	342
Разни	342
Земледѣлски бюлетинъ	344

Редакционенъ комитетъ:

Екимовъ, Д-ръ Ив., подпрѣдседателъ Т. и. камара;
Калянджиевъ, Ц., директоръ Търговското училище;
Каракашевъ, Т., директоръ Б. т. параходно дружество;
Каросеровъ, Д-ръ Ив., секретаръ Т. и. камара.

ЕКОНОМИЧЕСКИ ПРЪГЛЕДЪ

Абонаментъ:

За година . . . 8 лв.
„ 6 мѣсеца . . . 4 „
„ 3 „ . . . 2 „
„ чужбина год. . 10 „

Отдѣлна книжка 50 ст.

Излиза на 15. и 30. всѣки
мѣсецъ, освѣтъ юлий и
августъ.

ДВУСЕДМИЧНО СПИСАНИЕ ЗА ОБЩЕСТВЕНО-СТОПАНСКИ ВЪПРОСИ.

— ооо —

Издание на Търговско-индустриалната камара и Стоковата борса
ВАРНА.

Всичко, що се отнася до
списанието, да се отправя
ч р ъ з ъ Търговско-инду-
стриалната камара.

Ръкописи се връщатъ
само срѣщу заплащане на
пощенскитѣ разноски.

Обявления по споразумѣ-
ние.

Кн. 19—20.

ВАРНА, 15—30 ЮНИЙ 1915.

Гол. I.

Д-ръ Ив. Каросеровъ.

НАШИТЪ ТЪРГОВСКО-ИНДУСТРИАЛНИ КАМАРИ.

(По поводъ 20 год. отъ основаването имъ).

Традиция е, имаща силата на неписанъ законъ, да се хвърля погледъ върху пѣтя, който всѣка отъ що-годѣ обществено значение организация е изминала, когато тя приключва извѣстенъ периодъ отъ своето сѣществуване. Години, десетилѣтия отминаватъ, тѣ оставятъ слѣди задъ себе си, защото сж изпълнени съ дѣла, а дѣлата искатъ своята прѣцѣнка. Че пѣма по-добъръ опѣтвачъ за бѣдащето отъ опѣта на миналото — това се знае сжщо така, както се и съзнава, че за да вървишъ напредъ, за да творишъ успѣшно своето бѣдаще, необходимо е да се вгледашъ въ миналото си, върно да схващашъ добритѣ му и да не прѣмълчавашъ лошитѣ му страни. По този начинъ, чрѣзъ обективна самокритика, се оякчава всѣка организация, заздравяватъ се основитѣ, на които тя е поставена, и ѣ се дава възможность за по-широка и ползотворна дѣйность.

Такавъ единъ моментъ, въ който трѣба да дадатъ отчетъ за своитѣ дѣла, да прѣгледатъ и прѣцѣнятъ миналото си и ясно да очертаятъ изгледитѣ и замислитѣ на своето бѣдаще — днесъ прѣживѣватъ търговско-индустриалнитѣ камари въ България. 11. юний 1915. год. приключва двѣ десетилѣтия отъ тѣхното сѣществуване. На този день, прѣди двадесетъ години, учрѣденитѣ съ специаленъ законъ търговско-индустриални камари въ Варна, Пловдивъ, Русе и София сж открили за сѣданията на първата си редовна сесия. На този день тѣ избиратъ своитѣ бюра и започватъ да функциониратъ въ рамкитѣ на закона. Какъ сж заживѣли, каква дѣйность сж проявили тѣ, какви сж въобще резултатитѣ отъ тѣхното сѣще-

ствуване — върху това, върваме, всѣка отъ камаритѣ ще ни даде своятъ подробенъ отчетъ, а заедно съ него и богатъ източникъ за сравнителни проучвания, които, поради разхвърляността на материята, сега сж така много отруднени. Тукъ ние ще се опитае да нахвърляме въ бѣгли черти по-крупнитѣ прояви отъ живота имъ и да изтъкнемъ близкитѣ задачи на бѣдащето, които би слѣдвало да се разрѣшатъ въ благоприятенъ смисълъ, за да се даде новъ тласкъ въ развитието на т. н. камари, като институти съ широко обществено значение.

* * *

Законодателната дѣйность на Народното събрание по отношение на търговско-индустриалнитѣ камари трудно би могло да се квалифицира като достатъчно всестранчива, широка и задоволителна. Напротивъ, тя по-скоро носи характеръ на ограниченость. Нейната първа проява е законопроектътъ, съ който се поставя началото на търг. инд. камари, станалъ законъ прѣзъ декемврий 1894. г. и — интересно за отбѣлѣзване — миналъ на три четения безъ каквито и да било дебати, което иде да подсказе, че въ срѣдата на народното прѣдставителство ще да е сѣществувала много слаба прѣдстава изобщо за характера на прѣдстоящия за организуване институтъ. Покрай иначе сравнително богатата законодателна дѣйность на тази епоха въ народно-стопанско отношение, законопроекта за т. инд. камари е миналъ почти незабѣлѣзанъ. Нуждата, значи, отъ тия послѣднитѣ не се е чувствувала широко въ обществото, нито пъкъ, изглежда, че се е

съзираше ролята, които тѣ биха били въ състояние да играятъ за правилното развитие на народо-стопанския животъ въ страната.

Въ разрѣзъ съ това безразличие, „мотивитѣ“ къмъ законопроекта започватъ съ изтъкване „чувствителната нужда“ отъ учрѣдяване тър. инд. камари въ страната и неопѣнимитѣ услуги, които тѣ ще донесатъ за мѣстната търговия и промишленостъ. Базирайки се на опита на чуждитѣ напреднали страни, законодателя схваща търг. инд. камари като официални учрѣждения, които, като дѣйствуватъ чрезъ прѣдставители на търговията, индустрията и занаятитѣ, изтъквайки назрѣващитѣ нужди на народостопанския животъ въ страната, да прѣдставляватъ една яка връзка между правителството и съществениятъ изисквания на търговскитѣ, индустриални и занаятчийски съсловия. Той не е чуждъ на съществуващитѣ течения за раздѣляне камаритѣ въ само търговски, само занаятчийски и пр., ала намира, че това би било твърдѣ прѣждевременно за нашитѣ условия. Както въ всички държави, камаритѣ сж оправдали своето прѣдназначеніе, така и у насъ тѣ не ще закѣснѣятъ да докажатъ, че сж полезни учрѣждения, разбира се, слѣдъ като изминатъ първитѣ нѣколко години на „трудното начало.“ Тѣхната практическа дѣйностъ се очертава въ даване възможностъ на търговци и занаятчи да се застъпватъ прѣдъ правителството за своитѣ нужди и интереси, отъ една страна, а, отъ друга, въ улесняване това послѣдното, когато то ще има нужда да изслушва мнѣнието на търговци, занаятчи и индустриалци по въпроси, било отъ общъ, било отъ прѣдимно тѣхенъ интересъ. Тѣ ще има да изучаватъ непосредствено стопанския битъ на страната, защото ще сж най-пригодни за подобна работа, и всѣкога ще сж дѣйствителниятъ свѣтникъ на правителството, когато ще се касае да бждатъ прѣдприемани мѣропріятія за неговото развитие и подобряване. Обяснявайки, по нататѣкъ, значението на камаритѣ, законодателя се провиква: „Правителството ще сключва търговски спогодби съ други държави, или ще въвежда нови митарствени или ж. п. тарифи, или ще иска да пристѣпи къмъ реформиране или подобряние на данѣчната система и др.: кой другъ, освѣнъ самитѣ заинтересувани търговци и производители, чрезъ камаритѣ, могатъ

да внушатъ на правителството много тънкости и подробности, съ които да се прѣдварятъ значителни загуби за държавата? (к. н.). Ала първата и най-прѣка задача, която се поставя на камаритѣ, това е постигането на една „най-точна народостопанска статистика“, отъ каквата страната е била лишена дотогава.

Това е принципното обосноваване на законопроекта, а самиятъ законъ се състои отъ слѣднитѣ V глави: общи положения; управление; атрибуции; избори, съставъ и най-послѣ приходи.

Основаването на камаритѣ се допуща само въ по главнитѣ градове на княжеството, било по инициативата на мѣстнитѣ търговци и промишленици, било по оная на правителството, като прѣдварително се взима мнѣнието на съответнитѣ окръжни и общински свѣти. Камаритѣ се състоятъ отъ дѣйствителни и кореспондентни членове, а районитѣ имъ, както и числото на дѣйствителнитѣ членове, ще се опрѣдѣлятъ чрезъ височайши указъ. Особенъ правилникъ ще се изработи отъ М-ството на търговията и земледѣлието, който ще опрѣдѣли подробноститѣ по прилагането на закона. Тѣ се управляватъ отъ бюро въ съставъ: прѣдседател, подпрѣдседател и секретаръ, пзбирано по вишегласие отъ присѣтствующитѣ членове за двѣ годишенъ периодъ. Въ засѣданнето на камарата, М-вото на търговията и земледѣлието изпраща делегати, които иматъ право да изказватъ мнѣнието си по всички въпроси. Камаритѣ сами си приготвятъ правилници за тѣхното вътрѣшно устройство, които, обаче, влизатъ въ сила слѣдъ одобряването имъ отъ М-вото на търговията и земледѣлието. Рѣшенията на камарата сж валидни само при абсолютно болшинство. Камаритѣ зависятъ непосредствено отъ М-вото на търг. и земледѣлието и сж длъжни, било по своя инициатива, било когато то поиска, да даватъ на правителството „мнѣния и свѣдения върху интереситѣ, нуждитѣ и движението на търговията и индустрията въ районитѣ имъ.“ Тѣ сж длъжни да даватъ свѣдения и на държавнитѣ и общински учрѣждения за лицата, които прѣдприематъ държавни и общински прѣдприятія. Освѣнъ това, М-вото на търг. и пр., когато то намѣри за нужно, може да се свѣщава съ камаритѣ по всички въпроси отъ народо-стопански характеръ. Въ случай на недоразумѣния между търговци

или индустриалци, на камарата е дадено право да се произнася по спора, като арбитър, чрез издаване писмени решения. Тя сж длъжна да съобщаватъ статистически данни върху търговското движение, вносъ и износъ, чрез пристанищата, ако такива се напратъ въ районитъ имъ. Пръзъ януарий всѣка година отъ тѣхъ се иска подробенъ докладъ изцѣло за економическото състояние на района пръзъ изтеклата година. Камаритъ се състоятъ отъ 16—32 члена, изборитъ на които става чрезъ тайно гласоподаване по вишегласие. Избиратели сж всички търговци, занаятчии и индустриалци, имащи граждански и политически права, които плащатъ патентово даждие въ размѣръ, какъвто ще опрѣдѣли мин. съвѣтъ. За избираемитъ се изисква минимална възраст отъ 25 години, изборитъ ставатъ въ окол. центрове. Деньтъ на изборитъ опрѣдѣля М-вото на търг. и пр. Членовитъ се избиратъ за 4 години, половината отъ които, по редъ на старшинство, слѣдъ изтичането на 2 години, напушатъ камарата. Въ края на първия двѣгодишенъ перподъ, ще се тегли жребие. Относно срѣдствата за издържане търг. инд. камари, на мин. съвѣтъ се прѣдоставя, слѣдъ като изслуша тѣхното мнѣние, да опрѣдѣли приходитъ, съ които тѣ ще могатъ да покрѣщатъ разходитъ си. Тия приходи ще се събиратъ по установения редъ отъ бирницитъ.

Колкото и нещеленъ, този законъ е билъ прѣдостатъченъ, за да се започне изграждането на ония институти, които имаха да играятъ толкова крупна роль за народостопанското на прѣдване въ страната. Ала бързи въ всичко, така и тука, мнозина като че ли сж очаквали чуть ли не магически резултати отъ дѣйността на търгов.-инд. камари. Такива, разбира се, не се видѣха веднага на лице, защото, много естествено, „трудното начало“ не можеше да не продължава нѣколко години — настъпва поради това извѣстно разочарование въ обществото, изразъ на което се явява едно прѣдложение въ Х-то Об. Народ. събрание за унищожаване закона за търг.-инд. камари, „понеже билъ безцѣленъ,“ слѣдъ като съществувало цѣло едно министерство, имащо същата задача, както и тия послѣднитъ, а, отъ друга страна, „обрѣмнявалъ населението съ тежки данъци безцѣлно, и то да получаватъ извѣстни

узаконени бюра тлѣсти заплати“. За щастие, обаче, това прѣдложение, плодъ на недомислие, слѣдъ извѣстни разяснения и обѣщания отъ М-то на търговията, бива оттеглено отъ самия прѣдложителъ, така че, търговско-индустриалнитъ камари се спасяватъ отъ прѣждевременно смъртъ и слѣдъ извѣстната криза къмъ 1900.—1901. год. заживѣватъ сравнително по-спокоенъ животъ.

Съ течение на врѣмето, недостатѣцитъ на закона за т. н. камари ставатъ все по-очевидни и налагатъ мѣрки за прѣмахването имъ. Искането за внасяне извѣстни измѣненния въ постановленията му ставатъ все по-настоятелни, камаритъ ги изтъкватъ многократно въ своитъ сесии и, най-послѣ, съотвѣтното М-во съзнава нуждата отъ новъ единъ законъ за т. н. камари. Законопроектъ се внася послѣдователно въ I р. с. на XII. об. н. с. 1902./1903. год., въ III. р. с. на XIII. об. н. с., ала бива разгледанъ едва въ IV р. с. на това послѣдното (1906./1907. год.). Трѣбвало е да се изминатъ почти петъ години, за да стане законопроектъ законъ!

Министрътъ на търговията придружава законопроектъ съ единъ мотиви, въ които се изтъква, че „начинитъ, по който камаритъ сж се управлявали, както и атрибутитъ, които имъ сж били акордирани, не сж били отъ естество да гарантиратъ и направитъ отъ тѣхъ жизнеспособни тѣла, стоящи винаги близо до българския търговецъ и индустриалецъ, закриляйки го въ неговитъ интереси и всѣкидневни нужди.“ Да се измѣни всичко това въ благоприятенъ смисълъ, се очаква отъ даването голѣма самостоятелност на камаритъ и гарантирането имъ повече права — два основни принципа, прокарани въ законопроектъ. Неговото приемане така, както е прѣдставенъ, се схваща като едно доказателство, което ще се даде на българския търговецъ и индустриалецъ съвѣтъ, че той получава всичко, каквото може да иска отъ законодателното тѣло при създаването подобенъ единъ законъ. Отъ търговцитъ и индустриалцитъ, отъ тѣхната дѣйност, ще зависи по-нататкъ да използватъ благата, които този законъ имъ дава.

Въ различие отъ стария законъ, новиятъ опрѣдѣля точно сѣдалищнитъ градове на търг.-инд. камари, като увеличава числото имъ съ една — тая въ Бургазъ. Тя дѣйствуватъ въ общи събрания на всичкитъ свои членове, въ обикнове-

ни събрания само на мѣстнитѣ членове и чрѣзъ бюрата, а районитѣ имъ се опрѣдѣлятъ съ височайши указъ. Както и по-рано, прѣдназначението на търговията и земледѣлието, това послѣдното, обаче, е длѣжно да се съвѣщава съ тѣхъ въ слѣднитѣ случаи: при изработването нови или измѣняването съществувашитѣ закони, досѣжно търговията, индустрията и занаятитѣ; по отварянето професионалнитѣ училища, борси и др. учрѣждения, които иматъ за цѣль народостопанското повдигане на страната; по организацията на житнитѣ и др. тържища, на прѣносната и прѣвозна служби въ пристанищата и ж. п. станции; при измѣняването или подготовката нови ж. п. и митни тарифи, сключването търговски договори, въвеждането октроални и др. такси и данъци, които засѣгатъ търговскитѣ, индустриални и занаятчийски съсловия и най-послѣ — по всички въпроси, които се касаятъ до общитѣ търговско-стопански интереси на страната. На камаритѣ се дава право да съставятъ списъци на лица, годни за синдици. Уреждатъ се при тѣхъ помирителни сѣдилища, които да разглеждатъ спорове между търговци, индустриалци, занаятчи и работници. Прѣдвиждатъ се, по-нататъкъ, информационни бюра и търговско-промишлени музеи. Рѣшенията на камаритѣ, засѣгащи интереси отъ общъ характеръ, „подлежатъ на прѣгледъ и утвърждение отъ респективнитѣ министерства, прѣди да се иска привеждането имъ въ изпълнение отъ надлежната властъ.“ Търговско-промишленото повдигане на своя районъ, за което има да ратува, тѣ ще подпомагатъ чрѣзъ издържането пѣтуващи майстори по разнитѣ занаяти, чрѣзъ откриването професионални курсове и училища, даването стипендии на занаятчи за специализация и пр. Тѣмъ е вмѣнено въ длѣжностъ да отпускатъ ежегодни субсидии за пѣдържката на държавенъ технологически музей въ София и е прѣдоставено да откриватъ търговско промишлени музеи въ чужбина. Тѣ сж длѣжни да прѣдставятъ, къмъ края на всѣки мѣсець май, въ Министерството на търговията и пр. кратъкъ отчетъ, а всѣка четвърта година — обстоятелственъ докладъ за економическото положение на своя районъ.

Членоветѣ на камаритѣ сж въ зави-

симость отъ околнитѣ, които влизатъ въ района имъ, като всѣка околия се прѣдставлява отъ най-малко единъ членъ. Числото на членоветѣ отъ сѣдалищната околия е съ единъ повече отъ сбора на всички останали членове. Министерството на търговията и промишл. има право да назначава двама дѣйствителни члена, вземани, „било изъ срѣдата на занаятч. сдружения, ако не сж достатъчно прѣдставени въ камарата, било измежду лица, познати въ економическата наука или вѣщи по търговско-индустриални въпроси.“ Тѣ се избиратъ чрѣзъ тайно гласоподаване и чрѣзъ вишегласие, а денътъ на изборитѣ се опрѣдѣля отъ М-ството на търговията. Цензътъ за избирателитѣ е: 25 год. възраст и минимумъ 35 лв. данъкъ. За избирателитѣ се изисква 30. год. възраст и минимумъ 100 лв. данъкъ, за занаятчиитѣ — 50 лв. или висше образование. Както първитѣ, така и вторитѣ, трѣбва да сж изъ срѣдата на търговскитѣ, индустриални и занаятчийски съсловия и да иматъ политически и граждански права. Избиратъ се за 4 години, като половината напушватъ камарата, слѣдъ изтичането на втората година по редъ на старшинство. Прѣизбирането е допустимо.

Камаритѣ се управляватъ отъ едно бюро, което се състои отъ единъ прѣдседател и двама подпрѣдседатели. Секретарътъ на камарата, който завежда канцеларията ѝ, проучва и докладва всички въпроси отъ нейна компетентностъ, влиза по право въ бюрото. Това послѣдното има двугодишенъ мандатъ. А приходитѣ имъ се състоятъ отъ слѣднитѣ пера: върхнина най-много до 8% отъ данъка върху занятието на всички търговци, индустриалци и занаятчи и върху патентнитѣ даждия за правопродаване спиртни питиета и тютюнъ; подарени и завѣщани суми и имоти; реализирани печалби отъ уредения при тѣхъ музей, разни такси и др. случайни постѣпления. Бюджетитѣ на камаритѣ се гласуватъ всѣка година отъ общитѣ имъ събрания, а се утвърдяватъ отъ Министерството на търговията и промишлеността, което има право да увеличава или намалява прѣвиденитѣ суми.

Новиятъ законъ значително подобрява положението на камаритѣ, като разширява тѣхнитѣ права и изрично подчертава автономността имъ. Той иде да затвърди тенденцията, проявена прѣзъ 1905. год. чрѣзъ създаването на законитѣ за женския и дѣтски трудъ въ индуст-

стриалнитѣ заведения, за пктуващитѣ търговски агенти въ България и за публичнитѣ разпродажби, по силата на които се санкционира правото имъ на непосредствено и активно вмѣшательство въ народостопанския животъ на страната. Тѣхниятѣ официаленъ характеръ се вижда все по-силно подчертанъ.

Поставени на по самостоятелна нога, добили вече, по силата на миналата си дѣйностъ, широко право на съществуване, тѣ иматъ всичката възможностъ да разширяватъ своята инициатива и постепенно да се издигатъ до оная висота, която би ги посочила като единъ отъ крупнитѣ фактори за нашето народостопанско развитие.

Успѣха ли камаритѣ да се издигнатъ на тази висота?

* *

Като новъ единъ институтъ, ржководителитѣ на който не сж могли да иматъ нуждната опитностъ, търговско-индустриалнитѣ камари започватъ своята дѣйностъ твърдѣ боязливо. Тя се движи първоначално въ твърдѣ скромни размѣри и бива направлявана прѣдимно отъ Министерството на търговията: това послѣдното е, което съставя дневниятъ редъ на първитѣ нѣколко общи годишни събрания. Прозира, наистина, въ срѣдата на членоветѣ голѣма прѣданностъ къмъ работата, желание да се твори въ нова една областъ, ала, при все това, явна е неспигурната ржка на начинающия. Прѣди всичко, камаритѣ е трѣбвало да се организиратъ и да начертаятъ пжтищата, по които ще има да се движи тѣхната дѣйностъ. Ето защо, първитѣ нѣколко години сж изпълнени прѣдимно съ оясняването въпроси отъ прѣдимно вътрѣшно-организационенъ характеръ. А работата на сеситѣ се е изчерпвала съ кратки обсъждания на прѣдставения отъ М-вото дневенъ редъ и вземане рѣшения по него. Така, съвокупната дѣйностъ на камаритѣ носи изключително теоритиченъ характеръ и е още твърдѣ еднообразна и ограничена. Тя нѣма почти никакво съществено значение за развоя на народостопанския животъ въ страната, още повече и поради обстоятелството, че въ рѣшенията имъ правителството обикновено не се е вслушвало. Въ повечето случаи тѣхнитѣ запитвания не сж били въобще удостоавани съ каквото и да било отговоръ отъ страна на съответнитѣ министерства. Това прѣнебрѣжение, естест-

вено, обезкуражава бюрата и убива желанието за по интензивна работа всрѣдъ членоветѣ на камаритѣ. Както единтѣ, така и другитѣ, се запитватъ, има ли смисълъ, при такова едно неестествено положение, съществуването на подобни институти и не трѣбва ли да се взематъ мѣрки за неговото поправяне. Настоящпво и многократно камаритѣ апелиратъ прѣдъ правителството за вслушване въ тѣхния гласъ. Цѣлата тази атмосфера на враждебностъ между учрѣжденията, които е трѣбвало да си съдѣйствуватъ и взаимно да допълватъ своята дѣйностъ, докарва остра криза въ живота на т. н. камари. Оспорва се отъ разни страни правото имъ на съществуване, ползитѣ отъ тѣхъ се изтъкватъ като крайно съмнителни и въ резултатъ тѣ биватъ мълкомъ суспендирани прѣвъ цѣлата 1900. година.

Това положение, обаче, не отива дълго врѣме, нито пъкъ суспендирането на камаритѣ е било послѣдната дума по въпроса. За щастие, той не е отишълъ до Народното събрание, защото не е чудно, въ такъвъ случай, законътъ за т. н. камари да би билъ безвъзвратно залпченъ. Прѣвъ 1901. година тѣ добиватъ наново възможността да произведатъ своитѣ редовни сесии. Разбира се, единъ отъ крупнитѣ въпроси, който прѣди всичко ги е занимавалъ, е билъ този за тѣхната дѣеспособностъ. Оттукъ нататкъ, тѣ заживяватъ новъ ставащъ все по-интензивенъ животъ. Излѣзли, може би, съ известни поуки отъ прѣживяната криза, спасени единъжъ за винаги отъ страхътъ да бждатъ прѣмахнати, и слѣдъ добития вече опитъ, слѣдъ прѣодоляване „трудното начало“, камаритѣ разширяватъ дѣйността си, правятъ я по-цѣлесобразна, схващатъ задачитѣ си по-правилно и започватъ да се вжпвяватъ въ дѣйствителнитѣ и съществени пужди на народостопанския животъ въ страната. Тѣ вече не сж така записми, по отношение на третиранитѣ въпроси, отъ централната власть и започватъ да проявяватъ все по-голѣма инициатива. Въ непосредствено съприкосновение съ грубата дѣйствителностъ, прѣдъ очитѣ имъ изтъкватъ всѣки день купъ неуредици и празноти, които спъватъ правилното развитие на търговия, индустрия и занаяти. Да се грижатъ за тѣхното прѣмахване, естествено е била една отъ главнитѣ имъ задачи и въ тоя свой стремежъ, ние ги виждаме да изнасятъ на обсъждане редица крупни въ-

проси отъ общъ народостопански характеръ. Чръзъ зрѣло обсъждане, въ основата на което винаги лежи общото благо, чръзъ подходящи рѣшения, тѣ сж показвали правия пътъ, който кормчилѣ на държавния корабъ е трѣбвало да слѣдватъ. И ако въ много случаи тѣхниятъ гласъ е оставалъ безъ отзвукъ и желанията имъ нереализирани, за това трѣбва да съжаляватъ, може би, на послѣдно мѣсто камаритѣ. Не малко грѣшки въ нашето законодателство биха били избѣгнати, много полезни инициативи биха били днесъ реалностъ, ако правящитѣ правителствени сфери въ всички врѣмена биха отдавали по-голѣмо внимание върху дѣйността на т. и. камари.

Така или иначе, безспоренъ е факта, че работата на камаритѣ добива все по-голѣмо практическо значение. Отъ чисто съвѣщателни тѣла съ прѣдмнно академиченъ характеръ, врѣмето ги прѣобразува въ организми на живата дѣйствителностъ. Тѣ вече не даватъ само съвѣти, нито пъкъ се задоволяватъ съ прѣдвяването на искания, а се отдаватъ на положителна творческа дѣйностъ. Покрай разглеждането всички почти законопроекта, докосващи стопанския животъ въ страната, покрай обсъждането всѣка негова крупна проява, било по отношение на държавното или пъкъ спрѣмо частното стопанство, и заедно съ нѣкои въпроси отъ локаленъ характеръ — прѣдъ камаритѣ се открива широкото поле на професионалното образование. Тукъ тѣ намиратъ благодатна почва за най-ползотворна работа. Нуждитѣ на съврѣмнената търговия изискватъ широки познания у търговеца; нарастващитѣ изисквания на вкуса у потребителитѣ налагатъ солидна занаятчийска подготовка, която да е въ състояние да го задоволи. Това отъ една страна. Отъ друга — извѣстната и общопитѣвана несъобразностъ въ нашето срѣдно образование, нагодено да фабрикува повече една безпомощна полуинтелигенция, отколкото здрави труженици, годни за подходяща промишлена дѣйностъ. Тази дисхармония импулсирва стремжѣтъ на камаритѣ за засилване професионалното образование и тѣ се залавятъ съ уреждането разни занаятчийски курсове, срѣдни и вечерни търговски училища. И ако днесъ ние виждаме безспоренъ напрѣдѣкъ въ модернизирването на нѣкои наши занаяти, ако търговскитѣ и банкерски контори сж запълнени съ добри

подготвенъ персоналъ, за всичко това трѣбва да се благодари имено на т. и. камари, общиятъ резултатъ отъ работата на които не стои по-долу отъ този на държавата и имъ дава основание да бждатъ горди съ извършеното. Ако тази би била единствената тѣхна заслуга, правото имъ на съществуване става неоспоримо и дѣйността имъ — заслужаваща пълно признание.

* * *

Дотукъ изтъкнатото изъ дѣйността на т. и. камари, съставляващо безспоренъ тѣхенъ активъ, не доказва още, че тѣ сж били винаги на висотата на онова положение, което, по силата на прѣдначертанитѣ имъ отъ послѣдния законъ широки задачи, биха могли и слѣдвало би да заематъ. Наистина, рамкитѣ, които този законъ имъ постави, бѣха твърди много голѣми за нашата скромна дѣйствителностъ и за още по-скромнитѣ срѣдства на камаритѣ и да се иска реализирането на всичко онова, което законодателя въ прѣкалената си ревностъ да прѣдвпжда нуждитѣ на далечното бждаще бѣ вложилъ въ задачитѣ на тѣхното съществуване — би значило да се иска почти невъзможното. Да се прѣцѣнява за това дѣйността на камаритѣ отъ едно толкова високо стоящо гледище, би било най-малко нетактично, ако не и погрѣшно. Ала все пакъ, поставени и на една по реална почва, изхождайки отъ условията на нашата дѣйствителностъ, не може да не се признае, че въ живота на камаритѣ е имало и има слаби страни, за прѣмахването на които трѣбва да се взематъ съотвѣтни мѣрки. Причината имъ е двойка: тя се дължи, отъ една страна, на самитѣ камари, отъ друга — на държавната властъ. Било като сж се смятали за изключително съсловни институти, било като сж се отдавали на голѣма доза локаленъ патриотизмъ, тѣ въ извѣстни случаи не сж схващали достатъчно ясно прѣдначтението си и сж давали неправилни насоки на своята дѣйностъ. Липсата по-нататѣкъ на общностъ и система въ тѣхнитѣ дѣла, отсѣтственето на извѣстна колегалностъ, така необходима за подобни институти, имъ отнема, като че ли, възможността да създадатъ всичко онова, което се е очаквало при тѣхното основаване. Двата досегашни конгреса на секретаритѣ на камаритѣ сж едно изключение, безъ нѣкакво съществено значение. Правени сж, наистина,

отъ време на време, общи постъпки отъ всички камари, ала тѣ носятъ инцидентенъ характеръ и не сж резултатъ на здраво обмислена и прѣдварително начертана планомѣрностъ. Проявитѣ на нашето народостопанско развитие сж можели да дадатъ достатъчно материалъ за повече общи дѣла, за интензивенъ съвмѣстенъ трудъ. Не е ли чудно, че камаритѣ не дадоха онази „стопанска статистика,“ за която законодателя бълнува? И до днесъ ние нѣмаме онова огледало на стопанския животъ, каквото тѣ би слѣдвало да бждатъ въ всѣко време. Изключая отдѣлната монографична обработка на нѣкои въпроси, ние нѣмаме отъ тѣхъ нищо системно върху това, което стопанска България е била и трѣбва да бжде. Въобще, прави впечатление липсата на едно по-широко схващане собственитѣ задачи и на размахъ въ дѣлата — нѣща, при наличиостта на които само биха се получили крупни и въ всѣко отношение задоволителни резултати.

Едно отъ задълженията на камаритѣ е, да даватъ перидични отчети за състоянието на своитѣ райони. Тази страна на тѣхната дѣйностъ, обаче, е останала почти напълно занемарена, защото ония доклади, които виждаме да се четатъ прѣдъ катогодишнитѣ сесии, далечъ не сж това, което закона изисква. Въ тия послѣднитѣ се говори за дѣйността на бюрата, въ най-буквалния смисълъ на думата, а за положението на района въ стопанско отношение — нито дума. Въпрѣки нѣколкото издадени отчети, обхващащи главнитѣ прояви на нашия народостопански животъ, които останаха само единъ опитъ въ тази насока, защото не сж публикувани въ нѣкаква послѣдователна зависимостъ, тукъ сжествува голѣма празнина, която трѣбва да се мине въ пасива на т. н. камари. Една отъ тѣхнитѣ бждащи задачи, значи, е, да внесатъ необходимото подобрѣние въ своята отчетна служба.

Популярността на камаритѣ пмежду занаятчийтѣ и дребнитѣ търговци, като че ли не е хванала достатъчно широки корени. Особено въ срѣдата на занаятчийтѣ изглежда да сжествува убѣждението, че тѣ сж институтъ, създаденъ да се грижи само за крупната индустрия. Колкото това схващане и да не отговаря на дѣйствителността, толкова то е и пагубно, ето защо, необходимо е да се за работи за оборването му. А това ще стане, като камаритѣ проявятъ по-голѣмъ инте-

ресъ къмъ жизненитѣ за занаятчийството ни въпроси, не, разбира се, само чрѣзъ академическото имъ третиране, а повече чрѣзъ практическа дѣйностъ. Разнитѣ професионални курсове, наистина, допринасятъ въ тази насока, желателно е, обаче, тѣ да се поставятъ на по-свършменни начала, като се започнатъ опити за организирането на занаятчийски училища, дѣто условията благоприятствуватъ за това, а главно да се отдѣлятъ повече срѣдства за тѣхъ. Широко поле за благодатна работа камаритѣ могатъ да намѣрятъ относно реорганизирането занаятчийскитѣ сдружения. Като се знае отъ какво голѣмо значение за производството е организацията, съживяването на старитѣ занаятчийски сдружения, чрѣзъ поставянето имъ на свършменни начала и въ хармония съ изискванията на закона, не може да не укаже благодатни резултати за подобряване положението на занаятчийтѣ. Чрѣзъ живо слово, като слѣзатъ въ тѣхната срѣда, камаритѣ ще могатъ напълно разсѣ сжществуващитѣ заблуждения и ще съдѣйствуватъ за постепенното заздравяване на единъ отъ централнитѣ устои на нашия националенъ организъмъ. На занаятчийтѣ и занаятчийската политика камаритѣ ще трѣбва да посвѣтятъ голѣма частъ отъ своето бждане.

Да осжществятъ тия прѣдначертания, не зависи само отъ камаритѣ. Ако тѣ бѣха властни да вършатъ всичко, каквото биха искали, ако не срѣщаха по-голѣми и по-малки прѣчки, тѣхната досегашна дѣйностъ сигурно би била по-задоволителна. Безспорно е, тукъ има своятъ значителенъ дѣлъ и държавната властъ, която стои надъ камаритѣ и има прѣдначертеното да направлява и поставя въ хармония тѣхната дѣйностъ. Тази властъ, обаче, въ повечето случаи, е схващала съвсѣмъ своеобразно задачитѣ си спрѣмо камаритѣ и се е опитвала да ги поставя въ положение, което противорѣчи съ основнитѣ изисквания на закона за т. н. камари. Поради не винаги обективно прѣцѣненитѣ желаня на случайнитѣ нейни голѣми и малки носители, между първата и послѣднитѣ често сж възниквали недоразумѣния, отъ естество да спъватъ развитието имъ, понекога даже да застрашаватъ тѣхното сжществуване. Това е голѣмиятъ и боленъ въпросъ за автономията на т. н. камари. Не е цѣльта ни, нито пъкъ имаме възможностъ да влизаме въ подробности по него на

това мѣсто, посочваме го само като такъв, окончателното разрѣшаване на който въ благоприятенъ смисълъ се налага, ако съществува искреното желание, на камаритѣ да се осигури единъжъ за винаги неоспоримото право на животъ и да имъ се гарантиратъ всички ония свободи, които биха поощрявали тѣхната по-нататъшна дѣйностъ. Освѣтена още отъ първия законъ, подчертана въ втория, автономията на камаритѣ е основниятъ имъ елементъ, безъ който тѣ не биха могли да дишатъ. Ето защо, когато държавата ще има да ревизира своето становище спрѣмо камаритѣ — а условията за такава една ревизия сж вече прѣдостатъчно назрѣли — трѣбва да има това прѣдвидѣ. Нищо нѣма да бѣде по-пагубно, отъ общо народостопанско гледище, ако чрѣзъ ограничаване автономията имъ, камаритѣ бѣдатъ принижени до положението да бѣдатъ само клонове на министерскитѣ канцеларии. Подобни попълзновения съществуватъ, тѣ сж на пътъ да ставатъ все по-видими и ако би имъ се дало възможностъ да се наложатъ и затвърдятъ — това ще рече да се тури кръстъ на единъ полезенъ главно чрѣзъ самоинициативата си институтъ. Слѣдващата отъ такова едно положение бюрократизация и тукъ ще наложи зловрѣдното свое влияние. Нека, обаче, се надѣваме, че въ България още съществува здравъ смисълъ и че не ще се допустне такъвъ единъ лекомисленъ замахъ.

Въпросътъ за арбитражнитѣ помпрителни сѣдилища при камаритѣ е сжщо отъ немалко значение за тѣхъ. Той е билъ често прѣдметъ на обсъждане въ сеситѣ имъ, ала до задоволителното негово рѣшение не се е още дошло. Държавата и въ този случай трѣбва да схване съществуващитѣ нужди и да даде възможностъ за удовлетворяването имъ: докато въпроснигѣ сѣдилища сж само факултативни и зависятъ отъ свободната воля на двѣтѣ спорящи страни, значението имъ е минимално. По подобие на

борсовитѣ такива, наложително е, тѣ да станатъ задължителни. Чрѣзъ това и належащата нужда отъ бързи сѣдилища ще бѣде задоволена и значението на камаритѣ ще порастне.

Броятъ на камаритѣ, както и срѣдствата, съ които тѣ ще разполагатъ, сж отъ голѣмо значение за тѣхната дѣйностъ. България доби нова конфигурация, пейното географическо положение се значително измѣни, а въ зависимостъ отъ него сж районитѣ на т. и. камари. Принципитѣ, които сж легнали въ тѣхното разграничение трѣбва да бѣдатъ подложени на една прѣоцѣнка. Може би, наложителни сж известни промѣни. Колкото камаритѣ сж по-богати, толкова и работата имъ ще бѣде по-ползотворна. Ето защо, засилването на тѣхнитѣ материални източници, по единъ или по другъ начинъ, е крайно желателно. Да се замисли върху тия въпроси и да имъ даде едно благоприятно разрѣшение, е дългъ на държавата, къмъ изпълнението на който, слѣдвало би, тя неуклонно да се стреми.

Ако всичко това стане, бѣдащата на камаритѣ е осигурено и възможността да заработятъ по-интензивно, за да достигнатъ онай висота, на която би трѣбвало винаги да ги виждаме — е дадена. Тази възможностъ, вѣрваме, тѣ не ще пропуснатъ да използватъ, стига държавата да даде своето съдѣйствие. Както тя ще е доволна съ това, че е изпълнила дългътъ си спрѣмо общественитѣ народостопански изисквания, така и послѣднитѣ ще знаятъ да оправдаятъ възлаганитѣ тѣмъ надежди. Гледайки на своето минало, камаритѣ нѣма защо да бѣдатъ недоволни отъ неговитѣ резултати. Като не скриватъ, обаче, отъ очитѣ си слабитѣ му страни, тѣ ще могатъ ги успѣшно прѣвъзмогна и така ще си подготвятъ едно завидно положение. Дано прѣживѣната двадесетъ годишнина даде своитѣ поуки, както за държавата, така и за камаритѣ.

Д-ръ Г. Тошевъ.

ПУБЛИЧНИТЪ ВЛАГАЛИЩА И СТОКОВИЯТЪ КРЕДИТЪ ВЪ БЪЛГАРИЯ.

I.

Постановката на въпроса въ свързка съ житната търговия.

Въпросътъ за публичните влагалища е съвсѣмъ новъ за България. Причината на това е, че у насъ до сега публични влагалища не сж се появили и на практика сж неизвѣстни за нашитѣ търговски и индустриални кръгове. Съ него малцина сж се занимавали и то само книжно, теоритически, вслѣдствие на което и въ литературата ни нищо почти не се е появило, което съ право да може да претендира на сериозно третиране и внимание. Само въ София има публични влагалища, тъй нарѣченитѣ общински складове, гдѣто наистина всѣки търговецъ може да складира врѣменно стокитѣ си. Тѣхната наредба, обаче, не напонува съ нищо публичнитѣ влагалища въ тоя видъ и организация, както ги описахме въ миналитѣ статии, понеже не се издаватъ вѣранти (влагалищни записи), пъкъ и не сж организирани за такава сериозна задача. Прѣди всичко, тѣ сж ограничени по пространство и нищо не прѣчи на тѣхното управление да откаже приемането на стоки, ако за тѣхъ нѣма свободно мѣсто. Въ всѣки случай, заслужава отбѣлѣзване тоя фактъ, който ни посочва на зачатѣкътъ на публичнитѣ влагалища при нашитѣ условия. Вънъ отъ тѣзи, не ни е извѣстно да сжществуватъ другадѣ въ страната каквито и да е публични влагалища, макаръ въ такъвъ видъ, каквито сж софийскитѣ общински складове. Съ една рѣчь, тоя институтъ е съвсѣмъ неизвѣстенъ у насъ отъ практиката.

По тая причина, неизвѣстенъ е у насъ и варантния кредитъ, или кредитирането на стоки, вложени въ едно публично влагалище, посрѣдствомъ залагането на варантитѣ, или на влагалищнитѣ записи, както се именуватъ тѣ въ нашия търговски законъ, защото основата на тоя видъ кредитъ сѣставляватъ публичнитѣ влагалища, които само могатъ да издаватъ такива. У насъ се практикува стокотия кредитъ и то, както отъ частнитѣ банки, така и отъ Б. Н. Банка, а сжщо и отъ Б. З. Банка. Послѣднитѣ двѣ банки го практикуватъ възъ основа на специални наредби, но тоя видъ кредитъ не е добилъ широко разпространение у насъ и се явява повече като случайно явление, а не като една истинска политика. Причината за това е липсата на публични влагалища, гдѣто да се складира стокитѣ на сигурно мѣсто. Сегашното кредитиране на стокитѣ е свързано съ голѣми формалности и затова къмъ него прибѣгватъ само крайно нуждающитѣ се търговци. Кредитиране на стоки се практикува и отъ частнитѣ банки у насъ и даже въ доста значителни размѣри. Но тоя видъ кредитъ, поради посоченитѣ причини, не може да добие голѣмо значение за нашата търговия. По важно значение има стокотия кредитъ подъ формата на варантенъ кредитъ, при който стоката не се залага и прѣдава въ непосредствено владѣние на кредиторътъ, а това се из-

вършва посрѣдствомъ варантитѣ (влагалищнитѣ записи). За тоя видъ кредитъ е въпросъ въ настоящата статия.

До прѣди злополучната за страната ни балканска война, въпроса за публичнитѣ влагалища и варантния кредитъ, както вече намерихме, не бѣ повдиганъ сериозно и не бѣ поставенъ за практическо разрѣшение въ всичката му широта и цѣлостъ. Наистина, нѣкон търговски камари, особено Бургаската, повдигнаха въпроса за житнитѣ елеватори още прѣди войната, но това не е равнозначущо на едно универсално повдигане и освѣтление на въпросътъ за публичнитѣ влагалища и варантния кредитъ изобщо, въ пълната му цѣлостъ, тъй като житнитѣ елеватори сѣставляватъ само частъ, макаръ и най-важната сѣставна частъ, на цѣлия въпросъ. Слѣдъ войната, обаче, въпроса вече биде поставенъ въ по-ясна и опрѣдѣлена форма и то отъ Варненската търговско-индустриална камара. Послѣдната, прѣдъ видъ нанесения тежъкъ ударъ на гр. Варна въ търговско-економическо отношение съ отнемане най-важната частъ отъ хинтерланда на Варненското пристанище — Добруджа — поиска създаването въ това пристанище на една „свободна зона“, прѣвръщането му въ свободно пристанище и създаването на антрепозити и елеватори за хранитѣ като срѣдство да се възспре неизбѣжния, макаръ и не тъй значителенъ упадѣкъ на Варна отъ загубата на Добруджа и съ това да се влѣе новъ жизненъ сокъ въ търговско-економическия животъ на това първо наше пристанище.

Постановката на въпроса отъ страна на Варненската търговска камара е твърдѣ интересна. Той е поставенъ за практическо разрѣшение и то при една ясно поставена цѣль, отъ което значението му още повече се повдига. По тоя начинъ, Варн. търг. камара поставя въпросътъ на публично обсъждане и даже правителството, по ходатайството на сжщата търг. камара, сждейки по съобщенията на вѣстникитѣ на врѣмето си бѣ заставено да вземе опрѣдѣлено становище по него, и то въ благоприятенъ смисълъ.

Една слаба страна въ постановката на въпроса отъ страна на Варненската камара е това, че тя прѣпорѣчва създаването на тия институти не като належаща необходимостъ за търговията, а като срѣдство да се запази и осигури бждащето на града; не като нѣщо, липсало на което се чувствува като спѣнка въ търговията, та създаването му иде да улесни функциитѣ на търговията, но като срѣдство, което има за цѣль да съживи и повдигне навалената търговия, а чрѣзъ това да се навакса изгубеното, да се осигури бждащето на града. Въмѣсто да се изслѣдва прѣдварително въпросътъ, има ли условия за сжществуването на тия институти, създаването на които ще повлече грамадни разходи за държавата, тѣ се искатъ само защото градътъ пострадалъ и само заради него, а не за търговията. Съ това

се правят ония грѣшки, които сж били допущнати въ Франция и Гърция, гдѣто на публичнитѣ влагалища се е гледало не като на естественъ органъ на търговията, а като на срѣдство да се прѣмахне едно настѣпало бѣдствие, една криза.

Въпроса за публичнитѣ влагалища трѣбва иначе да се постави. Трѣбва да се запитаме, има ли у насъ било мѣстни произведения, било вносни стоки, търговията съ които да прѣдставлява необходимитѣ условия за прѣуспѣването на публични влагалища? Има ли у насъ търговия, на която правилното развитие и функциониране, при липсата на публични влагалища, да се спѣва, та това обстоятелство да налага тѣхното създаване? Поставенъ така въпросътъ, то лесно може да му се даде единъ правиленъ отговоръ, защото остава само да се издири, има ли у насъ масова търговия съ нѣкои поне артикули. Ако отъ вноситѣ е мжчно да се посочи такъвъ артикулъ, то при износнитѣ въпросътъ стои по-благоприятно. На първо мѣсто трѣбва да се спремъ на търговията съ зърнени храни. Тя е една масова търговия у насъ и трѣбва само да потърсимъ, да ли въ нея сжществуватъ всички благоприятни условия за прѣуспѣването на публични влагалища и които налагатъ тѣхното създаване. За тая цѣль трѣбва да изслѣдваме състоянието на житната търговия, да видимъ, какви проблеми въ нея чакатъ своето разрѣшение и могатъ ли публичнитѣ влагалища да разрѣшатъ, или пъкъ да улеснятъ разрѣшението на тия проблеми. За щастие, нашата задача въ това направление е твърдѣ лесна. Търговско-индустриалнитѣ камари у насъ, особено Бургазката и Варненската, сж направили вече подробни изслѣждания на житната търговия, посочили сж нейнитѣ отрицателни и слаби страни, а сжщо и проблемитѣ, които чакатъ своето разрѣшение. Не само това. Въ тия изслѣждания публичнитѣ влагалища за зърненитѣ храни — елеваторитѣ и силозитѣ — сж посочени и като най-радикалното срѣдство за окончателното разрѣшение на тия проблеми. Намъ не остава друго, освѣнъ да прѣдадемъ въ най-сбита форма резултатитѣ отъ тия изслѣждания.

Житната търговия въ България е най-неуредена. Въ нея господствуватъ порядки, които, отъ гледището на морала, на интереса на обществото и на земледѣлието, трѣбва да се обявятъ за нетърпими. Въмѣсто да бжде една благодатъ за земледѣлицитѣ и държавата, като улеснява износа на хранитѣ за чуждитѣ пазари при най-износни условия, житната търговия у насъ прѣдставлява единъ паразитъ върху тѣлото на производителитѣ, които работятъ въ полза на многобройни посрѣдници, сжществуването на които е крайно врѣдно и съ нищо не може да се оправдае. За да стане това още по-ясно, остава ни да прослѣдимъ и опишемъ житната търговия въ всичкитѣ ѝ страни, като започнемъ отъ гаритѣ и свършимъ съ експортнитѣ пристанища.

1. Житната търговия по гаритѣ.

1. Сключване на покупко-продажбитѣ.

Извършватъ се на различни мѣста и по различни начини. Многобройни агенти и посрѣд-

ници подъ различни имена пазаряватъ хранитѣ по селата. На първо мѣсто тия агенти сж мѣстни жители въ селата, които получаватъ ордери (наставления) отъ житаритѣ по гаритѣ на какви цѣни да купуватъ. Понеже тѣ получаватъ възнаграждение за пазаренитѣ храни на кило (хектолитръ) по 10—20 ст., тѣ се стараятъ да закупятъ колкото се може повече храни, като не спазватъ даденитѣ наставления за цѣнитѣ и качеството. Пазаренитѣ храни отъ послѣ, когато поиска търговецътъ, се прѣкарватъ отъ селото до гарата било отъ самитѣ селени, било отъ изпратени отъ търговецътъ каруци.

Има и такива агенти, които сж на служба при нѣкой търговецъ и които се изпращатъ слѣдъ харманъ да закупватъ храни по селата. Въ всички почти случаи тѣхното възнаграждение се опрѣдѣля на кило, по която причина и тѣ се стараятъ да купуватъ колкото се може повече, безъ да спазватъ даденитѣ наставления.

Хранитѣ, които сж останали незакупени въ селата, закарватъ се отъ самитѣ селени къмъ близкитѣ гари за продаване. Въ тоя случай тѣ биватъ посрѣщани по пѣтищата далечъ отъ гарата отъ зайкоджи, гдѣто съ разни увѣщания и други способности ставатъ пазарлъцитѣ. Тия зайкоджи или купуватъ, по дадени наставления, само за опрѣдѣленъ търговецъ, или пъкъ неопрѣдѣлено за кого. Въ послѣдния случай, слѣдъ като направятъ пазарлъкъ съ селенина, той води колата отъ контора на контора и прѣдлага храната, като склучва по тоя начинъ покупко-продажбата. Често се случва, обаче, че той не успѣва да я продаде и тогава незабѣлѣзано избѣгва отъ селенина, като го оставя на произвола. На зайкоджиитѣ възнаграждението е сжщо на кило и тѣ сж принудени, за да изкаратъ по-голѣма надница, да гледатъ да закупватъ все повече и така не спазватъ даденитѣ наставления.

Въ всичкитѣ тѣзи случаи не сж гарантрани интереситѣ нито на търговцитѣ купувачи, нито на производителитѣ земледѣлци, понеже сдѣлките се склучватъ при съдѣйствието на плащани агенти, които въ самата сдѣлка прѣко не сж заинтересувани. Тѣхния интересъ ги кара да купуватъ колкото се може повече, поради което тѣ често не спазватъ даденитѣ имъ наставления. Тоя начинъ на търгуване, обаче, е противенъ на интереситѣ на отговарящитѣ страни. Понеже склученитѣ по тоя начинъ сдѣлки се изпълняватъ отъ послѣ, слѣдъ дълго или по-късо врѣме, когато цѣнитѣ на хранитѣ на главнитѣ тържища не сж вече сжщитѣ, а сж покачени или намалени, пораждатъ се въ всички почти случаи спорове, игри и даже процеси, или пъкъ по-силната страна се налага въ врѣда на другата. Ако цѣнитѣ сж спаднали, то интереса на земецѣлеца е да ги приеме купувачътъ по раншнитѣ високи цѣни и той съ готовность закарва всичкитѣ си храни, които ще се окажатъ даже повече, отъ колкото сж били декларирани. Търговецътъ пъкъ ще иска да не ги плаща по високитѣ цѣни, ще изкара хранитѣ не тия, които сж били пазарени, ще повдигне споръ и поиска обикновено да се пазарява наново. Ако ли пъкъ цѣнитѣ сж се повишили, то двѣтъ стра-

ни си размъняват ролитъ. Селенина не ще иска да ги даде по първия пазарлъкъ и ако е обвързанъ здраво, ще гледа да скрие частъ отъ хранитъ, или пъкъ ще прѣдаде колкото да покрие капарътъ. Така се създаватъ отношения, почиващи на недовѣрие, игри и самата търговия се опорочва.

Сдѣлки се сключватъ още и по слѣдния начинъ. Земледѣлецътъ образува мостра отъ хранитъ си, занася я на близката гара, възъ основа на която продава хранитъ си. Мострата се прѣдава на купувачътъ, който я пази до прѣкарване на хранитъ. Мострата, обаче, не се запечатва, тя е открита и твърдъ лесно може да бжде издухана и попричистена и така да се окаже нееднаква съ хранитъ, които бждатъ докарани. И при тоя начинъ на сключване покупко-продажбитъ не сж гарантирани интереситъ на странитъ, и игритъ и измамнитъ се практикуватъ на широко, особено когато цѣнитъ сж се промѣнили и въ интереса на едната страна е сдѣлката да се развали.

Останалитъ непродадени храни достигатъ до тържището на гарата, гдѣто пазаряването става направо безъ посрѣдници и при конкуренция. Така пазаренитъ храни се продаватъ и изплащатъ веднага. Обаче, и въ тоя случай не рѣдки сж случитъ, когато се пораждатъ спорове, които се завършватъ обикновено въ врѣда на продавачитъ. Слѣдъ като се прѣдаде частъ отъ храната, купувача спира приемането, като заявява, че храната отдолу излиза долнокачествена. Така, породениятъ споръ се завършва обикновено съ новъ пазарлъкъ и цѣната се счулва въ врѣда на земледѣлецътъ.

Изобщо, сключването на покупко-продажбитъ по гаритъ и селата става при условия, които не гарантиратъ интереситъ нито на една отъ странитъ, пораждатъ се всевъзможни игри и измами, поради което самата търговия се компрометира, става нелоялна. Всички по-добросъвѣстни търговци, особено по-силнитъ въ капитала, не сж доволни отъ тия порядки, обаче, болшинството държи за тѣхъ, защото намира възможностъ да злоупотрѣблява и печели съ нечестни срѣдства на гърбътъ на продавачитъ.

2. Мърене на хранитъ. Крината.

Пазарлъцитъ ставатъ на хектолитръ. Ето защо, когато се прѣдаватъ хранитъ, прѣдстои да се измѣрятъ съ крината и да се опрѣдѣли количеството на хектолитритъ. Безъ да се простираме на дълго, ще изтъкнемъ само, че съ крината и мъренето се вършатъ безбройни злоупотрѣбления, разбира се, все за смѣтка на производителя. Държавния монополъ на кринитъ, който се въведе, а сжщо и по-ефикасния контролъ отъ страна на властитъ по мѣрнитъ и теглитъ, иматъ за цѣлъ да се прѣмахнатъ злоупотрѣбленията съ крината, обаче тази цѣлъ ще се постигне само отчасти.

По изложенитъ до тукъ причини, житната търговия по гаритъ концентрира въ себе си най-лошитъ страни, които сжществуватъ изобщо въ търговията. Тя се ползува съ най-лошо реноме. Най-интересното, обаче, е това, че до сега никакви почти подобрѣния не сж прокарани въ нея, и то единствено поради съ-

противлението на търговцитъ житари. Тѣ държатъ здраво за лошитъ порядки въ тая търговия и сж осуствали всички опити на търговскитъ камари да се тури какъвъ-годѣ редъ въ нея.

II. Житната търговия въ пристанищата.

Имаме прѣдъ видъ само двѣ пристанища, Варна и Бургазъ, гдѣто има борси. Всички други по Дунава и Черно море, гдѣто има житни пазари и доста значителна житна търговия, сж поставени при сжщитъ условия, както ония по гаритъ. Затова тукъ не включваме тѣхъ. Ще разгледаме послѣдователно важнитъ моменти въ житната търговия въ тия двѣ пристанища, като имаме повече прѣдъ видъ бургазкото, гдѣто по-добрь познаваме условията, при които тя се извършва.

1. Сключване покупко-продажбитъ.

За сключване на покупко-продажбитъ отъ борситъ сж изработени правилници, въ които подробно се уреждатъ отношенията на странитъ. При все това, тѣ не минаватъ гладко. Твърдъ често поникватъ недоразумѣния и ставатъ голѣми спорове при пазаряванията въ борсата, които по нѣкога сж се завършвали съ скандали и побоища. Основната причина на недоразумѣнията е взаимното недовѣрие между странитъ и стремлението имъ да се надиграятъ.

2. Мърене и теглене на хранитъ. Липситъ.

Приемането на хранитъ отъ пристигналитъ вагони става по единъ сложенъ, но примитивенъ начинъ, който дава възможностъ за много злоупотрѣбления и измами. Кратко описание се налага.

На борсата пазаряванията ставатъ въ 100 кгр. Това налага, при прѣдаването на храната, да се измѣри и прѣтегли цѣлото количество храни въ вагонътъ. За тая цѣлъ прѣкарва се всичката храна прѣзъ крина и се опрѣдѣля, колко хектолитра съдържа вагонътъ. На всѣки 20 хектолитра се взима по единъ за проба, или отъ цѣлъ вагонъ се взиматъ 10 и повече пълни торби. Тѣ биватъ прѣтегляни, и срѣдната тежестъ се приема за всички хектолитри. Тегленето става съ кантари на купувачитъ. При тоя начинъ на прѣдаване хранитъ отъ вагони ставатъ всевъзможни работи, края на които е липса отъ храната и споръ между странитъ.

Работницитъ, които извършватъ тази работа, сж поставени отъ двѣтѣ заинтересувани страни. Най-важния, кринарътъ, който пълни крината, е поставенъ отъ продавачътъ, въ случая комисионерътъ, който го и заплаща; останалитъ сж поставени отъ купувачътъ. Отъ двѣтѣ страни има поставенъ по единъ четаджия, т. е. лица, които броятъ (четатъ) кринитъ и хектолитритъ и ги записватъ. Тѣзи манипулации сж така добрь проучени и прѣцѣнени, че по единъ изкусенъ начинъ се използватъ отъ страна на купувачитъ, за да се изкара храната по-малка, отъ колкото е въ сжщность, съ 100—200—300 кгр. и даже повече. Сжщото става и при тегленето. Голѣмо е недовѣрието въ кантаритъ на купувачитъ, за

които се допуска, че така ги нагласяват, че да теглят въ тяхна полза и въ връда на продавачитѣ. Противъ това има официаленъ кантаръ, поставенъ отъ борсата, съ който, по искване на продавача, се проконтролирватъ кантаритѣ на купувачитѣ. Колкото такива проконтролирвания сж ставали, толкова пжти е установявано, че кантаритѣ на купувачитѣ сж нагласявани пристрастно, че съ тяхъ се злоупотрѣбвява.

Така, слѣдъ приемането на храната отъ вагонътъ, винаги се оказва една разлика въ малко между изпратеното и констатираното количество съ 100—150—200—300 кгр. и повече. Това е загуба за продавачитѣ и тѣ за тия липси обвиняватъ купувачитѣ явно въ кражби. Послѣднитѣ, разбира се, не приематъ това, отхвърлятъ вината отъ себе си и за липситѣ обвиняватъ продавачитѣ, които при товаренето не мѣрѣли и не теглили храната точно. Фактътъ, обаче, е на лице: има споръ за липса и взаимни обвинения въ кражби, злоупотребления и недоброевѣстностъ.

3. Примѣситъ.

Може да се каже, че примѣсването на други чужди вещества въ хранитѣ се практикува отъ всички: селенитѣ, търговцитѣ по гаритѣ и експортѣоритѣ. Примѣсватъ се, прѣди всичко, други видове храни, най-често рѣжъ, послѣ карамукъ (къклица), отсѣвкитѣ въ мелницитѣ и другадѣ, прѣстъ и даже пѣськъ. Трѣбва да се признае, че не рѣдки сж случаетѣ, когато е констатирано съзнателно примѣсване на чужди вещества, за да се добиятъ по-голѣми облаго. Примѣсването е равнозначущо съ фалшифициране на хранитѣ. Голѣми сж спороветѣ и раздоритѣ по поводъ на това. Като борба противъ примѣситѣ въ Бургазъ се въведе по едно врѣме въ употребление рашетото, прѣзъ което се прѣкарва всичката храна, съ цѣлъ да се отдѣли прѣстътъ, обаче то се обърна въ инструментъ за нови злоупотребления. По рѣшеніе на борсата то биде прѣмахнато.

Използването разни примѣси за спекуляция съ цѣнитѣ на хранитѣ свидѣтелствува за низкото състояние, въ което се намира нашата житна търговия. Търговцитѣ, вмѣсто да прѣдвиджатъ бждащото развитие на цѣнитѣ и съобразно това да купуватъ или не, прибѣгватъ до най-вулгарни фалшификации, като купуватъ къклицата отъ мелницитѣ, а сжщо и другитѣ отсѣвки, заедно съ прѣстътъ и ги смѣсватъ. Съ това се понижава качеството на нашитѣ храни на чуждитѣ пазари, компрометира се житната търговия и земледѣлието ни. По тоя начинъ, въпросътъ за примѣситѣ добива грамадно обществено значение и става общъ националенъ държавенъ въпросъ. Налага се една строга контрола при износа на хранитѣ въ това отношение, за да се унищожи тая фалшификация.

4. Разтоварване, складиране и натоварване.

Ако се подложи на прѣцѣнка начинътъ на разтоварването на хранитѣ отъ вагонитѣ, складирането имъ и натоварването имъ въ параходитѣ за износъ, ще се убѣдимъ, по какъвъ примитивенъ и несвършенъ начинъ

ставатъ тия манипулации. Не се прилага никаква механическа сила, всичко се извършва отъ работници на грѣбъ. Вслѣдствие на това тази работа се извършва бавно, заплаща се скжпо, увеличаватъ се разносцитѣ и така се обезцѣняватъ националнитѣ произведения. Маса работници сж заняти въ пристанищата съ прѣхвърляне и манипулиране съ хранитѣ. Голѣмитѣ параходи се товарятъ за повече отъ седмица и даже до десетъ дена.

Сжщо така примитивно става и складирането на хранитѣ. По липса на магазини и други помѣщения, хранитѣ се складираатъ на открито въ стифове, покривани само съ мушамы. Отъ това става разпиляване въ по-голѣмъ процентъ, хранитѣ сж изложени на атмосферни влияния и поврѣди, не може въ всѣко врѣме да се работи въ стифоветѣ поради дѣждъ, мъгла, буря и пр. Всичко това увеличава загубитѣ и разносцитѣ, което се отразява въ намаляване цѣнитѣ и обезцѣняване на хранитѣ въ връда на земледѣлието.

5. Служване на покупко-продажбитѣ за странство.

При такива примитивни условия въ житната търговия, сключването на покупко-продажбитѣ става сжщо по единъ несвършенъ начинъ. За да се сключи сдѣлка, необходимо нужно е за всѣка отдѣлна партия да се праща прѣдварително мостра. Обаче, тоя начинъ на сключване сдѣлки има голѣми неудобства, особено за продавачитѣ и той дава многобройни поводи за спорове и арбитражи, понеже при зла воля всѣкога може да се изкара храната несъгласна съ мострата. Нашитѣ експортѣори се оплакватъ много отъ твърдѣ честитѣ арбитражи въ Анверсъ, които винаги се рѣшавали въ тяхна връда.

III. Кредита въ житната търговия.

Твърдѣ важенъ въ житната търговия е и въпросътъ за кредита. Тя изисква и ангажира голѣми капитали, които въ най-голѣмата си частъ, до $\frac{2}{3}$ и повече, се добиватъ по пжта на кредита. Отъ тукъ произлиза и голѣмата роля, която играятъ банцитѣ, които идатъ на помощъ на търговцитѣ житари и ги снабдяватъ съ нужнитѣ капитали.

Въпроса за кредитирането на житната търговия у насъ не е разрѣшенъ рационално. Той се практикува само отъ частнитѣ банки на сравнително много тежки условия. Най-мощния финансовъ институтъ у насъ — Б. Н. Банка — почти никакъ не участвува въ кредитирането на житната търговия, макаръ че тя всѣкога е въ положение да прѣдложи кредитъ на много по-износни условия, отколкото частнитѣ банки. Обаче, поради особената си организация и главно поради несигурността въ тая търговия, тя стои на страна и така е лишена отъ възможността да работи въ една търговия, която по размѣритѣ и ангажираниитѣ въ нея капитали прѣдставлява най-благоприятно поле за работата на една банка.

Съ това искаме да изтъкнемъ, че тукъ има една сжщо така голѣма проблема, която чака своето рационално разрѣшение.

IV. Проблемитъ въ житната търговия.

Направимъ ли опитъ да резюмираме изложеното до тукъ относително състоянието на житната търговия у насъ, ще стане явно, че тя се намира на едно ниско стъпало въ своето развитие и че въ нея чакатъ своето разрѣшение нѣколко важни и крупни проблеми. Тия проблеми сж слѣдните:

1) Прѣмахване и унищожение на всевъзможнитъ агенти, които пѣплатъ по селата и посрѣдничатъ между производителитъ и търговцитъ житари по гаритъ, за да се турятъ въ непосредствено сношение производителитъ съ търговцитъ. На тия агенти трѣбва да се гледа не само като на излишни, но и като най-вредни за интереситъ на двѣтъ страни, които внасятъ само развратъ и злоупотрѣбление въ търговията.

2) Прѣмахване пазаряването по селата и кѣрищата, като се централизира търговията въ уредени и поставени подъ контролъ пазари по гаритъ.

3) Унищожение и прѣмахване сегашния примитивенъ начинъ на мѣрене хранитъ съ крина и тегленето имъ съ несвършени кантари, за да се прѣмахнатъ многобройнитъ и често пѣти най-изкусни кражби и злоупотрѣбление, които сега ставатъ.

4) Поставяне сключването на сдѣлките въ борситъ на солидни основи, като се прѣмахнатъ мостритъ и се въведатъ типоветъ храни.

5) Модернизиране начина на мѣренето и тегленето на хранитъ въ пристанищата, като сегашнитъ начини се замѣнятъ съ автоматическо тегляне. Съ това ще станатъ невъзможни всички злоупотрѣбления, които сега се вършатъ съзнателно и систематически; така ще се прѣмахнатъ и липситъ, и свързанитъ съ тѣхъ спорове и раздори.

6) Радикално разрѣшение на въпроса за примѣситъ, като се направятъ невъзможни всички фалшификации, които сега се вършатъ съ тѣхъ.

7) Прѣмахване сегашния примитивенъ начинъ за товарене и разтоварване отъ вагони, товарене въ параходитъ, като се замѣни съ механически способи, при които човѣкътъ само направлява и наблюдава, а не работи самъ като добиче. Съ това ще се ускори и поефетени манипулирането съ хранитъ.

8) Реформиране по единъ радикаленъ начинъ сегашнитъ начини на кредитиране на житната търговия, като се даде възможностъ да се получи кредитъ даже до 90% отъ стойността на складирани храни и срѣщу много по-износни условия. Това ще се постигне като се даде възможностъ и на Б. н. банка да кредитира хранитъ чрѣзъ варанентъ кредитъ. За да се постигне това, трѣбва да се създадатъ необходимитъ условия.

Тия отдѣлни задачи и проблеми, изложени въ осемтъхъ точки подъ редъ, чакатъ своето разрѣшение. Всичкитъ, взети вкупомъ, съставляватъ една обща и крупна проблема, която може да се формулира така: *необходимость отъ реорганизиране и модернизиране на житната търговия*. Тази крупна проблема отдавна стои открита и чака своя майсторъ. Но тукъ се поражда въпросътъ: по какъвъ

начинъ и съ какви срѣдства може да се разрѣши тая проблема? За щастие, за да се отговори на този въпросъ, нѣма защо да се лутаме много. Достатъчно е само да изучимъ житната търговия въ другитъ страни, особено въ Съединенитъ Щати на сѣверна Америка, за да узнаемъ тия срѣдства. А тѣ сж модернитъ житни елеватори и силози, които сж намѣрили най-широко разпространение въ Съединенитъ Щати, а напослѣдъкъ и въ Русия, която си е поставила за цѣль да настигне въ това отношение сѣвероамериканската република.

Какво е устройството и организацията на житнитъ елеватори и силози, тукъ не можемъ да излагаме, защото би направило статиятъ ни прѣдълги, още повече, че това сме направили на друго мѣсто съ нужната обширностъ и подробностъ. Въ битността си секретаръ на Бургазската търговско-индустриална камара сме подложили на едно подробно проучване житната търговия въ България и нѣкои чужди държави, които проучвания сж публикувани въ протоколитъ на камарата и слѣдъ завършването имъ сж събрани и издадени въ отдѣлно издание подъ заглавие *Житната търговия въ Южна България*. Въ него се намира и подробно описание на житния елеваторъ въ Новоросийскъ (Русия), който изучихме при една специална командировка. Интересующия се ще намѣри тамъ пълно и подробно освѣтление по въпросътъ, какъ съ въвеждането на житнитъ елеватори и силози у насъ житната търговия ще бѣде поставена на съвсѣмъ други основи, ще се реорганизира и модернизира, като се прѣмахнатъ по единъ най-радикаленъ начинъ всички ония недъзи въ нея, които тамъ съ изложени подробно. По тоя начинъ сме направили онитъ, който, надѣваме се, да е излѣзълъ напълно сполученъ, да докажемъ, колко голѣма е необходимостта отъ по-скорошното построяване на модернитъ публични влагалища за зърненитъ храни — елеваторитъ и силозитъ. Тая необходимостъ се базира на крайно лошитъ и нетърпими порядки въ житната търговия, въ която не господствува знанието, умѣнието и капитала, а кражбитъ и злоупотрѣбленията, отъ което тя вече се счита като най-покварената търговия.

Съ това ние увеличаваме аргументитъ въ полза на искането да се въведатъ у насъ тия модерни публични влагалища за хранитъ — елеваторитъ и силозитъ, и напушане тѣсната рамка — да обосновемъ това искане само съ нуждата отъ въвеждането на варантния кредитъ въ житната търговия. Варантния кредитъ, който не сжществува у насъ, прѣдставлява сжщо така една важна проблема, която чака своето разрѣшение. Това подбуди централното управление на Б. Н. Б. да ме натовари съ проучването на въпроса въ странство и у насъ, резултатъ на което ще бѣде единъ обемистъ трудъ, отъ който тия статии съставляватъ само едно най-кратко извлѣчение. Въвеждането на варантния кредитъ въ житната търговия, както и въобще при други артикули, е възможно само при създаването на поменатитъ публични влагалища, и той съставлява единъ силенъ аргументъ за искането на

последнитѣ. Обаче, ние не можемъ да не изтъкнемъ, че съ житнитѣ елеватори и силози се разрѣшаватъ множество още проблеми въ житната търговия, че съ тѣхъ тя изобщо се реорганизира и модернизира, съ което се рѣшава една крупна проблема въ нашия стопански животъ. Съ една дума, има и други още мотиви и аргументи въ полза на елеваторитѣ и може би много по-силни отъ тоя за въвеждането на варантния кредитъ.

Ние считаме, че за сега у насъ само житната търговия, като най-крупна по размѣри и вложенитѣ капитали, като централизирана само въ сравнително малко пунктове, прѣдставлява необходимитѣ условия за въвеждането на публичнитѣ влагалища. За това трѣбва съ тѣхъ да се започне. Други артикули, които да прѣдставляватъ благоприятни условия за публични влагалища, едва ли ще се намѣрятъ у насъ. Може да става въпросъ за пашкулитѣ и тютюнитѣ, обаче, необходимо е прѣдварително проучване на въпросътъ. Трѣбва да се има прѣдъ видъ, че вънъ отъ другитѣ условия, артикули, които прѣзъ врѣме на складирането изискватъ специална грижа, за да се не развалятъ, по-малко сж годни за публични влагалища. Такива сж до извѣстна степенъ поменатитѣ артикули.

II.

Нашето законодателство върху публичнитѣ влагалища и варантитѣ.

Въ България не сществуватъ публични влагалища въ тая форма и организация, въ каквата се срѣщатъ въ Европа и Америка; вслѣдствие на това, у насъ нѣма и варанти. При все това, въ нашето законодателство, специално въ търговския законъ, публичнитѣ складове и издаванитѣ отъ тѣхъ документи за вложенитѣ стоки сж взети подъ внимание и подложени на регламентиране. Нашия търговски законъ е вотиранъ отъ IX обикн. Народно събрание прѣзъ 1897. година, влѣзълъ е въ сила на 29. май сжщата година, обаче, постановленията му относително публичнитѣ влагалища и варантитѣ сж останали и до днесъ мъртва буква. По тая материя у насъ е възприето италианското законодателство, защото и търговския ни законъ въ най-голѣмата си частъ е взаимствуванъ отъ италианския. Въ този последния на публичнитѣ влагалища сж посвѣтени членове 461 до 479, или всичко 18 члена; съответствующата гл. III, чл. 413 до 431 включително въ нашия търговски законъ сжщо се състои точно отъ 18 члена. Така, посредствомъ италианското законодателство у насъ е прѣминало французкото, защото италианското е възприето отъ французкото.

Едно по-подробно разглеждане на тая частъ отъ нашия търговски законъ ни се налага.

§ 1. Опрѣдѣление на публичнитѣ влагалища.

Въ чл. 413 нашия търговски законъ дава слѣдното опрѣдѣление на публичнитѣ складове: „Прѣдприятието, което има за цѣль да приема и пази стоки и да издава влага-

лищни записи, се счита за публично влагалище.“ Не е казано изрично, какви стоки трѣбва да се влагатъ въ складоветѣ, собствени или чужди, за да се наричатъ тѣ публични влагалища. Остава да се подразбира, че прѣдприятието има за цѣль да приема и пази чужди стоки. Това се потвърждава отъ последната алинея на чл. 414, гдѣто се казва: „Ако прѣдприятието иска да уреди публичното си влагалище така, щото то да служи и на пазене чужди стоки, необложени още съ мито, или на стоки, подлежащи на акцизъ, то затова трѣбва да се съобрази съ надлежитѣ финансови закони и наредби.“

Трѣбва да подчертаемъ, че тия положени оставятъ неразрѣшени два твърдѣ важни въпроси, които сж отъ голѣмо значение за развитието на влагалищното дѣло изобщо, а именно: 1) прѣдприятието, което поддържа и управлява едно публично влагалище, има ли право и може ли да върши търговия съ стоки, които други лица влагатъ въ него? 2) Има ли право самото управление на публичното влагалище да влага собствени стоки въ него и за тѣхъ да издава влагалищни записи? На тѣзи въпроси нищо не може да се отговори съ положителност, понеже по тѣхъ въ нашия търговски законъ нищо не е казано. Ако се извадятъ нужнитѣ поучения отъ практиката въ другитѣ страни, разрѣшението на тия два въпроса у насъ би трѣбвало да стане въ смисълъ: *първия* — да не се позволява на управлението да върши търговия съ стоки, които се влагатъ въ управляваното отъ него публично влагалище, понеже то би имало възможностъ да слѣди пазаря, да познава по-добрѣ отъ вложителитѣ на стоки прѣдложениято и търсенето на извѣстни артикули и така да се яви като опасенъ конкурентъ на всички вложители, понеже ще има възможностъ да използва всички благоприятни моменти въ търговията и да избѣгне неблагоприятнитѣ. Въ такъвъ случай, търговцитѣ не ще бждатъ наклонни да влагатъ стокитѣ си въ тия публични влагалища и влагалищното дѣло не ще се развива. *Втория* — управлението на публичното влагалище да нѣма право да влага стоки на свое име и за тѣхъ да издава влагалищни записи, защото, въ противенъ случай, би се оставила отворена вратата на голѣми злоупотребления, именно би се издавали влагалищни записи за нескладирани въ тѣхъ стоки и съ тѣхъ би се спекулирало въ врѣда на останалитѣ вложители.

§ 2. Правото за отваряне публични влагалища.

Въпросътъ, кой има право и може да отваря публични влагалища у насъ, е разрѣшенъ въ чл. 414 на търговския законъ. Споредъ този членъ „публични влагалища могатъ да отварятъ както отдѣлни личности, така и дружества.“ Нашия законъ прокламира, значи, пълното право на всѣки, който иска и може, да отваря публични влагалища. Нищо не се споменава за това, да-ли държавата има право сама да строи и управлява публични влагалища. Тая страна на въпросътъ е останала неосвѣтлена въ закона, вѣроятно за това, защото

то нигдѣ на западъ държавата не се е заела съ тази работа. Изключение правятъ само Ромъния и Русия. За нашитѣ условия, обаче, налага се да се даде такова право и на държавата, въ случай, разбира се, че съответствующитѣ положения въ чл. 414 на търговския законъ се изтъкватъ въ смисълъ, че законодателя се е ръководилъ отъ принципа на немисане на държавата въ частно-стопанския животъ, та изрично е упоменалъ, кои иматъ право и могатъ да строятъ публични влагалища. Това е особено належащо у насъ, понеже частната инициатива до сега не се е проявила, та ще трѣбва държавата да поеме създаването на такива.

§ 3. Условия за отваряне публични влагалища.

Отварянето на публични влагалища се позволява на отдѣлни личности и дружества само подъ извѣстни условия, които въ чл. 414 сж изложени така: *„Тѣ сж длъжни да заявятъ това си намѣрение на окръжния съдъ за запазване фирмитѣ и да покажатъ основенъ капиталъ въ размѣръ поне отъ двѣсти хиляди лева. Основния капиталъ не може да се употреби за други сдѣлки, освѣнъ за онѣзи, които сж обозначени въ настоящата глава.“*

„Прѣди да се покаже основния капиталъ, не може нито да се започне търговията, нито пакъ да се запише прѣдприятието“.

Тази гаранция, която изисква законътъ, ще има да послужи, прѣди всичко и съгласно чл. 416, за обезпечение интереситѣ на вложителитѣ отъ врѣдитѣ, които биха имъ се нанесли по вина на управлението на публичнитѣ влагалища. Вънъ отъ това, посочването на единъ внесенъ капиталъ отъ двѣсти хиляди лева минимумъ има за цѣлъ да се постави прѣдприятието изобщо на солидни основи.

§ 4. Трайне на складирането.

Въ нашия търговски законъ нѣма специаленъ членъ, който да опрѣдѣля, колко врѣме могатъ да прѣстоятъ въ публичното влагалище вложенитѣ въ него стоки. Не ще съмнѣние, че това ще зависи, прѣди всичко, отъ качествата на стоката, които позволяватъ да издържи тя по-късо или по-продължително складиране. Въ чл. 424 тоя срокъ мимоходомъ се опрѣдѣля най-много до една година. Въ тоя членъ е казано, че ако една стока до една година не бжде изтеглена обратно, то влагалищното управление, за обезпечение на своитѣ права, произходящи отъ такситѣ, има право да пристъпи къмъ продажба на стоката по установения редъ. Нищо, обаче, не би попрѣчило на вложителя, слѣдъ като е прѣстояла стоката му една година, да заплати въ края на годината такситѣ и да остави стоката наново на съхранение въ влагалището.

§ 5. Стокитѣ, които могатъ да се складирайтъ.

По въпросътъ, кои стоки могатъ да се складирайтъ въ публичнитѣ влагалища, нашия търговски законъ нищо не говори. Остава да се подразбира, че това сж само стокитѣ, които сж способни за складиране. Отъ тѣхъ трѣбва, обаче, да се изключатъ всички онѣи стоки,

които не могатъ да съставляватъ прѣдметъ за влагане въ публични влагалища поради своитѣ особни качества. Такива сж напр. акциитѣ, разни цѣнни книжа и паритѣ, които, по търговското право, се считатъ за стоки и по качествата си могатъ да издържатъ продължително складиране, обаче по тѣхнитѣ пространствени размѣри се явяватъ неподходящи за складиране въ публични влагалища. Отъ това слѣдва, че само онѣзи стоки могатъ да се влагатъ, които сж по-обемисти.

§ 6. Вложителя на стоки.

Въ нашия търговски законъ не се говори нищо по това, кой трѣба да се счита за вложителъ на стоки. Остава да се подразбира, че вложителъ трѣбва да се счита този, на името на когото сж записани стокитѣ. Въ свръзка съ това, пораждатъ се, обаче, нѣкон въпроси, уяснението на които се явява наложително.

Отъ само себе си се разбира, че е безразлично, кой извършва влагането на стокитѣ въ публичното влагалище. Тази работа може да бжде извършена и отъ други лица по поръчка, напр. комисионери. Вложена, обаче, единъ пътъ стоката, нейнъ собственикъ прѣдъ влагалищното прѣдприятие остава само лицето, на името на което тя е записана и сж издадени документитѣ. Тукъ, обаче, се пораждатъ въпроситѣ: 1) Има ли право прѣдприятието да изисква отъ лицето, което се явява да вложи стоката, щото то да докаже, че тя е негова собственостъ, особено ако се е породило съмнѣние по това? Ако се установи, че е извършено злоупотребуване и стоката е записана не на името на нейния дѣйствителенъ собственикъ, то въ таквъ случай, какви сж задълженията и правата на управлението на влагалището и какво остава правното положение на стоката до окончателното установяване на злоупотребуването?

По тѣзи въпроси въ съответствующата глава на нашия търговски законъ нищо не е казано. Въ тоя случай остава да се приеме, че за вложителъ трѣбва да се счита само лицето, на името на което сж записани стокитѣ, че то остава и да се разпорежда по-нататъкъ съ тѣхъ. Все пакъ отъ голѣмо значение за управлението на прѣдприятието е да знае въ таква спорни случаи, кой дѣйствително има право да разпорежда съ вложната стока.

§ 7. Каква сдѣлка е влагането на стоки.

Влагането на стоки въ едно публично влагалище за съхранение е обикновена влогова операция. За вложениѣ стоки управлението на влагалището издава документъ за собственостъ, нарѣченъ влагалищенъ записъ, чрѣзъ циркуляцията на който се замѣства циркуляцията на стоката. Значението на тоя записъ (варантъ) е характеризирано отъ прѣдседателя на имперската банка въ Германия, Д-ръ Кокъ, по слѣдния начинъ: „Както чекътъ прѣдставлява вложени пари, така и варантътъ означава вложени стоки и както чекътъ спестява циркуляцията на паритѣ, така и варантътъ спестява транспортирането на вложената стока“¹⁾.

¹⁾ Dr. Goldberg, Lagerhausgeschäft und Lagerhausrecht, стр. 26, 2 Aufl. Leipzig.

Влоговитъ сдѣлки въ публичнитѣ влагалища визиратъ договори, споредъ които прѣдприятието на публичното влагалище приема за съхранение въ своитѣ помѣщения, срѣшу извѣстно възнаграждение, чужди стоки. Тоя влогъ на стоки се различава, обаче, отъ влога по гражданското право, за който се говори въ отдѣлъ XIII, чл. 577 и послѣдующитѣ на закона за задълженията и договоритѣ, въ това, че не всички стоки въ смисълъ на търговското право могатъ да бждатъ прѣдметъ на сдѣлките при публичнитѣ влагалища, а само онѣзи стоки, които сж обемни, т. е. такива вещи, които по своето количество, пространственостъ и протяжение сж подходящи за влагане и съхранение.

Независимо отъ това, влога при публичнитѣ влагалища визира винаги една възмездна (не безплатна) сдѣлка въ тая смисълъ, че на притежателя на публичното влагалище трѣбва да се заплати извѣстно възнаграждение за съхраняването на стокитѣ. Освѣнъ задължението да съхранява и възвърне обратно вложенитѣ стоки, прижателя на публичното влагалище има и редъ други права и задължения, които носятъ характеръ на една администрация върху тѣхъ.

§ 7. Влоговия (депозитенъ) договоръ.

Влоговия или депозитния договоръ, който е основата на сдѣлките при публичнитѣ влагалища, както и депозитътъ по гражданското право, е единъ реаленъ договоръ; поради това, той се счита за сключенъ само тогава, когато стокитѣ окончателно се прѣдадатъ въ влагалището. Обикновено, обаче, тоя реаленъ договоръ се прѣдшествува отъ другъ единъ прѣдварителенъ договоръ, по силата на който притежателя на публичното влагалище се задължава да приеме стоката тогава, когато тя му бжде прѣдadena. Този договоръ трѣбва да се счита сключенъ отъ моментътъ на подписването му. Такива договори сжществуватъ, обаче само въ нѣкои чужди законодателства.

Въ нашия търговски законъ нищо не се говори за тия два вида договори.

§ 9. Длъжноститѣ на публичнитѣ влагалища.

Задълженията, които има да изпълнява едно публично влагалище, сж различни и повечето отъ тѣхъ изрично сж упоменати въ нашия търговски законъ.

Първото задължение се касае до приемането на стокитѣ. Длъжно ли е управлението на влагалището да приеме всички стоки, които му се прѣдлагатъ за складиране? Има ли право то да откаже приемането на нѣкои стоки и какви биха били послѣдствията отъ таквъ единъ отказъ? По тия въпроси, които сж отъ твърдѣ важно естество, нашия търговски законъ нищо не казва. При това положение, управлението на едно публично влагалище има ржцѣтѣ си свободни и въ нѣкои случаи може да откаже да приеме стоки, а това би намалило тѣхното обществено значение въ голѣма степенъ. Този въпросъ се нуждае отъ едно ясно и въ положителна смисълъ разрѣшение.

Въ чл. 416 се изброяватъ нѣкои отъ длъжноститѣ на прѣдприятието, които сж: да пази

стокитѣ отъ развала, поврѣждане, т. е. то е длъжно да се грижи за стокитѣ така, както би се грижилъ собствения имъ стопанинъ. То е отговорно за всѣкаква щета, която се причинява отъ изгубване, развала, поврѣждане, бавно прѣдаване, освѣнъ ако докаже, че щетата е причинена отъ непрѣодолима сила или отъ естественото качество на прѣдметитѣ, или отъ недостатъци въ обвивката, когато не могатъ външно да се забѣлжватъ.

Чл. 415, алинея втора, посочва друго едно задължение на прѣдприятието относително такситѣ. Управлението „е длъжно именно отъ врѣме на врѣме да установи и обнародва правилницитѣ и такситѣ си (възнаграждения). Правилникътъ за такситѣ трѣбва да съдържа и онѣи такси, които има да се плащатъ на прѣдприятието за влагането на стокитѣ и за свързанитѣ съ него работи“.

По отношение на такситѣ, законътъ не е пълненъ въ това, че не опрѣдѣля, ще подлежатъ ли тарифитѣ и правилницитѣ за такситѣ на контролъ отъ страна на държавната властъ, и трѣбва ли, прѣди да влѣзатъ въ сила, да бждатъ одобрявани. Тоя въпросъ би трѣбвало да бжде уясненъ въ закона, защото остави ли се управлението на публичното влагалище съвсѣмъ свободно, то може да постави такси, които да сж високи и да се прѣчи изобщо на интензивното използване на влагалището отъ търговцитѣ, а, отъ друга страна, и да бждатъ товарени съ излишни разноси несправедливо. Като се има прѣдъ видъ обществената страна на въпросътъ, именно, че на публичнитѣ влагалища ние отдаваме голѣмо значение за подобрене на търговията, че тѣ ще съставляватъ важна реформа въ нашия търговско-економически животъ, тогава ще е ясно на всички, че въпроса за тарифитѣ трѣбва да се уреди недвусмислено, като се поставятъ подъ прѣдварителното одобрение и контролъ на една компетентна властъ.

Въ чл. 413 се съдържа друго едно задължение на управлението на публичното влагалище. То е, че за вложенитѣ стоки трѣбва да се издаде нужния документъ — разписка, именуванъ влагалищенъ записъ. Върху него се спираме по-нататъкъ по-подробно.

Къмъ задълженията на едно публично влагалище трѣбва да се прибави и задължителното осигуряване на стокитѣ отъ пожаръ. Въ нашия търговски законъ нищо не се говори по това, но като се вземе прѣдъ видъ, че влога, който лежи въ основата на сдѣлките при публичнитѣ влагалища, е единъ възмезденъ влогъ, прието е, че притежателя на публичното влагалище е длъженъ да вземе всички необходими мѣрки за доброто съхранение на стокитѣ. Той трѣбва да употреби по-голѣма грижа, отъ колкото обикновената грижа на всѣки добъръ стопанинъ.

По тия съображения, въ задълженията на управлението на публично влагалище трѣбва да се прибави и това за осигуряването на стокитѣ отъ пожаръ.

§ 10. Правата на публичнитѣ влагалища.

Най-важното право на публичнитѣ влагалища е това за събиране на разни такси за

складирането и разнитъ манипулации, които по необходимостъ трѣбва да се извършватъ съ стокитѣ. Както всѣко прѣдприятие, основано на капиталистически начала, има за цѣль печалбата и достатъчното рентирѣне на капиталътъ, така и публичнитѣ влагалища иматъ сжщата цѣль.

По въпроса за такситѣ въ нашия търговски законъ се съдържатъ извѣстни постановления въ гл. 415, алинея втора, гдѣто се говори само за задължението на прѣдприятието да дава извѣстностъ на такситѣ. Не се съдържатъ никакви постановления, относително размѣритѣ на такситѣ. На западъ това е прѣдоставено на свободното споразумѣние между странитѣ, което има смисълъ прѣдъ видъ на това, че тамъ дѣйствуватъ едновременно по нѣколко публични влагалища на различни прѣдприятия, които се конкуриратъ. Отъ това такситѣ не могатъ да се повишатъ. У насъ, гдѣто ако се построятъ публични влагалища, ще бждатъ единствени и нѣма да има конкуренция, такова едно неуредено състояние би било вредно за търговията, понеже тѣ ще бждатъ въ едно монополно положение и биха д и к т у в а л и т а к с и т ѣ. Но понеже ние гледаме на публичнитѣ влагалища, като на единъ институтъ, който трѣбва, прѣди всичко, да послужи за повдигане и развитие на търговията, не може да се остави този въпросъ неуреденъ. Най-малко би трѣбвало тарифитѣ за такситѣ да се одобряватъ или изработватъ съвмѣстно съ компетентната властъ, напр. търговскитѣ камари, като се гарантира една задоволителна доходностъ на прѣдприятието, а сжщо и интереситѣ на търговията.

Второ важно право на едно публично влагалище е да си обезпечи събирането на такситѣ. Този въпросъ е разрѣшенъ изчерпателно съ чл. 417 на търговския законъ, който гласи: „Прѣдприятието на публично влагалище има право на залогъ върху вложенитѣ въ влагалището му стоки за обезпечение на такситѣ. Това право има сила и въ случай, ако собственикътъ на стокитѣ изпадне въ несостоятелностъ.“ Слѣдователно, въ тоя членъ е прокаранъ принципътъ да се гарантиратъ въ всички случаи вземанията на публичното влагалище, произходящи отъ такси. Смисълътъ на това постановление е твърдъ важенъ. То не цѣли толкозъ осигуряване доходността на прѣдприятието, колкото чрѣзъ това да се осигури сжществуването и функционирането на публичнитѣ влагалища, признати като полезенъ общественъ институтъ.

Най-послѣ, публичнитѣ влагалища иматъ още и правото да кредитиратъ влагалищнитѣ запаси.

§ 11. Влагалищния записъ (двуварантна система).

Чл. 413 нарежда за вложенитѣ въ публичното влагалище стоки да се издава документъ, нарѣченъ влагалищенъ записъ. Той застъпва и прѣдставлява стокитѣ. По-опрѣдѣлено и категорично се разрѣшава въпросътъ за влагалищния записъ въ чл. 418, който гласи: „Прѣдприятието е длъжно да издаде влагалищенъ записъ за вложенитѣ у него прѣдмети. Този записъ, който съставя частъ отъ кочана на водената отъ прѣдприятието депозитна кни-

га, състои отъ два съставни, но раздѣлими части, т. е. отъ разписката за приемането на стоката (сѣдуде) и отъ заложителния записъ (warrant).“

Чл. 419 опрѣдѣля: „II двѣтъ части на влагалищния записъ трѣбва да съдържатъ:

1. Обозначението на публичното влагалище;
2. Текущия брой на депозитната книга;
3. Името и жилището на вложителя;
4. Описа и числото на вложенитѣ прѣдмети и
5. Врѣмето на издаването (дата) и подписа на овѣномощения отъ прѣдприятието чиновникъ.“

Съ тия постановления на чл. чл. 418 и 419 е възприета у насъ двуварантната система. Това се обяснява съ обстоятелството, че тая глава отъ нашия търговски законъ, която се отнася до публичнитѣ влагалища, е букваленъ прѣводъ на италиянския търговски законъ, гдѣто пѣкъ е възприета и се практикува двуварантната система, прѣминала отъ Франция. Други мотиви за възприемането на двуварантната система у насъ не сж били мѣродавни, тъй като на практика не е изпитвана нито едната, нито другата, за да може да се мисли, че е възприета поради доказанитѣ ѝ прѣимущества надъ едноварантната система.

Споредъ чл. 418, влагалищния записъ, който се издава за вложенитѣ стоки и който ще прѣдставлява и замѣства въ циркулацията, се състои отъ двѣ съставни, но раздѣлими части, отъ които едната се именува *разписка за приемане на стоката*, другата *заложителенъ записъ*. Въ Франция, както видѣхме, първата частъ се именува *recepissé à ordre*, втората *warrant à ordre*. Чл. 419 постановява, че двѣтъ части трѣбва да иматъ еднакво съдържание. По даннитѣ, които съдържатъ двѣтъ части на влагалищния записъ, тѣ сж напълно еднакви, именно: тѣ сж разписки, издадени отъ управлението на публичното влагалище, съ които то удостоверява, че е приело на съхранение опрѣдѣлени стоки, вложени отъ извѣстно означено лице. Различаватъ се тѣ по имената си и главно по прѣдзначението, което имъ е дадено. Първата частъ отъ влагалищния записъ, разписката, е прѣдзначена да послужи за прѣхвърляне собствеността върху стоката, т. е. служи за нейното продаване; втората частъ, заложителния записъ, е прѣдзначена да се използва, въ случай на нужда, за залагане на стоката при нѣкое кредитно учрѣждение, за да се добне заемъ.

Погледнато теоритически, въ нашия законъ е възприета най-свършената варантна система. Такава е тя, защото дава възможностъ да се извършватъ едновременно двѣ операции съ вложенитѣ стоки: залагането на стоката за добиване на кредитъ и за продаването ѝ. Слѣдъ влагането на стоката и получаването на влагалищния записъ, вложителя, имайки нужда отъ пари, използва заложителния записъ, залага стоката при нѣкоя банка, получава нужнитѣ му суми и се олеснява. Въ сжщото врѣме той задържа у себе си разписката, която той използва за продаване на стоката, въ който случай той, чрѣзъ джино, прѣхвърля правото си на собственикъ върху купувачътъ.

§ 12. Прѣхвърлянето.

Прѣхвърлянето на влагалищния записъ било изцѣло, било по отдѣлно на разписката или заложителния записъ, е прѣдвидено въ нашия търговски законъ. Чл. 420 гласи: „Прѣхвърлянето на публичния влагалищенъ записъ изцѣло или отдѣлно става чрѣзъ джиро на гърба на записа или на надлежния билетъ.

„Съвмѣстното владѣние и на двата записа (за стоката и за залога) дава право на свободно разпореждане върху стоката.

„Заложителния записъ самъ дава право на залогъ върху вложенитѣ прѣдмети до размѣра на сумата, която е дадена въ заемъ, а записътъ за приемане на стоката само по себе дава на владѣльца право на разпореждане, ограничено съ залога, който тежи върху стоката.“

Чл. 421 гласи: „Ако заложителния записъ се прѣхвърля отдѣлно, първото джиро на гърба на записа трѣбва да съдържа слѣдующето:

1. Името и жилището на заемодателя;
2. Позаймената сума и
3. Падежа на заема.

„Тѣзи данни трѣбва да се означатъ и въ записа на стоката.

„Освѣнъ това, първото прѣхвърляне на заложителния записъ, заедно съ изброенитѣ данни, трѣбва да се впише въ влагалищната книга за прѣдприятието и това вписване трѣбва да се означава както върху записа за стоката, така също и върху заложителния записъ.

„Вписването може да изиска всѣки послѣдующъ владѣлецъ на заложителния записъ.“

Прѣхвърлянето на заложителния записъ, което се прави, за да се добие заемъ, трѣбва обязательно да бѣде съобщено на влагалището, което отбѣлѣзва това въ влагалищната книга. Върху заложителния записъ трѣбва да се отбѣлѣжи, че залагането е вписано въ влагалищната книга. Закона изисква още, щото и върху записа за стоката (разписката) да се отбѣлѣжи, че стоката е заложена и обрѣменена съ извѣстенъ дългъ. Цѣльта на това разпореждане е ясна. Тѣй като разписката за стоката ще послужи за прѣхвърлянето правото на собственостъ, т. е. за продаването на стоката, то купувачътъ въ случая трѣбва да бѣде гарантиранъ, че ще му се съобщи, какво стоката, която той купува, е заложена и обрѣменена съ дългъ. Това се налага за избѣгване на злоупотрѣбления отъ недобросъвѣстни лица при изплащането на стоката — купувача трѣбва да знае, каква сума има да заплати; най-послѣ, той трѣбва да знае, може ли свободно да разполага съ стоката, или не. За да бѣде гарантиранъ въ това отношение, на разписката за стоката се отбѣлѣзва, че тя е заложена посредствомъ заложителния записъ. Не е нужно да се отбѣлѣзва върху разписката и заложителния записъ всѣко послѣдующо прѣхвърляне, защото туй, което въ случая трѣбва да бѣде извѣстно, то не е, колко пѣти е билъ прѣхвърленъ записътъ, а само това, че стоката е заложена. Отъ това слѣдва, че прѣхвърлянето, което не е отбѣлѣзано по посочения начинъ, се счита за недѣйствително.

Французкия законъ не изисква отбѣлѣзване на залагането върху разписката (recépissé à ot-

dre), обаче, по прѣпорѣжката на Banque de France такова едно вписване се прави. Нашия законъ, значи, е възприелъ практиката въ Франция.

Искането да се отбѣлѣзва и падежа на записътъ се оправдава съ това, че заложителния записъ по тоя начинъ се въздига до цѣнна книга на заповѣдъ, отъ което неговата циркулационна способностъ значително се повишава.

§ 13. Послѣдствия отъ прѣхвърлянето.

При прѣхвърлянето на влагалищния записъ могатъ да се срѣзнатъ слѣднитѣ случаи: 1) Прѣхвърляне на цѣлия влагалищенъ записъ, т. е. на двѣтѣ му части заедно; 2) прѣхвърляне отдѣлно само на разписката за стоката и 3) прѣхвърляне само на заложителния записъ. Правнитѣ послѣдствия и отношения, които се пораждатъ при тия три случая, сѣ различни.

При първия случай, когато влагалищния записъ е прѣхвърленъ изцѣло съ двѣтѣ му части, тогава лицето, върху което е прѣхвърлено, добива всички права надъ стоката и може напълно да разпорежда съ нея. Чл. 420, алинея втора, съдържа това постановление, което гласи: „Съвмѣстното владѣние на двата записа (за стоката и за залога) дава право на свободно разпореждане върху стоката.“

Прѣхвърлянето само на разписката за стоката, отдѣлно отъ заложителния записъ, означава прѣхвърляне на правото на собственостъ върху складиранитѣ въ публичното влагалище стоки, и лицето, което по този начинъ е станало притежателъ на стоката, добива право да се разпорежда съ тия стоки тѣй, както намира за добръ. Ако заложителния записъ циркулира отдѣлно, той конституира едно право на залогъ върху вложенитѣ стоки. Въ такъвъ случай, за да може притежателя на разписката да упражни правото си на собственикъ, и да изтегли стоката изъ публичното влагалище, трѣбва да депозира сумата, за която е прѣхвърленъ заложителния записъ.

Обикновено това става по слѣдния начинъ: лицето, което е вложило стоки въ едно публично влагалище, слѣдъ като се снабди съ влагалищния записъ, може да има нужда отъ пари. За да се снабди съ такива срѣщу вложенитѣ стоки, той ги залага като реална гаранция на своя кредиторъ срѣщу единъ заемъ. Това става чрѣзъ джироваването на заложителния записъ, съ което притежателътъ на стоката конституира едно право на залогъ върху стоката, намираща се въ влагалището, въ полза на своя кредиторъ. Въ случай, че сумата, за която е билъ прѣхвърленъ заложителния записъ, въ послѣдствие не бѣде изплатена, притежателътъ на записа (джирата) има привилегията да се удовлетвори чрѣзъ продажбата на стоката, или чрѣзъ заплащане на сумата отъ лицето, което притежава разписката.

§ 14. Изплащане на дългътъ.

Отъ само себе се разбира, че получения заемъ срѣщу залагането на заложителния записъ трѣбва да бѣде изплатенъ на опрѣдѣления падежъ. Този случай е нормалниятъ и него законътъ не може да урежда. Въ случай на неизплащане, законътъ посочва, какъ трѣбва да се постѣпва. Чл. 425 гласи: „Ако су-

мата, срѣщу която е заложена стоката, не се заплати на надежда ѝ, владѣлецътъ на заложителния записъ има право чрѣзъ протестъ да установи този фактъ у първия прѣхвърлячъ (джирантъ), иначе изгубва правото си на обратенъ искъ.

„За врѣмето и начина на протеста вжашатъ съответствующитѣ правила за мнѣтелницитъ.“

Ако и слѣдъ това дългътъ не бѣде изплатенъ, то чл. 426 на търговския законъ указва, какво трѣбва да се направи. Той гласи: „Ако въ разстояние на три дни отъ надежда не се извърши плащането, притежателътъ на заложителния записъ има право да поиска публичната продажба на вложенитѣ въ публичното влагалище прѣдмети и да се удовлетвори отъ покупната цѣна. Сѣщото право има и първия джирантъ противъ притежателя на записа за стоката, като издѣлжи заложителния записъ.“

„Притежателя на заложителния записъ, ако е получилъ пълно удовлетворение, е длъженъ да повърне на публичния складъ заложителния записъ. Излишѣкътъ на продажната цѣна принадлежи на притежателя на заложителния записъ, а ако мѣстонахождението му е неизвѣстно, той (излишѣкътъ) се влага за негова смѣтка при сѣдилището.“

§ 15. Изплащане дългътъ отъ притежателя на разписката за стоката.

При използването по отдѣлно на двѣтъ части на влагалищния записъ, споредъ прѣд-назначението имъ, възможенъ е слѣдния случай. Слѣдъ влагане на стоката въ публичното влагалище и получаване на влагалищния записъ, вложителя веднага залага едната му частъ, заложителния записъ, при нѣкое кредитно учрѣждение, отъ което получава заемъ за срокъ три мѣсеци. Остава у него другата половина, съ която той може да продаде стоката; да допуснемъ, че това е станало единъ мѣсецъ слѣдъ залагането на стоката за заемъ. Въ тоя случай, купувачътъ, който е получилъ само разписката за стоката чрѣзъ прѣхвърляне, заплаща само разликата между заема и покупната цѣна на стоката; той има, обаче, нужда да извади и използва стоката прѣди падежа на заемътъ (дългътъ), било като я пусне въ консомацията, било като самъ я използва по другъ начинъ. Изтеглянето на стоката, обаче, е възможно само, когато той стане притежател и на заложителния записъ, който въ случая се намира у кредиторътъ, та, съгласно закона, да стане пълень разпоредител съ стоката. Получаването, обаче, на заложителния записъ може да стане само слѣдъ заплащането на дългътъ.

При тия условия и ако притежателътъ на заложителния записъ (кредиторътъ) е неизвѣстенъ, или пъкъ той не се съгласява съ условията за изплащането, които му се прѣдлагатъ, тогава купувачътъ на стоката има право да заплати дългътъ, за да получи стоката. Тоя въпросъ е разрѣшенъ въ положителенъ смисълъ съ чл. 424, който гласи: „Ако владѣлецътъ на разписката за стоката желае да извади прѣдметитѣ изъ влагалището, длъженъ е да придобие и заложителния записъ.“

Ако обаче притежателътъ на заложителния записъ отсъствува, или е неизвѣстенъ, или ако странитѣ не могатъ да се съгласятъ върху условията на плащането, владѣлецътъ на разписката за стоката има право да депозира при влагалището сумата, срѣщу която сж заложени прѣдметитѣ. Съ това си право той може да се ползува и прѣди падежа на влагалищния записъ.“

По тоя начинъ, законодателя е цѣлилъ да улесни и въ това направление развитието на сѣлжитѣ, които почиватъ на двувариантната система, възприета въ нашия търговски законъ.

§ 16. Отговорността при неизплащане дългътъ.

Въ нашия законъ е прокаранъ принципътъ, какво въ случай на неплащане дължимата сума срѣщу залагането на заложителния записъ, кредиторътъ трѣбва да търси удовлетворение прѣди всичко отъ залогътъ, въ случая стоката. Ето защо, слѣдъ изпълнение на формалноститѣ съ протеста и слѣдъ изтичане на три дни отъ падежа, притежателътъ на заложителния записъ (кредиторътъ) има право да поиска публична продажба на вложенитѣ въ влагалището стоки. Отъ това слѣдва, че тукъ нѣма лична отговорност на длъжникътъ; такава настѣпва само, когато кредиторътъ не получи пълно удовлетворение отъ получената отъ продажбата сума. Въ тоя случай чл. 427 дава слѣдното нареждане: „Ако притежателътъ на заложителния записъ не е получилъ пълно удовлетворение отъ вложенитѣ прѣдмети, той има право на обратенъ искъ противъ джирантитѣ по правилата на мнѣтелницитъ. Врѣмето за повдигане на обратенъ искъ се смѣта отъ деня, въ който е сключена продажбата. Обаче това право се изгубва, ако притежателътъ на заложителния записъ не поиска продажбата вътрѣ въ 30 дни отъ датата на протеста.“

Кредиторътъ има право на обратенъ искъ спрѣмо всички лица, които сж участвували при циркулацията на влагалищния записъ и всички тѣ отговарятъ солидарно за заплащането на сумата, тъй както отговарятъ и всички джиранти при една мнѣтелиния. Този обратенъ искъ, съгласно чл. 427, трѣбва да бѣде упражненъ въ срокъ отъ 30 дена.

§ 17. Кредитирането на влагалищния записъ.

Въ нашия законъ нищо не се говори върху това, кой може да отпуска заеми срѣщу влагалищни записи. Остава да се разбира, че това могатъ да правятъ всички банкови и кредитни учрѣждения, които желаятъ и които считатъ тия документи за достатѣчно сигурни книжа. По подражание на нѣкои чужди законодателства по тая материя (француското) и въ нашия търговски законъ е допуснато правото самото публично влагалище да може да кредитира вложенитѣ въ него стоки. Така, алинея първа на чл. 415 разпорежда: „публичнитѣ влагалища могатъ да даватъ аванси до двѣ трети отъ стойността на вложенитѣ у тяхъ и приети за манипулация стоки.“ Този въпросъ, така разрѣшенъ у насъ, е отъ голѣмо значение и трѣбва да се обсъди отъ гледна точка на това, полезно ли е това изобщо за

развитието на влагалищното дѣло, или не. Практиката въ Франция не е показала никакви лоши послѣдствия. Впрочемъ, тамъ сж се занимавали съ кредитиране на влаганитѣ въ тѣхъ стоки само дребнитѣ прѣдприятия, които, въ-роятно, за да привлечатъ повече вложители и да устоятъ на конкуренцията на голѣмитѣ прѣдприятия, практикуватъ кредитирането като едно улеснение за вложителитѣ, понеже това става бързо и безъ особени формалности.

§ 18. Пръглеждане на стоката.

Както кредиторътъ, който ще отпусне заемъ срѣщу заложителния записъ, така и купувачътъ, може да поиска, прѣди да се ангажиратъ въ сдѣлката, да прѣгледатъ стоката и констатирайтъ нейното качество и състояние; първия, за да опрѣдѣли размѣрътъ на заема, втория за да знае, каква стока купува. Ето защо, въ всички законодателства е прѣдвидено правото на заинтересуванитѣ да прѣгледатъ стокитѣ, когато пожелаатъ. Въ нашия търговски законъ се съдържа сжчо така подобно нареждане. Чл. 422 гласи: „Публичниятъ складъ е длъженъ да позволи, *както на владѣлеца на разписката за стоката, така сжчо и на владѣлецътъ на заложителния записъ, да прѣгледатъ, когато щатъ, вложенитѣ прѣдмети*“. Въ Англия, както видѣхме, за да се избѣгне това, варантитѣ се придружаватъ отъ мостри, които се съхраняватъ въ особени помѣщения, намиращи се близо до борситѣ, защото влагалището обикновено е далече и виждането на стоката е трудно и съпроводено съ губене на време.

Правото за прѣглеждане на стокитѣ намира оправдание и въ това, че влагалищнитѣ записи никога, макаръ и при най-добросъвѣстно и пълно описание, не могатъ дададатъ точна прѣдстава за качеството на стоката, условие необходимо за лицата, които ще я кредитиратъ или купятъ.

§ 19. Реализиране на сдѣлкитѣ.

Съ прѣхвърлянето на разписката, което, както видѣхме по-горѣ, става съ едно обикновено джиро, се прѣхвърля и правото на собственостъ върху вложенитѣ въ публичното влагалище вещи върху лицето, на името на което е джиросана разписката. Това лице добива право да се разпорежда като собственикъ съ тия вещи, безъ да е необходимо тѣ да му се прѣдаватъ отъ първоначалния имъ притежателъ, който ги е депозиралъ въ публичното влагалище. Туй разпореждане е пълно, когато притежателя на разписката за стоката притежава и заложителния записъ. То е ограничено до размѣрътъ на сумата, за която е билъ прѣхвърленъ (заложенъ) заложителния записъ, когато послѣдния се притежава отъ трето лице.

Това положение е само логически изводъ отъ качеството на влагалищния записъ като цѣнна книга, която позволява реализирането на сдѣлкитѣ по такъвъ начинъ. На практика това става тѣй само въ Съединенитѣ Щати на Сѣверна Америка съ варантитѣ за зърненитѣ храни и въ Шотландия при желѣзния варантъ. Въ всички други случаи простото прѣхвърляне не означава още реализиране на сдѣлката, особено когато купувачътъ ще поиска

да използва (консомира) стоката. Тѣй като не сжществува пълно основание да се довѣрва на описанието въ варантътъ, което може да е недостатъчно и да дава неточна прѣдстава за качеството на стоката, то невъзможно е съ прѣхвърлянето на влагалищния записъ да се счита сдѣлката за окончателно ликвидирана.

Впрочемъ, този въпросъ не може да се уреди съ законъ. Тукъ е рѣшающа волята на договорящитѣ страни.

§ 20. Откриване антрепозити.

Видѣхме, че въ Франция, освѣнъ общитѣ публични магазини (*Magasins generaux*), въ които се влагатъ неподлежащи на мито и акцизъ стоки, има и други влагалища, нарѣчени антрепозити, които служатъ за приемане на стоки, за които има да се плаща мито или акцизъ, поради която причина се намиратъ подъ управлението или надзора на митническитѣ и акцизни власти. За нашитѣ условия интересно е да се знае, допуска ли нашето законодателство отварянето на антрепозити отъ частни лица и дружества, както това е въ Франция, или не допуска.

По този въпросъ се отнася чл. 414 отъ нашия търговски законъ и по послѣдната му алинея. Тя гласи: „Ако прѣдприятието иска да уреди публичното си влагалище така, *щото то да служи и за пазене чужди стоки, необложени още съ мито, или на стоки, които подлежатъ на акцизъ, то за това трѣбва да се съобрази съ надлежитѣ финансови закони и наредби*“.

Отъ тази частъ на чл. 414 се вижда, че нашия търговски законъ по принципъ допуска откриването на публични влагалища — антрепозити за приемането на стоки, подлежащи на мито или акцизъ. Една непълнота трѣбва да се констатира въ това отношение, че не сж изброени подробно условията, при които може да се допусне откриването на антрепозити у насъ. При все, че въпросътъ е разрѣшенъ по принципъ въ положителна смисълъ, то държавата може да постави такива стѣснителни условия и наредби, че да стане невъзможно откриването на такива отъ частни лица.

§ 21. Заключение.

Нашия търговски законъ по въпроса за публичнитѣ влагалища носи всички добри и лоши страни и всички непълноти на италианския, отъ който е букваленъ прѣводъ. Това, което е особено цѣнно въ него, то е, че е възприета практиката на западъ, щото строе-нието на публични влагалища и антрепозити да се прѣдостави на частната инициатива. Въ прѣлки това послѣдната у насъ не се е проявила, въ това, направление не е имало даже опити. Варненци, които отдаватъ твърдѣ голѣмо значение на тия институти за бъдещето на града, не трѣбва да чакатъ държавата да направи това, понеже то може да стане твърдѣ късно, а трѣбва да използватъ правото, което дава законътъ на частнитѣ лица и дружества и ако държавата се възпротиви, тогава тя може по-лесно да бжде заставена да побърза, защото нуждата ще бжде призната по единъ осезателенъ начинъ.

И. Христовъ, Варна.

ПО ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ.

Изминаха се вече десетки години, отъ както у насъ се установи съ закони и редъ държавни разпореждания, че подобрието на занаятите не може да се очаква само отъ практиката, тъй както е вървѣло до сега, и че е нужно да се организира занаятчийското образование по начинъ, който да гарантира побързъ и по-сигуренъ успѣхъ.

Новитъ условия на живота, въ зависимостъ отъ икономическото положение на страната, стоящи въ близки търговски сношения съ другитъ държави, наложиха по-енергичното засилване на занаятчийското образование.

Въ миналитъ врѣмена подготовката на занаятчията е слѣдвала по единъ твърдъ обикновенъ начинъ. Бащата: земледѣлецъ, шивачъ, желѣзаръ или зидаръ прѣдава своитъ знания, сръчностъ и опитностъ на своя наслѣдникъ, тоя послѣдния сѣщо на своитъ наслѣдници и т. н. По рѣдко се е срѣщало, щото бащата да даде своя синъ на други занаятъ. Това се забѣлѣзва въ по-новитъ врѣмена, така щото, заедно съ занаята, синътъ често наслѣдва и на трупаното съ участието на неговия трудъ богатство. Безспорно е, че при такова безсистемно учение, занаята и искуствата не сж напредвали бързо. Така отъ поколѣние на поколѣние се е прѣдавала занаятчийската сръчностъ, до като въ по-новитъ врѣмена се организираха отдѣлни школи за изучаване разнитъ занаяти.

Въ това отношение Германия служи за образецъ на цѣлия свѣтъ, тамъ изучаването на занаятите става подъ контрола на държавата, която за тази цѣль прави грамадни разходи.

Работейки въ тази посока съ неизчерпаема енергия, Германия послужва за примѣръ на много други държави. Нашето отечество, което е надарено отъ природата съ плодородна почва, прѣди всичко е земеделска страна и въ това направление се правятъ всички усилия за увеличаване производството и качеството на земеделскитъ произведения. Слѣдъ освобождението на България отъ турското робство се почна една по-усилена просвѣтителна дѣйностъ, както въ сѣверна, така и въ южна България за подобрене земеделието. Постепенното подобрене на земеделието, обаче, изискваше на помощъ машинитъ, а тѣхното поправяне и подържане изискваше опитни майстори и работници. Законътъ отъ 1895/96 год. за насърчение мѣстната индустрия цѣни защитата на мѣстнитъ произведения, та чрѣзъ тая защита да се увеличи мѣстното производство, да се намали вносетъ на чуждестраннитъ стоки внасяни въ България, така щото да се постигне въ резултатъ едно економическо засилване на страната. Въ сѣщия законъ се задължаватъ привилегированитъ фабриканти да замѣстятъ въ разстояние на 2—3 години по-големата частъ отъ своитъ чужденци работници съ мѣстни обучени работници, а прѣзъ петата година да се замѣнятъ всички, съ изключение на майсторитъ-специалисти.

Това задължение се отнася и до административния персоналъ на индустриалнитъ прѣдприятия.

За да се създадатъ такива сътрудници на индустрията у насъ, нужно бѣше съ врѣме да се засили професионалното образование, споредъ нуждитъ на страната, защото не може да се иска успѣхъ отъ едно прѣдприятие, ако нѣма въ него ангажирани истински работници. Въ едно прѣдприятие, което има десетки, стотини или хиляди работници, е отъ особена важностъ да има работници просвѣтени и свѣстни, това е една отъ най-сигурнитъ гаранции за успѣха на прѣдприятието и това съставлява най-цѣнното негово богатство.

Върѣки необходимостта, обаче, отъ училища за създаване квалифицирани индустриални работници-занаятчи, ние виждаме, че държавата увеличава постоянно общообразователнитъ срѣдни училища и къмъ тѣхъ е обърнала почти всичкото си внимание, като придава на срѣдното общо образование такова значение, като че това послѣдното е неизбежно и задължително за всѣки младежъ, ако желае да си осигури поне отчасти кариера и съществуване.

Противъ насоката на срѣдното общо образование въ мъжкитъ и дѣвически гимназии се вика отъ всички страни; въ просвѣтителното дѣло на страната съществува една аномалия — това се говори на всѣкъдѣ въ обществото. Въ нашитъ мъжки и дѣвически гимназии още не е установена една подходяща програма, прѣди всичко, по размѣра на учебния материалъ. А учението се направлява къмъ сухата теоритическа подготовка, свързана съ много подробности въ изучаването на отдѣлнитъ прѣдмети. Ръчната работа е съвсѣмъ избѣгната и жаждата да се прѣподаде по възможностъ повече материалъ, е завзела цѣлия професорски организъмъ. Усилията на Министерството на просвѣтата за разширяване програмата на гимназиитъ сж голѣми, нѣщо повече, новата програмна недочаква изтичане на учебната година. Базирайки се на висши педагогически правила, компетентнитъ въ народната просвѣта органи като че ли искатъ да прѣкрачатъ границата на срѣдното общо образование въ гимназиитъ и да го завлекатъ въ зоната на висшето образование, безъ да се вниква въ истинскитъ нужди на страната и да се направлява просвѣтата къмъ най-цѣлесъобразното използване на науката, съобразно новитъ изисквания на живота. Неумѣстното разширение на програмния материалъ спомага за многократното разрушаване на младия организъмъ, чрѣзъ продължение срокътъ на учението и прѣкомѣрното напредване на учащитъ се младежи.

Въвеждането на осмоласната програма, споредъ общественния гласъ и споредъ нашето лично мнѣние, бѣше излишно, защото при добро и цѣлесъобразно разпрѣдѣлене на материала при седмоласната програма напълно

се постига желаемата цѣль. Осмия класъ се явява като чиста загуба на и тъй скъпото врѣме на младежа, когото очакватъ редъ задължения къмъ държава и общество, а именно: военна служба, продължение образованието си, стажъ и пр. Слѣдователно, ако седмокласната програма би спестила една година, то съ това се улеснява неговото бъдеще, безъ да пострада държавата. Напротивъ, ще се постигне не малка икономия отъ увеличения сега и неподготвенъ учителски персоналъ за поддържа-не осмукласната програма.

Задържането на младежта за продължително учение има смисълъ да става въ висшитѣ и специалнитѣ училища, гдѣто, освѣнъ знания трѣбва да се добие и опитностъ. Ако е цѣльта да имаме назрѣла и здрава младежъ слѣдъ свършване гимназията, тогава е по-умѣстно да се приематъ дѣцата по-възрастни въ първоначалнитѣ училища, отъ колкото да ги оставяме да се прогърбватъ на училищната скамейка безцѣлно една година повече.

Не му е тукъ мѣстото да се впускаме въ разглеждане конкретни програми и наредби, обаче, отъ това, което личния опитъ ни е далъ, отбѣлѣзваме само, че въ Австрия осмукласното сръдно общо образование е осждено отъ обществото, защото не е дало очакванитѣ резултати, нито пъкъ се използва врѣмето на осмия класъ съ нѣкои придобивки въ висшитѣ училища.

Въ Германия има и деветокласни гимназии, обаче у тѣхъ се счита първия гимназиаленъ класъ отъ III отдѣление по нашата програма, а общото имъ образование е равно на нашето седмукласно образование*). Твърдението, слѣдователно, че седмукласната програма не отговаря на съврѣменнитѣ изисквания въ висшитѣ училища, е неоснователно и необмислено, защото личнитѣ дарби и наклонности се увеличаватъ и развиватъ у младежа, слѣдъ свършване на гимназията и ограничаването му въ една специалностъ.

За подобрене на занаятитѣ и индустрията, подобрения много належащи и необходими за постигане истинско економическо благосъстояние и задоволство въ нашето отечество, сж необходими по-учени и по-просвѣтени работници, ръководители и въобще сътрудници въ промишлеността, а за набавяне на такива сили сж потрѣбни уредени занаятчийски училища.

Статистиката показва, колко назадъ е изоставено професионалното образование у насъ. Като се вземе прѣдъ видъ постоянното разширяване на държавнитѣ прѣдприятия: жельзници, пощи, арсенали училища и пр. — недостигътъ става очевиденъ. Отъ друга страна, частнитѣ технически прѣдприятия тоже бързо никнатъ, вслѣдствие на даденитѣ законоулеснения на индустриалцитѣ, слѣдъ това идватъ еснафскитѣ дребни прѣдприятия и за всички тия голѣми и малки, частни и обществени прѣдприятия сж нужни подготвени хора.

Сжществующитѣ занаятчийски училища въ София, Руссе, Габрово, Сливенъ и другадѣ, сж наредени въ такива малки размѣри, щото

въ всички заедно едва могатъ да се занимаватъ 150 — 200 души ученици и то по 5 — 6 специалисти. Макаръ и закона за професионалното образование отъ 1907 год. да прѣд-вижда едно бързо засилване на промишлеността чрѣзъ отваряне нови специални училища, все пакъ виждаме, че даже програмитѣ на старитѣ училища още не сж наредени, а самитѣ училища още не сж опрѣдѣлени като каква категория по образование да се считатъ. Ний мислимъ, че най-напрѣдъ трѣбва да се наредятъ сжществующитѣ училища добрѣ, да се настанятъ подходящъ прѣподавателски персоналъ, работилницитѣ и лабораториитѣ да се снабдятъ съ всички необходими пособия, за да се очакватъ добри резултати.

Уреждането на нови специални училища е свързано съ голѣми разходи, а при настоящето положение държавнитѣ финансии едва ли ще позволятъ това. Да-ли ще може да се осществи поне малка частъ отъ разпорежданията на закона, това ще зависи отъ сръдствата, съ които разполага държавата и умѣлото разпореждане съ тѣхъ. Изглежда, обаче, че тоя много важенъ за подобрене народното благосъстояние законъ за дълги години ще остане само написанъ на книга.

Споредъ моето схващане, създаването уредени професионални училища ще трае съ десетки години, понеже за тая цѣль сж потрѣбни сръдства и подходящъ учителски персоналъ, какъвто у насъ твърдѣ малко се намира. Отъ друга страна, общественитѣ нужди растатъ, а съ това заедно расте и нуждата отъ специална подготовка на всички сътрудници въ полето на промишлеността.

Да вземемъ за примѣръ прилагането на правилника за ревизията на парнитѣ котли и резервуари, който правилникъ прѣдстои да се узакони съ специаленъ законъ. За прилагането на тоя законъ е необходимъ обученъ и школуванъ персоналъ, а такъвъ има твърдѣ малко на лице.

До като въ уреденитѣ индустриални страни, за опазване отъ нещастия и щети отъ неумѣло управление на двигателитѣ, сж създадени специални закони и организации, у насъ това е още сѣнка отъ начало. Но да прѣдположимъ, че би се създали набързо тия законни наредби и у насъ, каква би била ползата, ако нѣма подготвенъ машиненъ персоналъ, на чиято добросъвѣстностъ и умѣние да се възлага отчасти изпълнението на закона? Много ясно е, прочее, че заедно съ създаването на правилници и закони за надзора и управлението на парнитѣ котли и резервуари, би трѣбвало да се подготви и нужния персоналъ за това.

Такова е положението и на закона за подпомагане и организиране занаятитѣ.

Тоя законъ има за цѣль право да се организира занаятчийското съсловие и второ да се подготви това съсловие къмъ по-рационално използване занаята чрѣзъ взаимно обучаване и подтикване къмъ сдружаване.

Знанията, които се изискватъ отъ майстори не сж много за единъ теоретически подготвенъ работникъ, но не сж малко за нашитѣ настоящи майстори, защото повечето отъ тѣхъ сж хора неграмотни и полуграмотни, а отъ такива не

*) Така е въ Вюртембергъ, Саксония и въ другитѣ германски провинции.

могат да се изискват теоритически знания, съгласно закона (чл. 9 и 10). Може съ положителност да се установи, че отъ явилитъ се кандидати за майстори едва около 5% се явяватъ съ удовлетворителни отговори по теорията, която имъ се изисква. Слѣдъ едно или двѣ такива явявания, изпитната комисия се принуждава да признае компетентността на кандидата прѣдъ видъ на неговото сѣмейно положение, и на създадената и подържана нѣколко вече години самостоятелна работа. За да се подпомогне на такива кандидати, комисиятъ често пжти ги отлагатъ съ условия да се явятъ на слѣдующия изпитъ, обаче, въ повечето случаи, кандидата се явява сжщо тѣй неподготвенъ, както и първия пжтъ. Такъвъ е нашия настоящъ контингентъ майстори и отъ тѣхъ трѣбва да се прави изборъ съ огледъ за подобрѣние занаятчийското съсловие и постепенното му просвѣтяване. Произвеждането изпити доказва, че сжществува законъ и че органитъ на властта се трудятъ да го прилагатъ, обаче резултата отъ всичката тая формалност е твърдъ слабъ.

По моето мнѣние, тукъ именно трѣбва да се създаде единъ подготовителенъ еснафски курсъ, или постоянно вечерно училище, което да има за цѣль да подготвя теоритически сръчнитъ въ практика и годни за промишлеността хора, та по такъвъ начинъ да може да се прави по-голямъ изборъ измежду кандидатитъ за компетентни майстори. До сега, прочее, за еснафското съсловие твърдъ малко е направено въ това отношение.

Министерството на търговията и т. и. камари се задоволяватъ съ откриването прѣзъ нѣколко години по единъ курсъ отъ извѣстна специалност и съ това се свършва дѣятелността на държавата за подържане на занаятчийското съсловие. — Изобщо, въпрѣки наличността на редъ закони, имащи за цѣль подобрѣнието на занаятитъ и индустрията, твърдъ малко е направено за постигане на цѣльта.

Казахме, че за подготовката на технически персоналъ чрѣзъ специални и уредени училища се изисква много врѣме, при все това въ интереса на общото техническо дѣло нужно е да се направи възможното за даване просвѣта на занаятчий и индустриални работници по начинъ, който да отговаря на настоящитъ нужди на производството въ страната. Обикновено, знания се добиватъ въ училището, а сръчност и способност за изпълнението на извѣстна работа се добива въ практиката. Въ това отношение, въ просвѣтителитъ и напрѣднали индустриални страни, вслѣдствие на дългогодишна практика, се е затвърдило мнѣнието, че практиката трѣбва да прѣдшествува училището, защото разбирането на теорията само тогава е ясно за учащия се, когато познава работата си на практика. Техническото образование въ напрѣдналитъ индустриални страни, като Германия, става най-напрѣдъ практически въ фабрицитъ. Младежитъ, имащи нужния образователенъ цензъ, постѣпватъ като ученици-работници и, слѣдъ като учатъ нѣколко години занаята на практика, тогава ония отъ тѣхъ, които желаятъ да получатъ техническо теор. образование, постѣпватъ въ учи-

лището по своята специалност, гдѣто се прѣдаватъ на теоритическото изучаване на занаята свързанъ съ разнитъ науки.

Изобщо, най-близкиятъ до практиката технически учебни заведения сж тѣй нарѣченитъ вечерни образователни училища, въ които по една специална програма се прѣподава на ученицитъ-работници необходимата за тѣхъ теория. Понеже въ тия училища участвуватъ като прѣподаватели различни специалисти, то на учащиятъ се дава възможност да се запознае съ онова, що ги интересува най-много. Тия вечерни училища сж до толкова напрѣднали, щото измежду ученицитъ има мнозина, които по нѣкон прѣдмети се сравняватъ съ тѣхнитъ колеги отъ по-горнитъ технически училища.

Слѣдъ вечернитъ образователни училища сж наредени редовни занаятчийски училища, като сръдни технически заведения. При тия училища сж наредени обикновено нѣколко курса отъ една и сжща специалностъ съ отдѣлни програми и различни срокове. За писшиятъ курсове учението е по-съкратено, защото цѣльта е да се подготвятъ образовани занаятчий, като най-близки до практиката майстори, монтьори и ръководители на практическа работа по специалността имъ. Въ повисшиятъ курсове се дава на учащиятъ се пълно сръдно техническо образование и свършившиятъ иматъ право на по-високи технически длѣжности, било при държавно или частно прѣдприятие, като директори на фабрики и помощници и ръководители на отдѣли при разни индустриални прѣдприятия.

Най-послѣ, висшиятъ техн. училища даватъ най-висшето техническо образование и свършившиятъ се ползуватъ съ най-широки права въ техническото поле, разбира се, ако проявятъ способности по специалността си. Практиката за нисшето и сръдно техническо образование е задължителна, а за висшето — и желателна.

Такава е на кратко описана организацията на техническото образование въ напрѣдналитъ индустриални страни.

У насъ техническото образование още за дълги години ще бѣде изложено на голѣми промѣни, до като се установимъ на една подходяща програма за правилното му развитие. При все това, за настоящето трѣбва да се намѣри сръдния и най-правъ пжтъ за постигане на цѣльта.

Споредъ това, което виждаме въ странство, и споредъ моето мнѣние, основано на личенъ опитъ и наблюдение, професионалното образование у насъ може да се засили постепенно както слѣдва:

1) Чрѣзъ откриване добръ уредени дълготрайни курсове — училища по разнитъ специалности съ удобени отъ министерството програми по образца на бившия мелничарски курсъ въ Варна.

2) Чрѣзъ уреждане вечерни образователни занаятчийски училища.

3) Чрѣзъ постепенно засилване нисшиятъ и сръдни професионални училища, въ устрѣбъ на общото сръдно образование споредъ нуждата.

4) Чрѣзъ основаване при Министерството на

търговията и промишлеността и труда технически учебен съвѣтъ, който да проучва всички въ свързка съ развитието на професионалното образование въпроси.

Министерството на търговията, промишлеността и труда има вече нѣколко годишна практика по уреждане курсоветѣ.

То може да я подобри, като ангажира добри сили за тая цѣль и продължи своята дѣйност въ това отношение при по-голѣми размѣри. За да се привлекатъ повече младежи къмъ занаятитѣ, разбира се, ще трѣбва да имъ се гарантиратъ и признаятъ нѣкои права, за да знае всѣки какво го очаква, иначе не е чудно да виждаме, че учащитѣ се отклоняватъ въ послѣдствие отъ своето занятие и за това не ще бждатъ тѣ виновни.

Дълговрѣменнитѣ курсове, какъвто бѣ мелничарскиятъ въ Варна, даватъ по-добри резултати по успѣхъ и брой на свършившитѣ, защото такива курсове иматъ характеръ на училище, удобства за практическата работа и врѣме да се добиватъ широки познания. Такива курсове, при дадени условия, могатъ да замѣстватъ, както низшитѣ, тъй и срѣднитѣ училища по нѣкои специалности. Свършилитѣ такива дълговрѣменни специални курсове трѣбва да се приравняватъ по образование споредъ програмата на училищата и съгласно закона за професионалното образование.

Но, за да може да се упражнява контролъ върху курсоветѣ, министерството трѣбва да разполага съ свѣдуци по разнитѣ занаяти хора. Когато се основава единъ курсъ, трѣбва да се създадатъ всички необходими условия за неговото успѣшно просъществуване и завършване. Въобще, техническиятъ учебенъ съвѣтъ при министерството трѣбва да изработи специаленъ редъ за откриване, подържане и учението въ курсоветѣ.

Слѣдъ курсоветѣ идатъ срѣднитѣ професионални училища. Както за курсоветѣ, така

и тукъ, не ще се впускамъ въ подробности по програмитѣ, ще кажа само, че поради съществуващитѣ у насъ условия, практиката може да става едновременно съ учението, като се нареждатъ подходящи за цѣльта работилници.

Уреждането на висши професионални училища у насъ трѣбва да се изостави за по-далечно бжде, защото, както казахъ по-горѣ, нуждата отъ ръководители и управители е несравнено по-малка, отъ колкото нуждата отъ производителни сили и активни сътрудници въ промишлеността. До тогава, до като стане нужда отъ висши технически училища у насъ, ний ще трѣбва да диримъ висшето образование въ по-напрѣдналитѣ отъ насъ страни. Това ще бжде отъ голѣма полза за стабилно развитие на техническото образование, защото по тоя начинъ ще бждемъ по дълго врѣме въ съприкосновение съ ония центрове, отъ гдѣто идватъ лжитѣ на науката днесъ.

Засилването на професионалното образование ще трѣбва да става постепенно, споредъ нуждитѣ на мѣстната промишленостъ и въ хармония съ нейното развитие. Има индустрии, за които не е нужно да се устройватъ специални и постоянни училища, достатъчно е да се устройватъ отъ врѣме на врѣме курсове, въ които да се подготвятъ необходимия контингентъ работнически или ръководенъ персоналъ.

Не трѣбва да се бърза съ откриване наведнѣжъ много занаятчийски училища, защото ще се спомогне за фабрикуване на излишни сътрудници въ индустрията и тая послѣдната не ще бжде въ състояние да ги поеме и използува. Въ таквъ случай, ще се изпадне въ сжщото неудобно положение, както е днесъ съ срѣднитѣ общообразователни заведения. По бавното, но стабилно развитие на индустрията ще докара истинско благосъстояние на страната ни, за което именно се мечтае чрѣзъ подобрене на занаяти и индустрия.

СТОПАНСКИ ОБЗОРЪ.

А. Вжтрѣшенъ.

Има ли недостигъ на зърнени храни у насъ?

Въ настоящия моментъ сжествува хлѣбна криза, причинитѣ на която не сж издирени. Обикновено се сочи, като безспоренъ фактъ недостигътъ отъ зърнени храни, поради лошата реколта прѣзъ 1914. год. Въпросътъ, защо сега ядемъ недоброкачественъ хлѣбъ и защо цѣната на тоя хлѣбъ е висока, се свежда, по тоя начинъ, къмъ това: каква е годината 1914. въ селско-стопанско отношение, какви сж резултатитѣ отъ нейната реколта? Отговоримъ ли задоволително на това, въпросътъ за причинитѣ на недостатъчния хлѣбъ въ качествено и количествено отношение самъ по себе се уяснява.

Въ селско стопанско отношение годината 1914. се явява нормална. Настъпилитѣ прѣзъ втората и

половина политически събития не засѣгатъ ни най-малко нейното земледѣлско производство. На търговията, обаче, тия събития нанесоха твърдѣ тежкъ ударъ. Външната търговия почти съвсѣмъ се прѣустанови, износътъ на храни намалѣ до най-малкия минимумъ, поради прѣкъсването на съобщенията съ западна Европа. Резултатътъ отъ всичко това бѣ тоя, че хранитѣ, които щѣха да бждатъ изнесени, останаха въ страната.

При това положение трѣбваше да се очаква силно спадане на цѣнитѣ на житнитѣ произведения. Това очакване обаче не се прояви. Тѣкмо напротивъ, цѣнитѣ на тия произведения, както и въобще на всички стоки, безразлично да ли тѣ сж мѣстни или иностранны, се силно покачатъ. Достатъчно е да хвърлимъ най-повърхностенъ погледъ върху долнитѣ статистически данни за цѣнитѣ на житото, брашното и хлѣба отъ 1906. год. насамъ, за да се убѣдимъ въ това.

Години и мѣсеци	Срѣдни пазарни цѣни (въ лева)		
	100 кгр. жито	100 кгр. брашно	1 кгр. хлѣбъ
1906	14.01	20.84	0.19
1907	17.46	24.72	0.22
1908	19.78	28.04	0.24
1909	20.55	29.17	0.25
1910	18.14	26.41	0.23
1911	16.74	24.13	0.22
1912	януар. 17.34	25.31	0.22
	априль 19.14	26.41	0.25
	юлий 19.09	27.33	0.24
	окт. 19.28	27.13	0.24
1913	януар. 19.82	27.51	0.25
	априль 20.18	27.82	0.25
	юлий 20.34	28.55	0.25
	окт. 18.37	26.88	0.25
1914	януар. 19.15	26.93	0.25
	априль 18.83	26.66	0.25
	юлий 20.31	27.71	0.26
	окт. 21.61	29.50	0.28
	дек. 26.44	34.81	0.33
1915 за София	януар. 29.00	42.46	0.37
	априль 36.96	48.87	0.42

Особено силно и бързо е покачването отъ втората половина на миналата година насетнѣ. Въ цѣнага на житото прѣзъ 1908. и 1909. г. се забѣлѣзва едно по-високо отскачане, обяснимо съ твърдѣ слабата реколта прѣзъ 1907. г., реколта, каквато не е била у насъ *никога*, откакъ съществува статистиката (отъ 1889. г. насамъ). Годишнитъ 1910. и 1911. се явявагъ съ понижаване се, а 1912. — обяснимо защо — съ повишаваща се конюнктура. Вече къмъ края на 1913. и началото на 1914. г. цѣнитѣ спадатъ почти до нормата прѣзъ 1910. г., а къмъ края на 1914. г. започва твърдѣ бързо подигане, при което цѣнитѣ достигатъ небивала *никога* до сега височина. Особена изразителностъ е придадена на това покачване и спадане на житнитѣ храни и произведенията имъ съ долнитѣ относителни цифри, които показвагъ, каква е степенята на покачването и спадането прѣзъ различнитѣ периоди, спроти цѣнитѣ прѣзъ 1906. г., приети равни на 100:

Години	жито	брашно	хлѣбъ
1906	100.0	100.0	100.0
1909	146.7	140.0	131.6
1911	118.3	115.8	115.8
1912	януар. 123.8	121.4	115.8
	окт. 137.6	130.2	126.3
1913	януар. 141.5	132.0	131.6
	окт. 131.1	129.0	131.6
1914	януар. 136.7	129.2	131.6
	дек. 188.7	167.0	173.7

Всички послѣдуещи цѣни сж по-високи, отколкото цѣнитѣ прѣзъ 1906. год. Цѣнитѣ въ края на 1914. г. сж: на житото съ 88.7%, на брашното съ 67.0% и на хлѣба съ 73.7% по-високи, отколкото тия прѣзъ 1906. г. При това, цѣнитѣ продължавагъ да се покачвагъ и слѣдъ декемврий 1914. г., и достигатъ максимални размѣри прѣзъ мѣсець априль (до 264.0%), откогато почватъ да спадатъ, въроятнo благодарение на правителствената намѣса.

Анализирайки кривата на пазарнитѣ цѣни на житнитѣ произведения, ние намираме тази крива напълно зависяща отъ резултатитѣ на реколтитѣ.

Винаги слѣдъ лоша или слаба реколта цѣнитѣ на зърненитѣ храни се покачвагъ, и наопаки, слѣдъ добра реколта посоката на кривата се промѣня къмъ понижане. По този начинъ на всѣко покачване въ кривата на реколтитѣ отговаря понижане въ кривата на цѣнитѣ. Прѣзъ послѣднитѣ 10 години въ кривата, която характеризира реколтитѣ на зърненитѣ храни у насъ, се забѣлѣзватъ три рѣзки спадания, съпадащи съ тритѣ несполлородни прѣзъ годишнитѣ 1907., 1909. и 1914., на които съответствуватъ три рѣзки покачвания въ кривата на пазарнитѣ цѣни прѣзъ 1908., 1909. и 1914. години. Тази паралелностъ между реколтитѣ и цѣнитѣ се схожда напълно и съ движението на цѣнитѣ въ международния пазаръ. Това означава, че осѣтитъ отъ мѣстнитѣ реколти, цѣнитѣ на зърненитѣ храни у насъ се влияягъ и отъ състоянието на международния пазаръ. Силата на това послѣдно влияние е особено фразантно проявена прѣзъ послѣдната 1914. год., когато, благодарение на политическитѣ събития, цѣнитѣ на житага върху чуждестраннитѣ пазари сж извънредно повишени. Влиянието на този факторъ се вижда отъ слѣднитѣ данни за движението на житнитѣ цѣни у насъ прѣзъ течение на послѣдната година и началото на настоящата:

	цѣна на житото		Индексъ при цѣна за 1906 г. = 100
	1906...	1914...	
Януарий 1914...	14.01	19.15	136.7
Априль "	18.33	18.33	134.4
Юлий "	20.31	20.31	145.0
Октомврий "	21.16	21.16	154.2
Декемврий "	26.44	26.44	188.7
Януарий 1915...	29.00	29.00	207.2
Априль "	36.96	36.96	264.0

Никога въ нормално врѣме, дори и при най-слаба реколта, цѣната на житото не е достигала височината, каквато е отбѣлѣзана прѣзъ юлий 1914. г. А отъ тогава насетнѣ всѣки денъ ни носи ново покачване. Явно е, че това бързо покачване на житнитѣ цѣни не може да бжде резултатъ отъ лошата реколга, нито пъкъ отъ факта на затварянето пазаритѣ за международния пазаръ.

За обяснение на това небивало покачване на цѣнитѣ прѣзъ послѣднитѣ мѣсеци у насъ, при съществуващото положение на блокирани отвѣткватъ граници и при факта, че нашата страна не се нуждае отъ вносъ на външни храни, сж допустими двѣ прѣдположения: 1. или паритѣ прѣзъ послѣдно врѣме сж наводнили страната дотолкова, щото сж се обезцѣнили; 2. или пъкъ стокитѣ, които се прѣдлагагъ върху мѣстнитѣ пазари, сж твърдѣ недостатъчни, за да задоволягъ нуждитѣ. За изобилие на парични срѣдства у насъ прѣзъ врѣмето, за което говоримъ, и дума не може да става. Щомъ износътъ прѣкъсне или намалѣе, то и източникитѣ за увеличение на паричния стокъ намалявагъ и се прѣкъсвагъ. Напротивъ, има повече условия за намаление на тоя стокъ, благодарение на това, че при съществуващото задгранично положение въ страната влизатъ повече чуждестранни произведения, отколкото се изнасятъ мѣстни. Второто прѣдположение, какво стокитѣ сж недостатъчни да задоволягъ нуждитѣ, е до извѣстна степенъ основателно, и то дори се приема за безспоренъ аргументъ, който напълно оправдава бързото покачване на цѣнитѣ.

И наистина, по отношение на вноснитѣ стоки, покачването на цѣнитѣ е достатъчно обяснимо съ

прѣкъсването на съобщенията. Това е тъй очевидно, щото не иска никакви доказателства. Обявяването на общоевропейската война повлия въ голѣма степен върху отдѣлнитѣ пазари, като измѣни значително тѣхнитѣ нужди. Благодарение прѣкъсването пътя за Индия и изгубване пазаритѣ въ неприятелскитѣ страни, извѣстни производства въ воюваща Европа съвсѣмъ спрѣха или ограничиха своята дѣятелностъ, а на мѣстото имъ се създадоха нови или засилиха други производства, споредъ новитѣ нужди, създадени по поводъ и наспоредъ потребноститѣ на войната. Всичко това показва, че въ индустрията и търговията на Европа има прѣдизвикана пертурбация, която се отразява и върху неутралнитѣ страни. И именно благодарение на това състояние на нѣщата, въ Австро-Унгария и Германия — страни, съ които нашата външна търговия е най-тѣсно свързана, — у насъ се чувствуватъ твърдѣ силно негодитѣ отъ създадената по този начинъ твърдѣ неблагоприятна стопанска конюнктура. Вносътъ на германски и австрийски стоки у насъ, другъ пътъ твърдѣ значителенъ, се съкратява до минимумъ, поради двѣ прѣчки: намаляване на производството въ самитѣ експортиращи страни и затваряне на прѣкия дунавски пътъ, както и тоя прѣзъ Сърбия. Ала България е затворена не само за стокитѣ на централна Европа. Понеже цяла Европа е въ пожаръ, и морскитѣ и сухопътни пътища сж блокирани, то търговскитѣ ни сношения и съ останалитѣ воюващи, както и съ неутралнитѣ страни, е почти прѣустановена. Ето защо, нуждитѣ на нашия пазаръ оставатъ все повече незадоволени съ чуждестранни стоки, които не могатъ да се произвеждатъ въ страната, поради което тѣзи стоки посжпватъ.

Отъ стокитѣ, които посжпватъ, насъ ни интересуватъ най-вече хранителнитѣ и други прѣдмети отъ първа необходимостъ. Но тѣмко тѣзи най-необходимы прѣдмети не участватъ въ нашата външна търговия. Единствениятъ почти артикулъ отъ зърненитѣ храни, който се внася отъ чужбина и чието мѣстно производство е съвсѣмъ недостатъчно да задоволи нуждитѣ на консумацията, е оризътъ. Другитѣ храни се произвеждатъ у насъ въ излишни количества, поради което тѣ не съставятъ никакъ прѣдметъ на вносъ отъ чужбина. Отъ другитѣ прѣдмети отъ първа необходимостъ, най-много внасяни отъ чужбина, особено е засегнатъ вносътъ на памучнитѣ и вълнени плагове и др. издѣлия, на обработенитѣ и сурови кожи, на металнитѣ издѣлия, на химическитѣ произведения и т. н. По този начинъ най-много е накарънена нуждата отъ облекло, и поради това обяснимо е, защо тѣзи прѣдмети значително посжпватъ. Обаче, това сж прѣдмети, нуждата отъ които може доброволно да се намалява и увеличава, та посжпването имъ не оказва особено влияние върху бюджета на отдѣлнитѣ хора, когато, напротивъ, посжпването на хранителнитѣ прѣдмети, безъ които не може да се живѣе и които, слѣдователно, не могатъ да се намаляватъ произволно, се отразява най-злѣ върху бюджетитѣ на консуматоритѣ. Ето защо, чудовищното посжпване на мѣстнитѣ хранителни прѣдмети, чието производство, знае се, е доетатъчно не само да задоволи мѣстнитѣ нужди, но и да даде твърдѣ значителни излишѣци за износъ въ странство, се отразява болезнено и дори катастрофално върху кесията на отдѣлнитѣ личности и върху морала на обществото: върху кесията — обяснимо защо, върху

морала — по простата причина, че въ основата на това посжпване ясно проглежда фактътъ на една противна на обществениитѣ понятия за моралъ спекуляция. И наистина, обяснимо ли е иначе обстоятелството, дѣто тѣмко когато границитѣ за износа сж загворени и когато би трѣбвало, поради това именно, цѣнитѣ на извѣстни прѣдмети да спадатъ, напротивъ, ние наблюдаваме обратния фактъ на покачване тия цѣни? Съ що може да се обясни този фактъ, че именно прѣдметитѣ на нашето производство посжпватъ, когато неговитѣ произведения се явяватъ въ изобилие и излишѣкъ, и нѣма кждѣ този излишѣкъ да се пласира? Шомъ цѣнитѣ се увеличаватъ, то трѣбва нуждата да е била прѣдварително увеличена, или пъкъ производството да е станало недостатъчно, — противното е недопустимо отъ никаква логика. Ала фактитѣ, проявени на послѣдъкъ у насъ, сж въ противорѣчие съ логиката на здравия разумъ. Ние ще се постареемъ да установимъ тѣзи факти, за да се уясни съ нужната аргументация изтъкнатото противорѣчие.

Посжпването на хранитѣ и въобще на селскостопанскитѣ произведения е твърдѣ благоприятно обстоятелство за развитието на земледѣлието. Економически условия сж налагали това увеличение, и спирането му не е могло да стане чрѣзъ изкуствено, насилствено или законодателно нормиране на цѣнитѣ, докато сжитѣ условия, що сж ги прѣдизвикали, продължаватъ да сж въ дѣйствие. Живогътъ, въобще, посжпва, и срѣщу това посжпване отдѣлнитѣ класи и производствени категории иматъ възможностъ да реагиратъ. Вслѣдствие отъ това, въ края на краищата се получава всеобщо посжпване на всички прѣдмети, служащи за търговска размѣна, както и на труда. По този начинъ, поне за извѣстни съсловия — за производителнитѣ класи, за търговцитѣ и за участващитѣ въ производството наемници — надскжпналиятъ животъ се балансира съ по-голѣмата печалба, или съ по-голѣмата надница.

На послѣдъкъ, обаче, посжпването на жизненитѣ срѣдства взе такива размѣри, че стана невъзможно за голѣмата масса отъ населението да уравни своитѣ приходни източници съ разходите. Това се забѣлзва и при най-повърхностно наблюдение. Никога произвежданитѣ у насъ храни не сж достигали тия невъзможни цѣни, каквито виждаме сега. Най-сериозниятъ аргументъ на търговцитѣ закупувачи на храни, съ който тѣ обикновено се стремятъ да оправдаватъ високитѣ цѣни, е: нѣма достатъчно храни въ страната. На този аргументъ противорѣчатъ слѣдващитѣ съображения.

Реколтата на най-важнитѣ зърнени храни (пшеница, ръжъ, смѣсъ) у насъ е дала слѣднитѣ резултати прѣзъ послѣднитѣ години:

Години.	Зърно (въ кгг.).
1910	1,480,087,600
1911	1,653,499,500
1912	1,532,922,000
1913 *)	2,110,000,000
1914 *)	1,144,000,000

Срѣдната годишна реколтата за периода 1906—1910 г., въ който периодъ попада и най-неплодородната година 1907, е 1,195,258,000 кгг. зърно.

*) Даннитѣ сж приблизителни.

Отгукъ е явно, че реколтата прѣзъ 1914. год. не може да се смѣта за слаба, тя не е дори и сръдна, а просто добра. Прѣзъ 1914 г., въпреки голѣмѣтъ поврѣди на посѣвигъ въ нѣкои пунктове на страната, общитѣ резултати отъ жетвата сж толкова задоволителни, колкото коя да е добра реколтата отъ прѣдходнитѣ години. По отношение реколтата отъ 1913 г., тази отъ изтеклата година съставя 63·5 %, а по отношение на реколтитѣ отъ по-прѣднитѣ години, както слѣдва:

отъ 1912 г.	74·6 %
" 1911 "	86·7 "
" 1910 "	96·8 "
" сръдната за 1906—1910 г.	95·7 "

Това се касае само до тритѣ най-главни храни — пшеницата, ръжта и смѣста. Реколтата на останалитѣ зърнени храни, включително и на царевичата, е още по-благоприятна: по отношение реколтата отъ 1913. г. тя е 87·9 %, а по отношение тая отъ 1912. г. — 108·3 %. А цѣлата реколтата на зърненитѣ храни прѣзъ изтеклата година, сравнена съ реколтитѣ отъ прѣдходнитѣ години, се изразява въ слѣднитѣ проценти:

По отношение къмъ годинитѣ	Реколтата отъ 1914 год.
1913	74·3%
1912	89·0 "
1911	82·6 "
1910	88·4 "
Сръдната за 1906—1910	109·7 "

Въобще, цѣлата реколтата на зърненитѣ храни прѣзъ 1914. г. е съ 9·7% по-висока, отколкото сръдната годишна реколтата отъ периода 1906 — 1910. г., а съ 25·7% по-слаба, отколкото реколтата прѣзъ 1913. г. и само съ 11·0% по-долна отъ тази прѣзъ 1912. г. При тая категоричностъ на цифритѣ, твърдението, какво въ страната нѣмало храни и какво послѣдната реколтата не била достатъчна, за да задоволи нуждитѣ на населението, само по себе това твърдение пада.

Все пакъ, обаче, послѣдниятъ изводъ — за достатъчността на реколтата — иска потвърждение. Въпросътъ е, достатъчна ли е една реколтата, която дава 1,144,000 тона жито, да изхрани нашето население и да задоволи нуждитѣ на стопанството? Търсейки отговоръ на този въпросъ, ние, прѣди всичко, трѣбва да установимъ точно, какво консумира всѣки жителъ съ огледъ на неговото стопанство. За тази цѣль ние използваме долнитѣ данни на нашата и чужда официални статистики.

Реколтата, употребеното сѣме за засѣване, вносьтъ и износътъ на пшеницата, ръжта и смѣста (въобще на житото) у насъ прѣзъ периода отъ 1906. до 1910. г. се изразявагъ сръдно годишно въ слѣднитѣ данни (количества въ тони):

	Реколтата (зърно)	Употрѣбено (сѣме)	Износъ	Вносъ
Пшеница	944,210	213,605	223,828	1,738
Ръжъ	167,828	36,988	42,065	139
Смѣсь	83,520	20,860	200	5
Всичко жито	1,195,258	271,453	266,093	1,882

Отъ горнитѣ цифри, слѣдъ като направимъ нужнитѣ прѣсметания, намираме, че прѣзъ периода отъ 1906. до 1910. г. сръдно годишно за нуждитѣ на консомацията е оставало въ страната жито по 659,595 тона. Като прибавимъ къмъ това количе-

ство и потребното за стопанството сѣме сръдно годишно по 271,453 тона, то добиваме 931,048 тона жито, което е било достатъчно, за да задоволи нуждитѣ на консомацията и стопанството за означения периодъ. Трѣбва да добавимъ още, че добитото по този начинъ количество е повече, отколкото дѣйствително потребното за задоволяване нуждитѣ на страната, тъй като частъ отъ него се изнася въ видъ на брашно, и, слѣдователно, не служи за мѣстна консомация.

Горнитѣ 931,048 тона жито сж били прѣдоставяни, за да задоволяватъ нуждитѣ на едно население отъ 4,180,000 души. А като спаднемъ и онова количество брашно, което ежегодно се изнася навънъ, и като прѣсметнемъ по-точно, какво остава у насъ за консомация, то ще намѣримъ, че на жителъ сръдно дневно се е надало слѣдното количество пшеница, ръжъ и смѣсь, изразено въ брашно:

Пшеница	246 грама
Ръжъ	48 "
Смѣсь	33 "
Всичко	327 грама

Главната зърнена храна съставя пшеницата и отчасти ръжта. Тази е главната храна навсѣкждѣ. Сръдната дневна консомация, която се пада на жителъ въ другитѣ страни, доколкото съответнитѣ статистически данни ни позволяватъ да се ориентираме съ по-голѣма точностъ, въ повечето случаи не надминава онова, което се консумира у насъ. Привеждаме слѣднитѣ данни, изчислени въз основа на официалнитѣ статистики на респективнитѣ държави:

Сръдна дневна консомация на жителъ:			
Държави	Пшеница	Ръжъ	Всичко
Германия	175 гр.	210 гр.	385 грама
Франция	131 "	49 "	180 "
Швейцария	262 "	33 "	295 "
Италия	293 "	1 "	294 "
Австро-Унгар.	229 "	131 "	360 "

Германия употребява значителна частъ зърнени храни за индустриални цѣли, и подъ видъ вече на други произведения тя ги консумира или изнася вънъ отъ границитѣ си. Съ това се обяснява високата цифра на сръдната дневна консомация на пшеницата и ръжта въ тази държава. Въ всѣки случай горнитѣ цифри сж установени и безспорни. Сръдната дневна консомация, която се пада на жителъ въ България — 327 грама жито и ръжъ, вѣроятно е недостатъчна, за да задоволи нуждитѣ. Знае се, че нашето население, което въ масата си е вегетарианско, консумира повече хлѣбъ, отколкото другитѣ населения на зап. Европа. Поне това ни се струва така. Ако допуснемъ, че това е дѣйствително така, че посоченото количество отъ 327 грама е недостатъчно, то, отъ друга страна, безспоренъ фактъ е и това, че нашето население въ голѣмата своя маса не употребява чисти брашна, ами заедно съ трицитѣ, а има и цѣли области, дѣто като изключителна храна се употребява само царевичата. Общо взето, у насъ онова количество царевича, което остава за консомация отъ населението безъ употребеното за храна на добитъка, се прѣсметъ сръдно дневно на жителъ 116 грама. Къмъ това се прибавя и една незначителна частъ други зърнени продукти. По този начинъ, сръдната дневна консомация отъ 327 гр. жито се явява прѣдостатъчна.

За население отъ 4,500,000 души, каквото е въ кръгла цифра нашето, при старитѣ граници (имаме прѣдвидъ само реколтата въ старитѣ 12 окръга), общото количество пшеничено и ръжено брашно, потребно за задоволяване нуждитѣ му, споредъ горнитѣ прѣсметания, е 535,500,000 кгр. за година. Обърнато на зърно, това количество прави 669,375,000 кгр. Къмъ него ще трѣбва да се прибави необходимото сѣме за засѣване на една площъ отъ 1,500,000 хектара, каквато е общата посѣвна площъ на житнитѣ култури, срѣдно на хектаръ по 200 кгр., или всичко 300,000,000 кгр. По този начинъ, за сѣме и за изхранване на цѣлото население на царството (12-тъ окръга) ще е потребно всичко 969,575,000 кгр. зърно годишно.

И така, отговорътъ на поставения по-горѣ въпросъ — достатъчна ли е реколтата отъ 1914. год. за задоволяване нуждитѣ на населението — е положителенъ. За задоволяване на тия нужди сж потребни 969,575,000 кгр. жито, когато пъкъ производството отъ реколтата прѣзъ послѣдната година дава 1,144,000,000 кгр., т. е. остава отъ нея, слѣдъ спадане на потребитѣ за консомация и сѣме, единъ излишъкъ отъ 174,425,000 кгр.

За да се твърди, че въ страната нѣма достатъчно количество храна, то трѣбва износътъ отъ реколтата за послѣдната година да е билъ по-голямъ, отколкото току-що констатирания излишъкъ. Това съображение, обаче, е безосновно, защото излишъкътъ е доста голѣмъ, и при забраненъ износъ той не е могълъ по никой начинъ да бѣде до днесъ изчерпанъ. Дори и при по-нормални врѣмена, когато износътъ е билъ свободенъ и пжтицата не блокирани, напримѣръ прѣзъ 1913 год., той не е достигналъ и размѣритѣ на този излишъкъ.

Въ свръзка съ това, не безинтересно е да приведемъ данни относително развитието на нашия житенъ износъ. Даваме слѣднитѣ цифри, относящи се до износа на жита прѣзъ 1909. до 1914. год.

Години	Износъ (въ тона) на			
	Пшеница	Ръжъ	Смѣсь	Всичко
1909 . . .	160,917	27,483	21,000	188,241
1910 . . .	292,762	76,634	97	369,493
1911 . . .	382,101	75,159	267	457,527
1912 . . .	251,427	51,546	1,879	304,852
1913 . . .	117,316	32,163	1,052	150,531
1914 (ян.-юл.)	235,469	16,615	?	252,084

Прѣзъ послѣднитѣ 5 години износътъ на жита на два пжти е билъ приблизително толкова, колкото излишъкътъ отъ реколтата на 1914. г. Прѣзъ 1913. год. — година ненормална — износътъ е билъ дори по-малъкъ. А прѣзъ настоящата и втората половина на изтеклата година този износъ не може да бѣде по-голямъ, тъй като той е забраненъ, а недопустимо е по контрабанденъ начинъ да може да се изнася повече, отколкото при свободенъ износъ.

Току-що приведенитѣ данни ни даватъ основание да смѣтаме, че голѣма частъ отъ реколтата на 1913 год. не е била изнесена до момента, когато настѣпва новата реколта отъ 1914. г., и че къмъ това врѣме страната ще да е разполагала съ значителенъ запасъ отъ храни. И наистина, отъ м. юлий 1913. год. до м. юлий 1914. г. е изнесено:

Жито	312,024,000 кгр.
Ръжъ	35,690,000 кгр.
Брашно, изразено въ жито	37,259,000 кгр.
Всичко	384,973,000 кгр.

Реколтата отъ 1913. г. на житото е 2,110,000,000

кгр. Като спаднемъ отъ това количество потребното за консомация и сѣме, именно 969,000,000 кгр., и онова количество, което е било изнесено прѣзъ течение на врѣмето до настѣпване на новата реколта, кръгло 385,000,000 кгр., то остатъкътъ ще състави запасътъ отъ 755,000,000 кгр., съ който страната е разполагала къмъ началото на новата реколта. Явно е, че дори и съвсѣмъ да бѣше компрометирана тази реколта и да дадеше само 20%, отколкото прѣдходната, то пакъ нуждитѣ на страната не щѣха да бѣдатъ ни най-малко накърнени. Оттукъ слѣдва да се заключи, какво сградата ни съвсѣмъ не е била застрашавана отъ недостигъ на храни. Напротивъ, запасътъ е билъ толкова значителенъ, щото нѣмало е нужда да се спира износътъ. Послѣдниятъ е можалъ да бѣде допустителенъ поне до размѣръ, какъвто е достигналъ минимумътъ износъ прѣзъ прѣдходнитѣ години.

Тогава, защо при наличността на такъвъ запасъ отъ храни цѣнитѣ на житото не спадатъ, ами се покачватъ? Брашнаритѣ се оплакватъ, че на пазаря липсватъ храни. Дѣ сж прочее тѣзи храни? Задачата е лесно разрѣшима. Една анкета може да установи, дѣ сж тѣ. Навѣрно житата сж събрани отъ търговцитѣ, които ги задържатъ съ цѣль да ги изнесатъ на чуждитѣ пазари, дѣто имъ прѣдлагатъ, благодарение на изключителнитѣ условия, невъобразимо високи цѣни, които твърдѣ примамливо дразнятъ безкрайнитѣ апетити на спекулацията. Нека да се допусне износътъ. Достатъчно е само да се взематъ мѣрки, за да остане въ страната толкова отъ тѣзи храни, колкото е необходимо за мѣстнитѣ нужди. Останалата частъ може лесно да се опрѣдѣли. Едновременно съ разрѣшението и нормирането на износа, цѣнитѣ сами по себе ще се намалятъ. Най-послѣ могатъ и тѣ да бѣдатъ нормирани. Най-радикалната мѣрка при тия изключителни условия, когато спекулата мжчно може да се прѣдотврати, е монополизирането на самия износъ отъ държавата. По този начинъ най-добръ може да се гарантира прѣхраната на страната. Комитетътъ на прѣдвидливостта не подобри положението. Напротивъ, възмутителното тровене на населението съ хлѣбъ, който и свини дори не би могли да ядатъ, е негово дѣло. То е едно необмислено добръ прѣдприятие въ помощъ на населението при тия изключителни врѣмена, едно недоносче, създадено прѣди да има условия за това и, което е важно, безъ да се проучатъ нуждитѣ на страната, безъ да се знаятъ запаситѣ, съ които разполага тя. Законодателятъ, навѣрно, е цѣлѣлъ да ограничи по този начинъ спекулата; фактитѣ, обаче, показаха достатъчно ясно, че не е тоя пжтътъ, който води къмъ ограничението ѝ.

Н. Михайловъ.

По изборитѣ за членове на т.-и. камари.

За всѣко колективно тѣло изборитѣ съставляватъ важенъ моментъ въ живота имъ. Отъ тѣхъ зависи, какъвъ ще бѣде съставътъ на тия тѣла, по тѣхъ се мѣри, до колко избирателитѣ сж възмжжали въ своето съзнание, за да могатъ съ сигурностъ и достойнство да отговарятъ на задачитѣ, които животътъ и законътъ възлагатъ на тия тѣла. Ето защо, на мѣстото си ще бѣде да се хвърли единъ погледъ върху изборитѣ за членове на т.-и. камари, сега, когато такива въ близко врѣме прѣдстоятъ. Това ще бѣде поучително още поради причината, че ще се изтъкнатъ резултатитѣ отъ единъ 20-годиш. опитъ.

Въ първитъ години отъ съществуването на т.-н. камари избирателитъ сж показвали голѣмо равнодушие къмъ новия институтъ и почти не сж вземали участие въ изборитѣ. Най-добрь се вижда това отъ примѣра на гр. Варна, който ние ще приведемъ, защото този градъ спада къмъ първитѣ наши търговски центрове и освѣнъ това е седалище на търговска камара. Тамъ на 2. мартъ 1897. год. изборътъ не е станалъ, защото не се явилъ нито единъ избирателъ да упражни своето право, а на допълнително назначения изборъ за 6. априлъ сжщата година гласували сж само 14 души, за да избратъ 8 души членове на камарата. Прѣзъ 1899 год. изборътъ, назначенъ за 21. февруарий, трѣбвало да се отложи за 16. май, защото нѣмало съставени избирателни списъци. А на тая послѣдната дата сж гласувала 25 избиратели отъ 331 записани въ списъцитѣ. Прѣзъ слѣдващитѣ години ето какви сж цифритѣ:

29. юлий	1901. год.	гласували	17
23. мартъ	1903. "	"	62
27. мартъ	1905. "	"	35 (избора неутвърденъ)
2. октомврий	1905. "	"	87
4. ноемврий	1907. "	"	107
20. септемврий	1909. "	"	323
18. септемврий	1911. "	"	285
8. декемврий	1913. "	"	575.

Едва прѣзъ послѣднитѣ години се очертава ясно известна заинтересуваностъ. Трѣбвало е да се изминатъ близо 10 години, за да се пробуди голѣмо внимание къмъ камаритѣ. Това се дължи на особенитѣ наши условия. Въ народостопанско отношение младата българска държава бѣше още не-обособена, тя не завари никакви съсловни-корпоративни организации, ако не смѣтаме обрѣченитѣ на гибель градски еснафи. Липсваше укрѣплено търговско-промишлено съсловие, което по свободна инициатива и на собствени сили да поеме една частъ отъ задачитѣ на стопанското ни развитие, както е било въ други страни. Стопанскитѣ сили на страната не бѣха още набѣлѣзали пжтя на новото развитие — за него трѣбваше тепърва да се създаватъ условия. За разрѣшението на тази голѣма практическа задача нѣмаше кой другъ, освѣнъ държавата да се заеме и ние я виждаме, наистина, да организира специални институти — пионери въ полето на народостопанската ни култура, каквито сж камаритѣ. Така се създадоха тия послѣднитѣ отъ горѣ, прѣди нуждата отъ тѣхъ да бѣше почувствувана отъ долу. И никакъ не е удивително, че тѣ бѣха посрѣщнати съ пълно равнодушие отъ тия, за които бѣха създадени.

При такова положение, на камаритѣ прѣдстоеше като първа задача да привлечатъ върху си вниманието на търговско-промишленитѣ срѣди. Въ течение на изминатитѣ 20 години можемъ безъ резерва да считаме тая задача за сполучливо разрѣшена. Нѣма да бжде прѣувеличено, ако кажемъ, че въ убѣждението на търговци, индустриалци и до известна степенъ занаятчии, съществуването на камаритѣ се смѣта за факторъ, безъ който народостопанското изграждане на нашата страна не може да върви правилно. Върху здравата почва на това всеобщо убѣждение може да се гради по-нататкъ съ пълна сигурностъ.

Казаното не означава, разбира се, че дѣлото на сближение съ массата на търговско-промишленитѣ съсловия е за камаритѣ вече завършено. Въ това отношение има още много да се прави и тъкмо отъ

сега за напредъ перспективитѣ за плодотворна работа въ това направление сж най-изсърчителни. Между другото, това се вижда и отъ факта, че камаритѣ не могатъ вече да минатъ безъ свои печатни органи — най-естественото и яко звено съ тѣхнитѣ срѣди. Колко се отнася, прочне, до мѣстото, което по назначение се пада на т.-н. камари въ нашия животъ, то може да се счита за извоювано. Въ своитѣ отношения къмъ търговско-промишления свѣтъ тѣ сж успѣшно прѣминали най-колебливата фаза отъ своето консолидиране, и въ изборитѣ прѣзъ иднитѣ години може съ сигурностъ да се очаква участието на все по-голѣмъ брой съзнателни избиратели.

Когато се изгъква, обаче, растиящия интересъ къмъ изборитѣ за т. н. камари, като признакъ на все по-тѣсно сближение между камари и търговско-промишлени срѣди, не трѣбва да се изпада въ прѣувеличения и да се мисли, че винаги всичко отива тъй, както би било желателно. Прѣди всичко, изборитѣ, за каквото учрѣждение и да се отнасятъ, сж едно състезание на боризи се страни, въолушевени единствено отъ желанието да взематъ надмощие. Всѣка страна се стреми да заведе повече избиратели на урнитѣ и въ това стремление лесно може да се отиде твърдѣ далечъ, ако не се срѣщнатъ непрѣодолими формални прѣчки. Така щото, отъ числото на подаденитѣ гласове винаги извѣстенъ процентъ изхожда отъ хора, които съвѣтъ не съзнаватъ значението на своето право. Такивато хора не сж далечъ и да се подадатъ на злоупотрѣбление съ избирателното право. Съществува, значи, една опасностъ за престижа на камаритѣ отъ евентуални нередовности и неправилности въ произвеждането на изборитѣ. До сега, наистина, отъ тази опасностъ камаритѣ изобщо сж се опазили, макаръ да не е минало безъ контестирани избори, нито пъкъ безъ касирани. Това е единъ утѣшителенъ фактъ, който се дължи главно на обстоятелството, че изборната борба засѣга само отделни съсловия и то само въ тѣхнитѣ поминѣли интереси, на почвата на които различията сж малки и рѣдко непримирими, въ противовѣстъ на политическитѣ различия. Камаритѣ могатъ да се поздравятъ като една рѣдкостъ между нашитѣ учрѣждения, кждѣто безпринципното партизанство не е могло да пробие пжтъ. Но ако тоя сравнително спокоенъ тонъ въ изборитѣ за т. н. камари съставлява една обективна изгода противъ възможни злоупотрѣбления, единичко това не е достатъчно за да отстрани тия послѣднитѣ напълно. Нуждни сж и известни формални гаранции, които ставатъ толкова по-необходими, колкото изборната борба взема по-широки размѣри. Въ дѣйствителностъ този въпросъ се е наложилъ вече за безотложно разрѣшение и ние го виждаме отъ нѣколко години насамъ да бжде прѣдметъ на обсъждане въ камаритѣ отделно, а сжщо и съвмѣстно съ централната властъ.

Въпросътъ се свежда къмъ намиране такъвъ начинъ на гласуване, при който да нѣма незаконно лишени отъ избирателно право, нито пъкъ злоупотрѣбители съ него. Практически най-неуредената страна на този въпросъ оставатъ избирателнитѣ списъци. До сега тѣ сж били винаги непълни, въ прѣчки широкитѣ упжтвания, които Министерството на търговията не е пропушало да дава. Общинскитѣ управления сж се показвали небрѣжни при съставянето на списъцитѣ, а види се, срѣщу тѣхната небрѣжностъ не сж се вземали подходящи мѣрки по-горнитѣ инстанции. Тази небрѣжностъ е отивала

по нѣкога до тамъ, щото ние виждаме прѣзъ първитѣ години случаи на нестанали избори по липса на избирателни списъци. Но ако за онова врѣме може да се намѣри донѣкъдѣ оправданне въ общото равнодушие къмъ търговскитѣ камари, днесъ вече и най-малката непълнота на избирателнитѣ списъци се чувствува болезнено.

Централната властъ, въ лицето на Министерството на търговията, е тоже отъ близо заинтересувана въ обезпечаването на правилни и редовни избори, защото само тя остава като най-висша инстанция за поправяне на допуснати незаконности чрѣзъ правото, което законътъ ѝ дава да отмѣня и утвърждава станалитѣ избори. Нейниятѣ престижъ, бидейки сжщо ангажиранъ, още повече защото изборитѣ сж единъ важенъ случай, когато тя трѣбва да вземе становище спрѣмо единъ автономенъ институтъ, ние я виждаме да взема всички прѣдварителни мѣрки за гарантиране всѣкому избирателното право. Имало е случай, когато министерството се е виждало принудено да разрѣши да се гласува и съ удостоверения отъ финансовитѣ власти. Може би и тази мѣрка на министерството да не е осигурена срѣщу възможни злоупотрѣбления, но прѣдъ наличността на избирателни списъци, въ които фигуриратъ хора умрѣли отдавна, а живитѣ отсъствуватъ, министерството не е могло да не помисли за поправяне на грѣшкитѣ.

За прѣдстоящитѣ избори, и камаритѣ, и министерството отъ далечъ взематъ мѣрки, за да се приготвятъ по възможностъ пълни и точни избирателни списъци. Още на 2. декемврий 1914. г. Варненската камара, въ изпълнение на рѣшението на последната своя сесия по този въпросъ, е отправила окръжно № 3925 до общинскитѣ управления въ района, въ което, като имъ изтъква значението на точнитѣ и пълни избирателни списъци, и какъ трѣбва да бждатъ приготвени тѣ, моли ги да започнатъ тази работа още отъ рано, за да има врѣме да станатъ необходимитѣ попълвания и поправки. Сжщото окръжно камарата е прѣпратила и на околнискитѣ началници съ молба и тѣ да се погрижатъ и внушатъ на общинскитѣ управления нуждата отъ съставяне точни и пълни избирателни списъци. Министерството на търговията отъ своя страна, съ окръжно № 3444 отъ 6. априлъ т. г. до окръжнитѣ управления, дава най-подробни указания, какъ трѣбва да се постѣпи, за да се съставятъ най-точни и пълни избирателни списъци. Това показва, че както камаритѣ, тѣй и Министерството употребяватъ всичко, за да обезпечатъ правилно и редовно произвеждане на изборитѣ за членове на търговскитѣ камари.

Да се съставятъ абсолютно точни и пълни списъци, може би, е невъзможно. Но добрата воля отъ страна на ония органи на властѣта, които законътъ е натоварилъ да извършатъ тази работа, може да ни приближи до тази желанна пълнота и точностъ. Има и друго едно срдѣство, което може допринесе за постигане на тая цѣль, — то е да не се допуша по никой начинъ да гласуватъ лица, незаписани въ списъцитѣ. Трѣбва да се изхожда отъ положението, че онзи, който се интересува отъ дѣйността на търговскитѣ камари и желае да допринесе споредъ силитѣ си за подбиране на тѣхния съставъ, той нѣма да се остави неписанъ въ списъцитѣ. Никое учрѣждение не може да има и най-малка полза отъ ония избиратели, които се досѣчатъ за своето избирателно право само въ навечерието на изборитѣ и то подъ натиска само на агитаторитѣ. Ако може

да се случи, щото и по-будни избиратели да бждатъ по нѣкаква случайностъ пропуснати въ списъцитѣ, загубата отъ това ще бжде малка, при това за слѣдващитѣ избори тѣ ще иматъ единъ урокъ, за да знаятъ още по-добрѣ какъ да обезпечатъ своитѣ права. Така само може да се очаква едно бързо отърсване на камаритѣ отъ оня баластъ, който се нарича случайна и непросвѣтена избирателна маса. Отъ друга страна, по този начинъ и централната властъ ще се отърве веднажъ за винаги отъ неприятното положение да се чули, какъ да реагира спрѣмо оплакванията (понѣкога масови) на късно пробудилитѣ се. Разбира се, това срдѣство може да докара добри резултати, само когато то се яви като допълнение на всички ония мѣрки, които отъ по-рано трѣбва да се взематъ за приготвянето на пълни и точни списъци. По-горѣ видѣхме, че за прѣдстоящитѣ избори разпоредби за съставяне безупрѣчни избирателни списъци сж направени отъ Министерството на търговията, така сжщо и отъ камаритѣ. Има, слѣдователно, основание да се очаква, че най-сетнѣ на сегашната аномалия ще се тури край. А веднажъ избирателнитѣ списъци, съставени споредъ както повелява законътъ и като не се допушатъ до гласуване лица вниъ отъ тѣй съставитѣ списъци, можемъ да се надѣваме, че въ изборната борба ще се внесе оная трѣзвеностъ, която подобава на престижа, назначението и автономния характеръ на търг. инд. камари.

Ив. Деневъ.

Б. Външенъ.

Всемирното производство и всемирната търговия на петрола.¹⁾

Всемирното производство на суровия (нерафиниранъ) петролъ се разпрѣдѣля по години и държави, както слѣдва:

(Въ тона)

Страни	1900 г.	1906 г.	1911 г.	1913 г.
Съединен -Щати	8,379,910	16,570,801	28,878,870	32,315,440
Русия	10,378,008	8,168,233	9,151,829	9,246,942
Ромъния	250,000	887,091	1,544,847	1,885,286
Галиция	347,213	760,443	1,544,060	1,087,286
Нидерланд Индия	425,600	1,101,334	1,670,668	1,534,223
Мексико	—	—	1,873,352	3,000,000
Британска Индия	142,331	534,101	897,181	1,000,000
Япония	115,126	227,532	221,187	250,000
Германия	50,375	81,350	142,844	130,000
Другитѣ страни	—	92,839	259,885	350,000
Всемирно производство	20,238,672	28,419,328	46,095,926	50,798,275

Изразено въ проценти, това производство ни прѣдставя слѣдния картина:

Страни	1900 г.	1906 г.	1911 г.	1913 г.
Съединенитѣ Щати	41.49	58.30	62.75	63.63
Русия	51.27	28.73	19.74	18.20
Ромъния	1.23	3.12	3.35	3.72
Галиция	1.71	2.68	3.16	2.14
Нидерландска Индия	2.05	3.87	3.63	3.02
Мексико	—	—	4.07	5.90
Британска Индия	0.70	1.88	1.04	1.97
Япония	0.69	0.80	0.84	0.49
Германия	0.24	0.29	0.31	0.25
Другитѣ страни	0.64	0.33	0.56	0.68

¹⁾ Вижъ Joseph Mendel, Die internationale Organisation der Petroleumgewinnung und des Petroleumhandels въ Weltwirtschaftliches Archiv, 1914.

Докато неотдавна Русия заемаше първо място между всички страни, които добиват петрол, днес тя вече е останала твърд далеч зад *Съединените Щати* въ Северна Америка, които сами добиват сега повече от 60% отъ всемирното петролно производство.

Въ Америка се добива петрол чръзъ пробиване отъ 1859 год. Въ тая първа година производството е възлизало на 2000 варела на стойност 32,000 долара, а въ 1911 год. то се е качило на 220½ милиона варела на стойност 134 милиона долара. Числото на пробиванията е бързо расло въ най-различните краища на федерацията и сега годишно се прѣдприематъ 14—15,000 пробивания. Въ 17 отъ държавитѣ на федерацията се произвежда петрол.

Освѣнъ на Съединенитѣ Щати, американскитѣ петрол задоволява напълно нуждитѣ още на Канада, централна и южна Америка, Австралия, южна Африка, а вънъ отъ това държи първо място въ Швеция, Норвегия, Германия, Холандия, Белгия, Франция, Испания, Португалия, Италия и Швейцария. Не тѣй безспорно е, обаче, неговото господство въ източна Азия, гдѣто на мѣстото на нѣкогашната руска конкуренция си пробива пѣтъ нидерландскитѣ петрол, а Япония постепенно се освобождава отъ чуждия петрол съ усиливане на мѣстното си производство.

Силата на американския петрол въ всемирното тържище се проявява чръзъ силата на Standard Oil Company, първообразътъ на всички останали американски трустове. Не много повече отъ 20 години слѣдъ зараждането на американската петролна индустрия — 1859 год., — трусътъ Standard Oil успѣ напълно да побѣди мѣстната конкуренция и днесъ, съ своитѣ 23 рафинерни, обхваща най-малко 85 до 90% отъ цѣлата американска петролна индустрия. Капиталътъ на Standard Oil Company, заедно съ тоя на произходящитѣ отъ нея дружества (нейни дѣщери), възлиза на кръгло 300 милиона долари. Тя обхваща както производството на суровия петрол, така и неговото рафиниране. За нейната огромна мощь най-много е допринесло пълното завладяване на съобщителнитѣ срѣдства, на тѣй нарѣченитѣ pipe lines и на желѣзницитѣ, и то на pipe lines отъ полетата до рафинериитѣ и отъ тамъ до пазаритѣ и експортнитѣ пристанища. Географически обширна децентрализация на производството, което съвсѣмъ не е собственост само на Standard Oil Company, но се контролира отъ нея и най-рѣзко единство на фабрикацията и пласирането чръзъ транспортното дѣло — характеризиратъ всемирната търговия съ американския петрол.

Съвсѣмъ други отношения владѣятъ въ Русия. Свѣтящитѣ отъ хилядолѣтия фарове въ Баку сж и днесъ още главните сѣдалище на производството, което, вслѣдствие политиката на правителството, бѣше отчасти силно раздробено, отчасти дадено подъ наемъ като правителственъ монополъ на неподходящи дружества, докато се образуваха далековидни прѣдприятия съ чуждъ капиталъ (Нобелъ, Ротшилдъ и др.), които силно уголѣмиха производството си, благодарение на щастливитѣ условия на сѣщото (извори—фонтани съ малки разлиски за производството). Голѣмитѣ индустриалци на петролъ често сж се намирали въ борба помежду си като конкуренти и ту сж привличали всѣки отдѣлно за себе си дребнитѣ производители, ту сж дѣйствували заедно противъ по-малкитѣ фирми.

Наредъ съ главния центъръ Баку, въ послѣдно врѣме добиватъ значение като петролни области Грозни, Майкопъ, Фергана, Урало-каспийската област и др., но при все това и днесъ още на Баку се падатъ ⅔ отъ цѣлото производство. И въ тия области има чужди капитали (особено английски, а отчасти и германски, белгийски, французки и холандски) въ петролното производство. Производството на петрола въ Русия, изобщо, съвсѣмъ не е интензивно и далечъ още не сж използвани природнитѣ ѝ богатства въ това отношение. Рускитѣ капитали се оказватъ недостатъчни и непрѣдприемчиви, а чуждитѣ такива иматъ да се борятъ съ много прѣчки, правени имъ отъ руското правителство. Когато тия прѣчки се прѣмахнатъ, вѣроятно е Русия да заеме отново първо мѣсто въ всесвѣтското петролно производство.

Износътъ на петрола става прѣзъ Батумъ и Новоросийскъ. Прѣзъ послѣднитѣ години, обаче, той е извънредно спадналъ, защото консумацията на петрола въ Русия значително е нарасла, а производството въ Баку твърдъ малко се увеличава. Износътъ на петрола отъ Русия сега едва прѣвишава едната третя на износа му прѣди кризата прѣзъ 1905. — 1906. години.

Главни консуматори на руски петрол сж Англия, Франция, Холандия, Белгия, Германия и Италия. Слѣдъ тѣхъ идатъ Турция, Египетъ, останалата частъ отъ Северна Африка, Индия и България.

Петролната индустрия въ Ромѣния дължи развитието си на чуждитѣ капитали. Опититѣ на Standard Oil Company прѣди десетина години да използва слабитѣ финансии на дунавското кралство и чръзъ единъ заемъ да завладѣе петролнитѣ му извори, за да се отърве отъ конкуренцията имъ, като ги експлоатира както намѣри за добръ, пропаднаха въ послѣдния моментъ, благодарение съпротивлението на парламента.

Най-голѣмо участие въ ромѣнската петролна индустрия взематъ германскитѣ капитали (чръзъ Deutsche Bank, Diskonto-Gesellschaft, Dresdener Bank и др.). Прѣзъ послѣднитѣ години германскитѣ банки, обаче, почнаха да изтеглятъ капиталитѣ си и вѣроятно още ще усилятъ това изтегляне. При все това прѣзъ 1911 год. отъ цѣлия капиталъ, вложенъ въ ромѣнската петролна индустрия, който възлизаше на 353 милиона левъ, 120 милиона левъ се падаха на Германия. Слѣдъ германскитѣ капитали идатъ холандскитѣ, които въ послѣдно врѣме почнаха да замѣстятъ първитѣ. Отъ съединението на снабдения главно съ германски капиталъ Regatul Roman съ холандската Astra възникна Astra Romana, която днесъ наредъ съ Steaua Romana (Deutsche Bank) е най-голѣмото ромѣнско петролно дружество. По-нататкъ заинтересувани въ ромѣнската петролна индустрия сж Франция, Англия, Съединенитѣ Щати, Белгия и Италия. Ромѣнски капиталъ въ сѣщата индустрия има само нѣколко милиона.

Около половината отъ цѣлото ромѣнско петролно производство се консумира въ самата страна по опрѣдѣлени отъ правителството цѣни, а остатъкътъ се изнася главно за Англия, Германия, Белгия, Египетъ, Франция, Турция и останалитѣ балкански държави; по-малки количества отиватъ въ Холандия и Италия.

Първоначално въ петролната индустрия въ Галиция сж били пласирани австрийски капитали; по-послѣ, обаче, тя е почнала да привлича и германски капитали, а въ послѣдно врѣме английски ка-

питалисти прѣдприеха не само нови пробивания, но и откупиха многобройни съществуващи австрийски и германски прѣдприятия, като ги организираха въ единъ трустъ (Premier Oil and Pipeline Co.). Съществуващитѣ още прѣди 30 години многобройни рафинерии въ Галиция, които по-рано рафинираха преимуществено чуждѣ суровъ петролъ (главно руски, а отчасти и американски), сега работятъ изключително галицийски петролъ, като и сами взематъ участие въ добиването му. При всичко, че петролната индустрия въ Галиция е много разпокъсана, тя е успѣла, благодарение мѣрkitѣ на правителството, да се обедини за обща защита на интереситѣ ѝ въ всемирнитѣ тържища.

Галиция изнася петролъ главно за Германия, Франция, Швейцария, послѣ за Турция, Англия, Белгия и др.

Нидерландска Индия има значение за всемирната търговия на петрола само относително добиването на бензинъ. Производството тука се владѣе отъ холандско-английския трустъ Royal Dutch-Shell.

Въ послѣдно врѣме се опита успѣшно да проникне и Standard Oil Company, но противъ нея се подигна силенъ протестъ, който холандското правителство въроятно ще уважи.

Отъ Нидерландска Индия се изнася петролъ за Източна Индия и Източна Азия.

Многообещающа страна за петролното производство е *Мексико*. Развитистото на петролната индустрия тука се дължи изключително на английски и американски капитали, които често влизатъ въ рѣзка конкуренция по между си. Въ послѣдно врѣме, обаче, тука пустна здрави корени и трустътъ Royal Dutch-Shell.

Съ поменатитѣ страни характеризирахме на кратко главнитѣ производителни центрове на петролъ, които иматъ значение за международната петролна търговия; тия страни сж същеврѣменно и главнитѣ експортни центрове на петрола.

Износътъ на по-важнитѣ отъ тѣхъ е билъ:

(Въ метрически тона).

	Съед.-Щати		Русия ¹⁾		Австр.-Унгария		Ромъния	
	1912 г.	1913 г.	1912 г.	1913 г.	1912 г.	1913 г.	1912 г.	1913 г.
Нерафиниранъ петролъ .	492,542	525,377	—	—	1,660	1,097	27,498	28,600
Свѣтиленъ петролъ . .	2,917,490	3,175,170	366,847	370,640	336,643	244,072	353,563	418,600
Бензинъ	499,003	502,396	114,895	—	115,227	91,146	173,817	273,000
Масло за мазане . . .	608,643	584,272	179,698	225,000	155,292	154,697	7,351	442
Горивно масло, газьолъ .	739,221	1,294,163	32,069	65,520	290	1,210	293,594	341,900

¹⁾ За 1912. год. износъ само прѣзъ Батумъ и Новоросийскъ; за 1913. год. износъ само прѣзъ Батумъ.

На международния характеръ на добиването и търговията на петрола отговаря, както видѣхме, и международниятъ характеръ на вложенитѣ въ тия отрасли капитали. Само Америка до послѣдно врѣме правѣше изключение, но и тука вече почнаха да се вмѣкватъ чужди капитали, особено въ Калифорния (холандско-английски петроленъ трустъ). Тази международностъ, която едва се срѣща въ другъ клонъ на стопанската дѣйностъ, произлиза съществено отъ голѣмия рискъ, свързанъ съ добиването на петрола, както и отъ належащата нужда отъ тоя артикулъ.

Рискътъ въ добиването на петрола, както и неизвѣстността на резултата отъ пробиванията сж довели, отъ друга страна, до най-рѣзка концентрация въ производството и търговията на петрола. Затова и трустовата форма на производството и обмѣната не подхожда и не се е развила тѣй силно въ никоя друга областъ на стопанската дѣйностъ, както при производството и търговията на петрола.

Образуването на картели и трустове на международната петролна промишленостъ се е оказало необходимо, обаче, не само въ производителнитѣ страни, но прѣди всичко въ странитѣ-консуматори. Голѣмитѣ международни производителни групировки сж се стремѣли да взематъ въ ржцѣтъ си петролната търговия на всички културни страни, прѣимуществено на тия въ Западна Европа. Опасното надмощие на групата Standard Oil и произходящиятъ отъ него страхъ отъ монополизирание на търговията въ консумативнитѣ страни отъ американцитѣ, заставиха другитѣ голѣми групи, при съдѣйствието

или благосклонността на отдѣлнитѣ правителства, още повече да се обединятъ и стабилизиратъ. И това до нѣкъдѣ е прѣчило на пълното монополизирание на петролната търговия отъ една само група. Послѣднитѣ стопански цѣли на частната капиталистическа дѣйностъ, пълното прѣмахване на всѣка конкуренция и постигането на частенъ монополъ, обаче, сж били прокарвани въ най-ярка форма, съ неподобна енергия, по образаца на Standard Oil, въ петролната търговия. И това именно е заставило държавитѣ, които никакъ не произвеждатъ петролъ или произвеждатъ такъвъ въ недостатъчно количество за вътрѣшната си консумация, да се замислятъ за въвеждането на държавния монополъ на петрола.

До сега държавниятъ монополъ на петрола е прокаранъ въ балканскитѣ държави Гърция, Сърбия и Черна-Гора. Идеята за държавенъ монополъ на петрола си пробива пжтъ, обаче, и въ най-културнитѣ и най-голѣми европейски държави: Германия и Франция. Германското правителство отдавна е внесло въ имперския парламентъ (Reichstag'a) законопроектъ за държавенъ монополъ на петрола и за забѣлѣзване е, че къмъ него се отнасятъ благосклонно и политически кржгове, които по принципъ сж противъ монополитѣ. Това, разбира се, е твърдѣ лесно обяснимо, като се има прѣдъ видъ, че държавниятъ монополъ на петрола въ страни, които не произвеждатъ сами достатъчно петролъ, не е нищо друго, освѣнъ замѣняне на частния, много по-опасенъ и по-врѣденъ за населението монополъ, съ държавния.

И. Е.

КНИЖНИНА.

Въ този откъс ще се отбелязват всички постъпления, било в редакцията на списанието, било в библиотеката на камарата. Това отбелязване ще се съпровожда с кратки беляжки и рецензии за съдържанието на всяко издание, което може да интересува нашите четци.

Отчетъ на Държав. сръдно столарско училище въ гр. Русе за времето 1895—1910 г. Управата на това училище е имала похвалната идея да издаде единъ закръгленъ отчетъ за неговата работа прѣзъ 15-годишното му съществуване. Книгата съдържа 78 страници, текстътъ е прѣдшествувачъ отъ хубави снимки на училищното здание, работилницитъ на разнитъ откъси: столарски, рѣзбарски, машиненъ и салона за издѣлката. Изложението е раздѣлено на 2 откъла: 1) отъ основаването на училището, като секция на *държавната учебна занаятчийница* въ с. Княжево, въ 1883 год., до прѣмѣстването му въ гр. Русе прѣзъ 1895 г., и 2) отъ 1895 г. до 1910 г., прѣзъ което време училището се е развивало като самостоятелно заведение.

И въ двата откъла на текста материята е изложена въ хронологически редъ. Засѣгнати сж всички разпоредби на централната власть относительно училището, промѣнитъ на учителския персоналъ, извлѣчения изъ годишнитъ рапорти до Министерството, промѣнитъ въ учебната програма, както и разпрѣдѣлението на учебното време, обстоятелствата — външни и вътрѣшни — които сж указвали едно или друго влияние върху успѣха на занятията, учебни пособия и машини, мѣрки за подобряние изобщо училищнитъ условия, научни експерименти и пр. Всичко това, изложено тъй както въ дѣйствителностъ е вървѣло прѣзъ разнитъ учебни години, дава възможностъ на читателя да си състави ясна идея за историята на това хубаво заведение.

Въ края сж приложени подобни таблици за учебнитъ помагала и уреди, за машинитъ и инструментитъ, за движението на учителския персоналъ, за статистически свѣдения за ученицитъ прѣзъ всички години, списъкъ на ученицитъ, за ежегоднитъ разходи, за личния съставъ, както и веществениитъ разходи, и, най-сетнѣ, за приходитъ отъ продажба на изработенитъ прѣдмети.

Изданието заслужава най-насърдчилна похвала. То е грижливо

съставено, подбранъ е съществения материалъ, безъ отрупване съ излишни подробности, написано е на съвършено лекъ езикъ и може да се чете съ интересъ отъ всѣкого. За ония, които изучаватъ историята и развитието на занаятчийското учение у насъ, то ще бѣде единъ цѣненъ документъ, а за самитъ занаятчий-столари то ще разкрие на какви успѣхи може да разчита тѣхната хубава професия. Заради това, и единтъ и другитъ съ благодарностъ ще посрѣтнатъ появянето му.

Списание на Българското економическо дружество, кн. 3 и 4 1915 год. „Варненската стокова борса“, отъ Ст. Бочевъ. Авторътъ си е турилъ за цѣль да фиксира характернитъ черти на първата наша стокова борса — Варненската. Той разглежда достатъчно изчерпателно появянето и постепенното консолидиране на борсовата корпорация паралелно и въ зависимостъ отъ значението, което варненското тържище придоби, благодарение построяването на пристанището и ж. п. тарифна политика, нагодена да ориентира износа ни къмъ морето. Сжко тъй разглежда и какъ нашето законодателство се е отразявало до сега върху живота на борсата.

Главната особеностъ на Варненската борса той намира въ нейната самобитностъ. Тя е възникнала като изразъ на зрѣло схващанитъ нужди на тържището отъ страна на търговцитъ безъ външенъ потикъ, по подобие на английскитъ борси, въ които сложилия се отъ дълги години обичай замѣства писания законъ. Добръ сж изтъкнати моментитъ, когато непринудениятъ търговски обичай идва въ конфликтъ съ закона за борситъ отъ 1907 год. и търси пѣтица да заобиколи прѣкиятъ, които послѣдния му създава. Въ нашето законодателство не сж рѣдки случанитъ на дисхармония между постановленията на закона, много пѣти заимствувани отъ вънъ, безъ да се е достатъчно мислено върху тѣхната приспособимостъ, и належащитъ нужди на живота. Но

по въпроса за борситъ тази дисхармония е много ярка, защото самия търговски животъ, самото разрастване на тържището вървѣше твърдѣ буйно. Корпорацията, за да избѣгне стѣсненията на закона, просто се отказва отъ него, поставя го, прѣстава да се нарича корпорация и подъ името на частно „сдружение за улеснение на търговскитъ вземания-давания, урегулиране и модернизирание търговскитъ сѣлки помежду ни, уреждане бързи и полезни свѣдения отъ вътрѣшността на страната и отъ странство и пр.“, продължава да направлява тържището. Тази самобитностъ на Варненската борса авторътъ констатира и днесъ, когато тя функционира като официаленъ институтъ при режима на новия законъ. Напримѣръ задължителността на рѣшенията на помнителния сѣдъ корпорацията прѣзъ особено, частично съгласително, си налага доброволно и абсолютно, когато, споредъ закона, прѣдвидатъ се случаи, въ които може да се изисква унищожаването на нѣкое рѣшение.

Друга особеностъ е строгия търговски моралъ, който сжко произлиза отъ здравето разбиране отъ страна на търговцитъ трайнитъ нужди на тържището и голѣмата устойчивостъ на тѣхното желание да морализиратъ нияната. Въ това отношение резултатитъ сж много добри. Най-малката проява на нееловни приеми намира общо осъждане и пълно изолиране на провинения отъ корпорацията.

Най-сетнѣ, благодарение на тия солидни черти на Варненската борса, ней се удава съ авторитетъ да се прояви, даже по въпроси, които нѣматъ прѣка връзка съ задачитъ ѝ, или пъкъ по закона стоятъ вънъ отъ рамкитъ на нейната дѣйностъ, като напримѣръ работническитъ фондове, силознитъ магазини, елеваторитъ и пр.

Съ казаното искаме да отбѣлжимъ статията на г. Бочева като хубаво и наврѣменно осѣтление на въпроса за стоковитъ борси у насъ.

Списание на митнишкото дружество въ България. Априлъ 1915 г. Нуждата отъ ревизия върху структурата и текстоветъ на митнишката тарифа отъ 1906 год. отъ М. Хрусановъ.

Народно стопанство. 15. юний 1915 г. Картелизирането на тютюнопродавачитъ отъ И. З.

Юридически пръгледъ, юний 1915 год.

Ново време, 15. юний 1915 г.

Право, 6. юний 1915 год.

Земледелие, юний 1915 год.

Ново-земледелие, май 1915 г.

Садово, мартъ и апр. 1915 г.

Списание на Българ. Инж.-Архитектно дружество. 13. май 1915 год.

Кооператоръ, 10. юний 1915 г.

Съвременна мисъл, 19. юний 1915 год.

Revue d'Economie politique. Mars-Avril 1915: De l'influence du chômage sur le taux du salaire, отъ Achille Loria.

Le monde économique. 19. Juin 1915.

Отчетъ на Бълг. Нар. Банка
" " " Земл. "
" " " Цент. коопер. "
" " " Съед. тют. фаб-ки
" " " Кредитната банка
" " " Бълг. Търг. банка
" " " Осигур. дружество
" " " Балканъ "

за 1914 година.

МАЛЪКЪ БЪЛЪЖНИКЪ.

Изъ дѣйността на камарата.

I. До комитета за общ. прѣд-видливостъ. По въпроса за износа на трицитъ отправихме на 15.V. слѣдната телеграма:

„Тукашнитѣ и девненскитѣ мелничари се оплакватъ, че имали около 15,000 торби трици, за които не се явяватъ никакви купувачи. Тѣхното производство е бивало винаги прѣдизначено за износъ. Едритѣ трици у насъ въобще не се консумиратъ, а прѣзъ лѣтото и за дребнитѣ нѣма никакъвъ пазаръ. Отъ два мѣсеца насамъ не е извършена никаква продажба и така голѣми капитали стоятъ безполезно вложени въ единъ артикулъ, подлежащъ на развала. Молятъ или да се разрѣши износа, или да имъ се посочатъ купувачи по опрѣдѣленитѣ цѣни.“

II. Занаятчийски курсове. 1. Отъ 25. май камарата зареди 2-мѣсеченъ курсъ по кошничарството въ гр. Дръново, който ще бжде като продължение и завършекъ на курса по този занаятъ, уреденъ отъ Министерството на търговията и завършенъ на 15. май.

По кошничарството, камарата проектира да уреди постоянна учебна работилница въ Варна при сиротопиталището. Условиата за това сж проучени и прѣдварителнитѣ работи почти завършени. Назначенъ е за постояненъ учител-ржководител г-нъ Дачевъ, който по настоящемъ ржководи курса въ Дръново. На пжтъ за скорошно уреждане е и въпроса за снабдяване работилницата съ нужнитѣ за първо време материали, а за въ бждаще обсъжда се въпроса да се засадятъ плантации съ културна върба, отъ

които работилницата ще може редовно да се снабдява съ потребния ѣ работенъ материалъ. По този поводъ бюрото отправи до варненския държавенъ агрономъ писмо, за да иска неговия съвѣтъ и съдѣйствие, като най-подходящо лице, за уреждането на въпроснитѣ плантации.

Слѣдъ като бжде завършенъ курсътъ въ Дръново, ще може да почне работа въ работилницата.

2. Курсъ по модерно шивачество и кройчество, тоже въ Дръново, е зареденъ отъ 1. юний за три мѣсеца, подъ ржководството на Ст. Ив. Ханджиевъ. Между дръновскитѣ шивачи този курсъ е очакванъ отлавна и съ голѣмъ интересъ. Тамъ отъ дълго време не сж откривани курсове по шивачеството, а между това този занаятъ е единъ отъ най-запазенитѣ. Не веднажъ самитѣ шивачи сж изявявали своето голѣмо желание да имъ се открие курсъ и когато напоследъкъ секретаря на камарата, въ своята обиколка изъ района, е посѣтилъ Дръново, лично е можалъ да провѣри колко належаще е откриването на такъвъ курсъ.

3. Столарски курсъ въ Варна. Той е зареденъ отъ М-вото на търговията, при съдѣйствието на камарата, относително изпълнителната работа. Ржководителъ е пжтуващия учителъ по столарството г-нъ Димитровъ. Занятията започнаха на 14. т. м. Курсътъ е тримѣсеченъ, но прѣлъ видъ недостатъчното време за прѣминаване цѣлата програма, ходатайствувано е прѣлъ Министертството да се продължи съ още единъ мѣсець поне.

II. По липсата на циментъ и каменни вжглища. Въ Варна, пжкъ

и на другадъ, отъ извѣстно време се чувствуваше липса на циментъ, а мѣстнитѣ циментови фабрики не само че не смогватъ да задоволятъ търсенето, но и сж принудени да намаляватъ производството по причина на недостигъ отъ каменни вжглища. По този поводъ отправихме до Министерството на търговията слѣдното писмо:

„Отъ извѣстно време насамъ въ града се чувствува голѣма нужда отъ циментъ. А това, тжкмо въ разгара на строителния сезонъ, се отразява твърдѣ злѣ както на частното строително дѣло, тжй и на общественото. Споредъ добититѣ ни свѣдения, мѣстнитѣ фабрики за циментъ прѣустановили работата, поради липса на каменни вжглища.

Понеже тоя артикулъ за сега може да се достави само отъ мѣстнитѣ фабрики, то камарата намира, че добрѣ би било, ако държавата отпустне на поменатитѣ фабрики необходимитѣ количества камен. вжглища отъ мината Перникъ, за да започнатъ производството си.“

По износа на кашкавалъ и сирене въ Египетъ. На едно запитване на камарата по износа на кашкавалъ и сирене, отправено на Царското генерално консулство въ Александрия, послѣдното съ писмото си отъ 8 м. м. подъ № 105 дава слѣднитѣ свѣдѣния:

Досѣжно опаковката на кашкавала и сиренето, генералното консулство обръща вниманието на експортъоритѣ върху слѣдното:

Кашкавала, за да има по-добъръ видъ и да получи по-добра цѣна, трѣбва, слѣдъ като бжде добрѣ нареденъ въ торби, (пититѣ приравнени една къмъ друга) послѣднитѣ да бждатъ поставени въ каси, за да не се разпиляватъ по пжтя. Така амбалиранъ, кашкавала изтрайва по-добрѣ на дългия пжтъ и добива по-добра цѣна.

Сиренето въ тенекета трѣбва сжщо да бжде поставено въ санджци, понеже при товарянето и разговарянето отъ единъ параходъ на други, тенекитѣ се повржждатъ, ржждясватъ и се счувагъ, изтича саламурата и сиренето се разваля. Така пристигналата стока се продава съ 20—30% загуба.

Цѣнитѣ на кашкавала и сиренето напоследъкъ започнаха да се покачватъ. Кашкавала сега се продавалъ по 8½—9 гр. египетски оката, или 2.25 л. зл., а сиренето — 5—½ гр. египетски оката. Обаче, консулството прѣпоржчва на експортъоритѣ да не изпращатъ наведнажъ голѣми количества, защото купувачитѣ тогава се сдру-

жавали и подбивали цѣнитѣ. Освѣтъ това, консулството съобщава, че всѣка пратка трѣбва да бѣде придружена, освѣтъ съ коносаментата и др. книжа, още и съ *свидѣтелство за мѣстопроизхождение*, надлежно завѣрено отъ английския консулъ, като послѣдния изрично спомене въ завѣрката, че стоката е дѣйствително отъ българско произхождение. Иначе, управлението на митницитѣ отказвало до допушта стокитѣ безъ такива свидѣтелства.

Прѣдъ видъ ненормалнитѣ врѣмена, консулството прѣпоръчва на нашитѣ търговци-експортѣри на кашкавалъ и сирене за по-голъма сигурност да работятъ чрѣзъ комисионери въ Александрия. За тая цѣль то прѣпоръчва слѣднитѣ комисионерски фирми:

1. K. Piperkoff, Midan 17,
2. Hrande Tuttindjian
3. I. Behar B. P. 904
4. K. Zlataroff, rue de Trieste

Alexandrie

По прилагането на закона за женския и дѣтски трудъ. Съ окръжно отъ 27. априлъ т. г. подъ № 613, Министерството на търговията, промишлеността и труда дава слѣднитѣ упътвания по прилагането на закона за женския и дѣтски трудъ:

1. Учрѣденитѣ по чл. 17 отъ закона за женския и дѣтски трудъ комитети на труда прѣставатъ да дѣйствуватъ като самостоятелни органи на Министерството, понеже, съгласно чл. 16 и 17 отъ сѣщия законъ и чл. 2 отъ закона за инспектората по труда, има вече назначени нужното число титулярни окръжни инспектори по труда. За въ бѣдаше тия комитети ще се считатъ само като спомагателни органи на Министерството, а слѣдователно и на окръжнитѣ инспектори. Тѣ ще могатъ да извършватъ самостоятелно нѣкои работи само тогава, когато имъ бѣдатъ възлагани отъ министра на търговията, съгласно чл. 8 отъ закона за инспектората по труда.

2. Съ работнишки книжки ще бѣдатъ снабдявани всички работници и работнички, ненавършили още 18 год. възраст. Дѣйствително чл. 10 отъ закона за женския и дѣтски трудъ прѣдвижда такива книжки и за работничкитѣ между 18—21 год. възраст, но понеже на практика това се явява твърдѣ нецѣлесъобразно, за сега да се обърне главно внимание за снабдяване съ книжки по-младитѣ отъ 18 години.

Отъ работничкитѣ и работничкитѣ въ занаятчийското производство

ще се изискватъ само чирашки или калфенски книжки, понеже, споредъ закона за организиране и подпомагане на занаятитѣ, тия работници не могатъ да ставатъ майстори, безъ да сж прѣминали чирачеството и калфенството, доказано съ споменатитѣ книжки, които по отношение другитѣ свѣдения сж точно като работничкитѣ. Освѣтъ това, носителитѣ на тия книжки ще могатъ винаги да използватъ и всички други облаги, които законътъ имъ дава, напр. 15-дневенъ прѣдупрѣдителенъ срокъ за унищожаване на договора, установяване размѣра на заплатата, начина на заплащането й, уговорената за извършване работа и пр. Обаче, ако нѣкои отъ чирашитѣ или калфитѣ притежаватъ работнишки книжки, вмѣсто чирашки или калфенски, то това обстоятелство нѣма да се счита за нарушение на съотвѣтния законъ, до като не се даде възможност да бѣдатъ снабдени съ исканитѣ чирашки или калфенски книжки. По сѣщия начинъ ще се постѣпва и въ обратния случай — когато нѣкои отъ работничкитѣ и работничкитѣ въ индустриалното производство иматъ чирашки или калфенски книжки, вмѣсто работнишки.

3. Вжтрѣшнитѣ правилници на заведенята трѣбва да бѣдатъ не само въ съгласие съ закона за женския и дѣтски трудъ, но и нагледни съобразно особенитѣ условия на разнитѣ видове производства. Обаче тамъ, гдѣто общинскитѣ власти или комитетитѣ на труда сж изработили общъ типъ вжтрѣшни правилници и съ тѣхъ сж снабдили вече нѣкои заведения, или пъкъ самитѣ стопани сж си приготвили такива правилници, утвърдени отъ общинскитѣ власти, окръжнитѣ инспектори ще изискватъ други правилници само тогава, когато сжществувашитѣ противорѣчатъ на закона, или сж непълни, или пъкъ съвсѣмъ не отговарятъ на условията и нуждитѣ за даденото производство. Въ подобни случаи ще се даватъ необходимитѣ упътвания и срокове за приготвяне нови правилници или поправяне сжществувашитѣ. При това, по единъ екземпляръ отъ правилницитѣ за всички видове производства ще се изпраща въ Министерството, за да се иматъ прѣдъ видъ при изработването на бѣдащия законъ за договора за наемъ на работа, а така сжщо и за евентуалнитѣ имъ измѣнения и допълнения. Да се обърне внимание на обстоятелството, че нѣкои общински управления сж из-

исквали отъ стопанитѣ на разнитѣ заведения да обгербоватъ както правилницитѣ, тѣй и заявленията, съ които ги прѣдставятъ за одобрителне, а така сжщо и да внасятъ известни такси за самото прѣглеждане и одобрителне. Понеже такава една практика противорѣчи на чл. 52 т. 3 отъ закона за гербовия налогъ и не е въ съгласие съ членове 57 т. 7 и 89 т. 4 отъ закона за градскитѣ общини, нито пъкъ е изобищо въ духа на закона за женския и дѣтски трудъ, то окръжни инспектори по труда да иматъ това прѣдъ видъ и даватъ надлежнитѣ освѣтления тамъ, гдѣто стане нужда.

4. Относително прѣдставянето за текущата година декларациитѣ по чл. 2 отъ закона за женския и дѣтски трудъ ще се иматъ за свѣденіе и ръководство окръж. № № 40 и 70 отъ 8. и 15. януарий т. г.

За българскитѣ търговци-вносители. Напоследѣкъ нѣколко параходи английски, французки и други, плаващи подъ неутраленъ флагъ, непрѣдвиждайки въ своето разписаніе Деде-агачъ, стоварили въ Солунъ разни стоки, прѣдначени за България, като синь камъкъ, санитаренъ материалъ и др. Солунскитѣ митнишки власти, въз основа на едно прѣдписаніе на гръцкото финансово министерство, съ което се запрѣщавалъ износа на тия артикули вънъ отъ прѣдѣлитѣ на Гърция, не допушали прѣпращането за България на впръснитѣ стоки.

Правенитѣ по този поводъ постѣпки отъ царското генерално консулство въ Солунъ не всѣкога давали бързи резултати, поради което заинтересуванитѣ търговци понасяли сериозни щети отъ забавянето на исканото разрѣшеніе за прѣпращане на стокитѣ имъ. Прѣдъ видъ на това, за въ бѣдаше нашитѣ търговци трѣбва да си доставятъ стокитѣ прѣзъ Деде-агачъ, а не транзитъ прѣзъ Солунъ, тѣй като при сегашнитѣ условия тѣ рискуватъ стокитѣ имъ да бѣдатъ задържани отъ гръцкитѣ власти подъ прѣдлогъ, че тия стоки влизатъ въ категоріята на забраненитѣ за износъ отъ Гърция артикули.

За търговцитѣ, които работятъ съ Италия. Царското консулство въ Милано съобщава: „отъ нашитѣ овощарски произведения могатъ да се внасятъ въ Италия *сушени кюстендилски сливи*, които по качество прѣвъзхождатъ мѣстнитѣ, испанскитѣ, дори калифорнийскитѣ — внасяни въ Италия; *орѣхи*, особено отъ района на Троянския,

Тръвненския, Дръновския балкани, както и отъ склоновете и долините на югъ отъ Балкана, гдѣто орѣхитѣ иматъ мека черупка и се прѣдпочитатъ у насъ и на всѣкъждѣ; *бобъ*, особено отъ района на Дели-Ормана, който по вкусъ и качество нѣма равенъ въ никоя страна; *леща*, особено полската дребна, която по вкусъ и качество стои 50% по-високо отъ внасяната въ значително количество леща отъ Унгария.

Ако въ България има желаещи да правятъ износъ на сушени плодове и други земеделски и градинарски произведения, тѣ ще намиратъ въ Милано единъ тѣхенъ консулъ-съотечественикъ, който ще бжде щастливъ да имъ даде най-широко отвлѣтление при даденъ случай.

Турско-българско търговско дружество въ Цариградъ.

(Една разгласа отъ главния директоръ на дружеството).

Имамъ честъ да съобща, че съ позволително № 219 отъ 13 априлъ 1331 (1915) год., издадено отъ нашето правителство, образувате едно дружество съ цѣлъ да се уредятъ и да се даде просторъ на търговскитѣ операции, които се сключватъ между търговцитѣ отъ Турция и България и да се подпомогнатъ и запазятъ интереситѣ на двѣтѣ страни.

Дружеството ни е готово да прѣдприеме всички услуги и да посвѣщава усилията си, за да се въздигнатъ до заслужаваща степенъ търговскитѣ сношения и взаимно използване на двѣтѣ страни.

Увѣнчаването съ подобаващъ успѣхъ усилията на дружеството ни и тѣхната плодотворностъ сж зависими отъ насърчаването и подпомагането на обществото.

Ето защо, умолявате се да участвувате въ нашето дружество; сжщо умолявате се да съобщите на централното управление: 1) вида на вашата търговия, съ която се занимавате; 2) адреситѣ на търговскитѣ къщи; 3) изобщо всичкитѣ свѣдения, които могатъ да ни улеснятъ, за да се отнасяме къмъ Васъ въ случай на нужда, съобщете ги сжщо на централата на дружеството.

Споредъ дружествения уставъ, всички турски и български поданици могатъ да се записватъ членове на дружеството ни. Вие, ако обичате да участвувате активно, можете да бждете членъ споредъ дѣйствующия специаленъ законъ за тази цѣлъ, като съ това ще насърчите и зарадвате дружеството.

Д-вото ни почва своитѣ операции, като даване: свѣдения по всички видове търговски операции; най-точнитѣ свѣдѣния за всичкитѣ фазиси и промѣни на пиящата; по всичкитѣ точки, които се отнасятъ до вноса и износа между двѣтѣ страни; сближаване и запознаване търговцитѣ отъ двѣтѣ страни и приемане да се опълномошава за всѣкакви случаи; да се грижи за прѣнасяне и изпълняване формалноститѣ по изпращане на стоки. Приемете нашитѣ почитания.

Цариградъ, 13 май 1331 (1915) г.
Сиркеджи — Яржъм-ханъ.

Генер. директ.: **Мустафа Саидъ.**

Забранени за износъ и новизносъ артикули отъ България:
Хмѣль за бира, отъ 18. май т. г. *Съра*, отъ 13 май т. г. *Консервирани риби* въ кутии херметически затворени, отъ 16. май т. г. *Каналъ-манила*, отъ 13. май т. г. *Дървено масло* отъ 13. май т. г. *Гуми за автомобили*, отъ 11. май т. г. *Петролъ*, отъ 1. юний т. г. *Воскъ пчеленъ*, отъ 6. юний т. г. *Паламуоъ и екстрактъ за обработване сурови кожи*, отъ 6. юний т. г. *Оризъ*, 25. май т. г.

Италия: *Навталинъ и произходящитѣ отъ него нитрати, амониеви нитрати, алуминиумъ и калиеви соли, кокосово масло и металически перосиди*, отъ 3. априлъ т. г.

Забраненъ вносъ. Съ царски указъ № 32 отъ 11 май т. г. забранява се въ царството отъ частни лица на електрически уреди и принадлежности за сигнали, както и такива за безжиченъ телеграфъ.

Увеличено мито. Съ врѣмененъ законъ отъ 18. май т. г. вносно мито на стокитѣ, внасяни въ Турция отъ която и да е държава, е увеличено на 30% за врѣмето, до като трае войната.

За фирмата Шенкеръ & С-е. Министерството на търговията, промишлеността и труда, съобщава съ писмо № 6962 отъ 16. т. м., че, споредъ допълнителни и автентични свѣдения, търговската фирма Шенкеръ & С-не въ сжщностъ не била лишена отъ правото да търгува въ Ромъния, а просто врѣменно ѝ е отнета възможността да извършва митнически операции, което се дължи на едно недоразумѣние по транзитирането прѣзъ Ромъния на нѣколко вагони бира, които самата фабрика е натоварила

и декларирала съ прѣки товарителници, а фирмата Шенкеръ & С-не е имала заповѣдъ да се грижи само за по-бързото транзитиране на вагонитѣ прѣзъ Ромъния.

Отъ това става явно, че фирмата Шенкеръ & С-не продължава да се ползува съ правото да прѣдприема транспорти, а ограничението да се занимава и съ митнически операции щѣло да бжде наскоро отмѣнено.

Земеделски бюлетинъ. Прѣзъ втората половина на мѣсецъ май на всѣкъждѣ изъ района се е чувствувала нужда отъ напоителни дъждове и такива сж паднали почти навредъ въ достатъчно количество. Посѣвитѣ сж се бързо подобрили, особно ония, които сж били по-изостанали, вслѣдствие по-раншното врѣменно засушаване.

Една опасностъ имане почти за всички посѣви въ района отъ ржждата. Въ нѣкои околии, особно въ шуменския окръгъ, тази болестъ бѣ взела голѣми размѣри. За щастие, обаче, развитието на посѣвитѣ е изпрѣварило значително онова на болестта, а засушаването къмъ срѣдната и втората половина на май е способствувало за пълното ѝ прѣкратяване. Ето какво съобщаватъ за тая болестъ земедел. катедри.

Шумнската, отъ 2.VI.: „Пшеницата, ечемика и ржжта сж извънъ прѣдвижданата голѣма опасностъ да бждатъ компрометирани отъ ржждата. Благодарение силнитѣ горещини прѣзъ послѣднитѣ 10 дни, отстраниха се условията за развитието на ржждата. Горнитѣ листи, стеблото и плѣвнитѣ части сж здрави. Положението е спасено. Може да сме гарантирани съ много добра реколта.“

Търновската, отъ 28. май: „Започна се жетвата на ечемика. Реколтата много добра. Слѣдъ падналия прѣди седмица дъждъ, пшеницата и овеса изглеждатъ много по-добрѣ, ржждата по пшеницата се изгуби.“

Така щото досегашнитѣ признаци говорятъ за много добра, а нѣкъждѣ отлична реколта. Къмъ първитѣ дни на юний е започната жетвата на ечемика. На всѣкъждѣ по количество и качество зърното е много добро. Вече разгара на жетвата на ечемичитѣ е миналъ и скоро тя ще бжде привършена, за да дойде редъ на зимницата.

Царевицата, бобовитѣ растения сж въ много добро състояние.

Добитѣка на всѣкъждѣ има достатъчна храна и е въ добро състояние.

ЦАРСТВО БЪЛГАРИЯ.**Управление на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове.****О Б Я В Л Е Н И Е****№ 1968.**

Управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове има честь да съобщи на интересующитѣ се че на 1/14 априлъ 1915 г. се извърши въ гр. София четиринадесетия редовенъ тиражъ отъ варненския градски-общински 5% заемъ отъ 1907 г., гарантиранъ отъ държавата.

Въ този тиражъ се изтеглиха долуозначенитѣ 38 облигации на обща сума 25.000 лева златни, които ще се изплащатъ по имената имъ стойность и въ злато отъ 1/14 май 1915 год., отъ която дата тѣ прѣдставатъ да носятъ лихва.

Всѣка отъ тия облигации трѣбва да бѣде снабдена съ всичкитѣ купони, падежа на които иде слѣдъ 1/14 май 1915 год., въ противенъ случай, стойността на липсващитѣ купони ще бѣде спадната отъ капитала на платимата облигация.

О Б Л И Г А Ц И И П О Л Е В А 500.

№ № 2255, 3032, 3585, 3737, 3808, 3999, 4058, 5386, 5711, 5929, 6046, 6534, 6609, 6668, 6884, 7063, 7192, 7321, 7467, 7718, 7934, 8079, 8258, 8416, 8553, 8819, 8911, 9798, 11045, 11054, 11492, 11576, 11635, 11716, 11724.

О Б Л И Г А Ц И И П О Л Е В А 2500.

№ № 12421—12425, 13591—13595, 14426—14430.

Изтегленитѣ въ тиража облигации, както и изсроченитѣ купони, ще се изплащатъ на слѣднитѣ мѣста:

Въ София и Варна отъ Българската Генерална Банка;

Въ Буда-Пеща à la Banque Commerciale Hongroise de Pest;

Въ Брюксель à la Banque Internationale de Bruxelles.

София, 1/14 априлъ 1915 год.

Началникъ на държавнитѣ дългове: Д-ръ Т. Стояновъ.

Секретаръ: Д. Терзиевъ.

ЦАРСТВО БЪЛГАРИЯ.**Управление на държавните и на гарантираните от държавата дългове.****ОБЯВЛЕНИЕ № 2010.**

Управлението на държавните и на гарантираните от държавата дългове има честь да съобщи на интересуващите се, че на 2/15 април 1915 г. се извърши в г. София 11-я редовен тираж по 4 1/2% заем на Българската Народна Банка от 1909 г., в който се изтегляха облигациите, отбелязани тук по-долу, изплащането на които ще почне от 2/15 май 1915 год.

Еска от тѣзи облигации, прѣдставена за изплащане, трѣбва да бѣде снабдена съ всичките купони, падежа на които иде слѣдъ 2/15 май 1915 год. Въ противен случай, стойността на липсващите купони, ще бѣде спадната отъ капитала на платимата облигация.

Облигации отъ по 500 лева златни:

I Серия: № № 491, 650, 790, 826, 872, 956, 1221, 1455, 1810, 2252, 2429, 2541, 2677, 3005, 3033, 3294, 3515, 3958, 3969, 4304, 4362, 4398, 4876, 5292, 5357, 5628, 5902, 6043, 6099, 6290, 6416, 6583, 7371, 7536, 7547, 7642, 7744, 7920, 7922, 8093, 8430, 8601, 8747, 8781, 8928, 9025, 9062, 9208, 9335, 9665, 9968, 10183, 10223, 10536, 10602, 10858, 10886, 11326, 11334, 11633, 11639, 11708, 11722, 11758.

Облигации отъ по 2000 лева златни:

I Серия: № № 12062, 12132, 12171, 12464, 12721, 12723, 12825, 13071, 13212, 13412, 13458, 13527, 13627, 13860, 14177, 14355, 14642, 14771, 15445, 15459, 15957, 16311, 16342, 16355, 16387, 16399, 16673, 16697, 16816, 17104, 17329, 17525, 17543, 17960.

Облигации отъ по 10.000 лева златни:

I Серия: № № 18148, 18178, 18228.

Облигации отъ по 500 лева златни:

II Серия: № № 137, 153, 244, 277, 427, 816, 844, 897.

Облигации отъ по 2.000 лева златни:

II Серия: № № 1086, 1202, 1619, 1683, 1709, 1722, 1726, 2228.

Облигации отъ по 10.000 лева златни:

II Серия: № № 2517, 2802.

Облигации, изтеглени въ прѣдписаните тиражи и непрѣдставени още на изплащане:

1-ви тиражъ, падежъ 2/15 V 1910: № № 4990, 7072, 8045, 14645.

2-й тиражъ, падежъ 2/15 XI 1910: № № 4397, 7060, 7156, 8813, 14418, 14891, 15184, 16126, 16812, 17507, отъ I-ва серия

3-й тиражъ, падежъ 2/15 V 1911: № № 4051, 6529, 7077, 8383, 9982, 11198, 11332, 12985, 13012, 15458, 16687, 18014 отъ I-ва серия.

4-й тиражъ, падежъ 2/15 XI 1911: № № 4709, 4735, 6885, 7045, 8467, 10011, 13936, 17608 отъ I-ва серия и 2587 отъ II-ра серия.

5-й тиражъ, падежъ 2/15 V 1912: № № 249, 4784, 4961, 6466, 13651, 13773, 14049, 14529, 15205, 18467 отъ I-ва серия и 1925, отъ II-а серия.

6-й тиражъ, падежъ 2/15 XI 1912: № № 4047, 4271, 4530, 4790, 8393, 8507, 8682, 9549, 9593, 10272, 11925, 13645, 14244, 14671, 15415, 15738 отъ I-ва серия и 452, 935 отъ II-а серия.

7-й тиражъ, падежъ 2/15 V 1913: № № 88, 4731, 5531, 8787, 9417, 13705, 16252, 17008 отъ I-ва серия и 1459, 1491 отъ II-а серия.

8-й тиражъ, падежъ 2/15 XI 1913: № № 91, 645, 4028, 6825, 8468, 8557, 9175, 9974, 11182, 11445, 11938, 12195, 13035, 15461, 16151, 16675, 16752, 17713 отъ I-ва серия и 1654, 2004, 2157 отъ II-а серия.

9-й тиражъ, падежъ 2/15 V 1914: № № 60, 301, 303, 380, 477, 538, 705, 806, 907, 957, 1366, 1577, 1824, 2104, 2236, 2255, 2460, 2775, 2805, 3173, 3388, 4116, 4163, 4191, 4500, 4535, 4725, 4864, 5055, 5096, 5268, 5323, 5599, 5725, 6104, 6157, 6214, 6309, 6824, 7131, 7329, 7863, 8003, 8069, 8177, 8300, 8579, 8779, 9014, 9370, 9485, 10041, 10543, 10592, 10680, 10733, 10793, 10842, 10924, 10944, 11112, 11191, 11707, 11769, 11959, 12299, 12427, 12468, 12615, 12740, 13041, 13049, 13737, 13761, 13908, 14125, 14614, 14651, 14662, 14896, 15235, 15334, 15354, 15433, 15623, 15684, 15818, 15880, 16040, 16236, 16420, 16743, 17188, 17318, 17326, 17434, 17439, 17447, 18213, 18470 отъ I-ва серия и № № 39, 45, 220, 706, 824, 888, 1230, 1285, 1369, 1625, 1760, 1871, 1973, 2310 и 2678 отъ II-а серия.

10-й тиражъ, падежъ № № 21, 65, 78, 143, 313, 392, 590, 1050, 1212, 1599, 1806, 2005, 2145, 2171, 2352, 2608, 2679, 2727, 2743, 2764, 2818, 2932, 3085, 3375, 3572, 3631, 3704, 4095, 4348, 4405, 4432, 4512, 4564, 4627, 4857, 5362, 5546, 5748, 5999, 6215, 6333, 6343, 6502, 6740, 7163, 7176, 7505, 7648, 7917, 8075, 8084, 8219, 8250, 8260, 8283, 8330, 8397, 8401, 8621, 9104, 9231, 9655, 9812, 10312, 10337, 10872, 11872, 12286, 12387, 12465, 12529, 12670, 12808, 13337, 13477, 13571, 13949, 14344, 14347, 14424, 14498, 14528, 14597, 14839, 14991, 15169, 15315, 15390, 15547, 16623, 16713, 16747, 16789, 16869, 16975, 17201, 17210, 17335, 17663, 17694, 18050, 18338, 18371, отъ I-ва серия и № № 289, 501, 781, 942, 1256, 1270, 1428, 1483, 1665, 1746, 1804, 2259, 2660, и 2752 отъ II-а серия.

Изтеглените въ тиража облигации както и изсрочените купони се изплащатъ:

- Въ България à la Banque Nationale de Bulgarie;
- „ Австрия à la K. K. Priv. Allgemein Verkehrsbank;
- „ Франция au Comptoir National d'Escompte de Paris;
- „ Швейцария au Bankverein Suisse.

София, 2/15 април 1915 год.

Началникъ на държав. дългове: **Д-ръ Т. Стояновъ.**

Секретаръ: **Д. Терзиевъ.**

Българска Земледѣлческа Банка.

ТАРИФА

за лихвитѣ, комисионитѣ и такситѣ, които Бѣлг. Земл. Банка взема и плаща.

А. Лихви.

1. Заеми.

1. За заеми срѣщу порѣчителство и по имоти отстъпени на договорно изплащане... 8%.
 2. За заеми срѣщу поствѣи... 7 1/2%.
 3. За ипотечни заеми и специални текущи смѣтки, гарантирани съ ипотека, както и за заеми и текущи смѣтки, гарантирани съ залогъ на движими имоти 7%.
 4. За заеми, отпуснати на окръзи, общини и пр. 7%.
 5. За заеми и текущи смѣтки на земеделѣлскитѣ кооперативни кредитни дружества 6 1/2%.
 6. За заеми и специални текущи смѣтки подъ залогъ на цѣнни книжа 7%.
- По сѣция процентъ съ минимумъ лв. 0.25 банката изплаща прѣди падежа купонъ отъ банкови срѣщни свидѣтелства и отъ държавни гарантирани отъ държавата цѣнни книжа.
7. **Повръщане лихви.** По всячки заеми които се изплащатъ прѣди срокътъ, банката повръща прѣдплатената лихва съ 1% по-малко отъ процента, по-който лихвата е прѣсметната при отпускането на заема и то само за пълнитѣ мѣсеци.

II. Удостоверения за гаранция.

1. За удостоверения, издадени срѣщу записи съ порѣчителъ взема се годишна лихва съ минимумъ за 3 мѣсеца 2%.
 2. За удостоверения издадени съгласно горния пунктъ и прѣдначателни за чл. отъ управителнитѣ смѣти на земеделѣлскитѣ кооперативни кредитни дружества, взема се годишна лихва съ минимумъ за 3 мѣсеца 1%.
 3. За удостоверения издадени срѣщу кредитъ по специална текуща смѣтка гарантирана съ залогъ на недвижими имоти или цѣнни книжа, взема се годишна лихва, съ минимумъ за 3 мѣсеца, както слѣдва:
 - а) ако удостоверението е издадено за една година 2%.
 - б) ако удостоверението е издадено за 3 години 1 1/2%.
 - в) ако удостоверението е издадено за 5 години 1%.
- Ако удостоверението е върнато прѣди срокътъ, комисионата ще се смѣта по указанитѣ по-горѣ проценти само за врѣмето, прѣзъ което удостоверението е стояло у клиента, или учрѣждението, гдѣто е било депозирано, а именно: ако е стояло до 1 година — 2%, ако е стояло до 3 години — 1 1/2% до 5 години и повече 1%.
4. **Ангажирания кредитъ по горѣсочетенитѣ удостоверения за гаранция се освобождава и възстановява слѣдъ като учрѣждението, дружеството, лицето и пр. прѣдъ което е прѣдставено удостоверение за гаранция, съобщи на банката, че залогътъ е свободенъ.** Това съобщение може да стане съ отдѣлно писмо или на гърба на самото удостоверение.

III. Влогове.

1. За суми дадени на банката съ опрѣдѣленъ срокъ банката плаща годишно за суми внесени за една година... 3%, за суми внесени за три години... 4%, за суми внесени за петъ години... 5%.
- Лихви на тия влогове се изплащатъ шестмѣсечно срѣщу съотвѣстния купонъ отъ врѣщеното клиенту свидѣтелство за срочния влогъ.
2. Банката приема влогове за 5 год. съ капитализиране на слѣдущитѣ имъ се лихви. Капитализацията става годишно, на 31 декемврий всѣка година. Въ такъвъ случай клиента има право да получи вложениия капиталъ заедно съ лихвитѣ му само на опрѣдѣления срокъ. **Забѣлѣжка:** Изплащането на влоговетѣ прѣди срока имъ става само ако е съгласна банката и то по слѣдующия начинъ:
3. За прѣводъ на суми по-големи отъ 1000 лева се взема 0.40... %.
 4. За телеграфическитѣ прѣводи, освѣнъ слѣдущата се комисиона, взема се и таксата на телеграмата.
 5. За акредитивни писма, възъ отъ комисионата, прѣдвидена за прѣводитѣ по-горѣ, взема се минимума толкова пѣти, прѣдъ колкото клонъ е акредитиранъ клиента.

Б. ПРѢВОДИ ЗА СТРАНСТВО.

Банката извършва прѣводи на суми за всички държави на свѣта, по дневния камбиаленъ курсъ на банката.

1. За прѣводи по-малки отъ 500 лева се събира допълнителна такса 1 левъ.
2. За второстепенни градове и за страни, за които нѣма камбиални курсове (Испания, Португалия, С.-Щати, Турция — второстепеннитѣ ѣ градове и пр.) банката извършва прѣводи на суми по особено споразумѣние.
3. Акредитивни писма се издаватъ по дневния курсъ, при което порто, гербъ и пр. сж за смѣтка на клиента.

IV. Купуване и продаване цѣнни книжа.

Банката купува и продава всѣкакви цѣнни книжа въ България и странство. Вънъ отъ всички разписки по покупката и продажбата, взима се минимумъ 1 лв. ... 1/2%.

V. Депозити за пазене.

За право пазене цѣнни книжа, които се приематъ само подъ описъ, както за инкасиране на излѣзлитъ въ тиражъ отъ тѣзи книжа и купони, взима се минимумъ 0.40 лв.

- а) за цѣнни книжа върху всѣки 100 лв. доходъ (рента) шестмѣсечно лв. 0.40;
- б) за цѣнни книжа, които не носятъ лихви (дивидентъ), се взима за основа 8% лихва върху номиналната имъ стойностъ и върху получената сума се смѣта върху всѣки 100 лв. шестмѣсечно лв. 0.40.

Таксата се прѣдплаща винаги до 1 януарий и 1 юлий за пълнитѣ мѣсеци, т. е. тя се счита винаги отъ първо число на мѣсеца, прѣзъ който сж внесени цѣнноститѣ. Минимума за прѣдплатената такса е 2 мѣсеца. Ако вложителя прѣди изтичането на срока изтегли цѣнноститѣ, тя остава за въ полза на банката.

Забѣлѣжка. Такса за даване подъ заемъ отдѣлни касички въ хранилището при Софийския клонъ на Българската Земледѣлческа Банка е опрѣдѣлена въ правилника на това хранилище.

VI. Разни.

1. За издаване удостоверения за гаранция срѣщу депозирани суми въ брой се плаща само такса 0.50 лв.
2. За издаване удостоверения за гаранция на клиенти, които внасят залогът си въ банков срочни свидетелства и държавни или гарантирани от държавата цѣнни книжа, който залогъ подробно се описва въ удостоверението, взема се опрѣдѣлената комисиона за депозити, плусъ такса за всѣко удостоверение по лв. 0.50.
3. За удостоверения за гаранция, издадени въз основа на откритъ кредитъ при страннитѣ кореспонденти на банката ни, плаща се $2\frac{1}{2}\%$.
4. Всичкитѣ тѣзи залози и кредити се освобождаватъ, слѣдъ като учрѣждението, дружеството, лицето и пр. прѣдъ което е прѣдставено удостоверение за гаранция, съобщи на банката, че залогътъ е свободенъ. Това съобщение може да стане съ отдѣлно писмо или на гърба на самото удостоверение.
5. За удостоверение за правоучастие въ годишни събрания на акционери, издадени срѣщу депозирани на разни акции, взема се опрѣдѣлена комисиона за депозити (§ IV).
6. За всѣко свѣдѣние за кредитоспособностъ 1 лв.
7. Банката открива подписки за записване акции при основаване акционерни дружества, приема допълнителни вносове за акции, а също открива подписки за смятане облигационни заеми по особно споразумѣние.

В. Такси.

1. За справка въ старитѣ книги съ или безъ удостоверение 0.50 лева.
 2. За издаване свидетелства за отчуждаване 0.10.
 3. За една чекова книжка 0.50.
 4. За справка у клоновѣтъ съ окръжно 30.— лв.
 - а) за влогове отъ една година — по процентъ на обикновениятъ тек. смѣтки.
 - б) за влогове отъ три години — за пълнитѣ години по процента на едногодишнитѣ влогове, а за останалото врѣме — като на обикновениятъ текущи смѣтки.
 - в) за влогове отъ петъ години: 1. — ако влогътъ е стоялъ по-малко отъ една година, — както е посочено въ буква а; 2. — ако е стоялъ по-малко отъ една година и повече отъ три години, — както е посочено въ буква б; 3. — ако е стоялъ повече отъ три години, ще се плати за пълнитѣ три години по процента на тригодишнитѣ влогове, а за останалото врѣме — както на обикновена текуща смѣтка.
 5. За влогове и купони, неизтеглени на срокътъ имъ, никаква лихва не се плаща.
 3. За сиротскитѣ влогове се плаща $\dots 5\%$.
 4. Текущи смѣтки (безсрочни влогове). За суми, внесени на текущи смѣтки отъ частни лица, граждански дружества, общини, постоянни комисиони, училищни и черковни настоятелства, полкови управления и други се плаща годишно $\dots 2\%$.
 - За суми отъ землед. кредитни кооперации — 4% .
- Забѣлѣжка.** На банки, банкери, търговски и кредитни дружества, освѣнъ кооперативнитѣ, лихва не се плаща, обаче ако сжщитѣ се съгласятъ да плащатъ 1% комисиона върху по-големата страна на смѣтката си, ще имъ се смѣта лихва по сжщия процентъ $\dots 2\%$.

С. Комисиони.

I. Инкасо.

1. За инкасиране на мѣнителници, чекове, коносаменти, товарителници и пр., взема се за всички градове, кждѣто банката има клонове въ или вънъ отъ мѣстожителството на седанта, съ минимумъ 0.50 $\dots \frac{1}{2}\%$.
2. За протестъ на всѣки протестиранъ ефектъ освѣнъ разноскитѣ на протеста $\dots 0.50$.
3. За акцептъ на всѣки ефектъ $\dots 0.50$.
4. За прѣдаване франко или възвръщане на всѣки ефектъ 0.50.
5. Ако събранитѣ отъ инкасирани ефекти суми се прѣдаватъ на лица вънъ отъ мѣстожителството на седантитѣ, взема се:
 - а) за България допълнително съ минимумъ 0.25 $\dots \frac{1}{2}\%$.
 - б) въ странство сумата се прѣвежда по курса на камбиото съ допълнителна такса на суми по-малки отъ 500 лева — 1 левъ.
6. Ефектитѣ въ чуждестранни монети, акцептирани съ изрична уговорка да бждатъ изплатени по изборъ съ чекъ или монети, могатъ да бждатъ изплатени на банката ни съ чекъ, който тя прѣдава на седанта си, безъ да взема каквато и да била отговорностъ за изплащането на чекътъ.
7. Банката се съобразява съ уговорката Payable au cours du change à vue sur само ако е поставена въ текста на ефекта, или ако акцептанта я е приподписалъ.
8. Ако въ ефекта или акцепта не е означено дали падежа е новъ или старъ стилъ, смѣта се: а) ако ефекта е издаденъ въ България — старъ стилъ; б) ако ефекта е издаденъ въ странство — новъ стилъ.
9. За инкасиране на срочни свидетелства, купонитѣ имъ, издадени отъ банката ни, както и за инкасиране чекове текущитѣ смѣтки на клиенти отъ други клонове, съ минимумъ 0.20 $\dots \%$.
10. За изплащане купонитѣ (дивидентитѣ) на разни акционерни дружества, които сж ввели прѣдварително пуждната сума, взема се за първитѣ десетъ изплатени купони (1—10) по 15 ст., а за всѣки купонъ въ повече по 10 ст.
13. Банката инкасири всѣкакви ефекти, акции, облигации и купонитѣ имъ, платими въ странство. За столицитѣ на страни, на които има камбиаленъ курсъ, комисионата и съ минимумъ 0.0 $\dots 1\%$.
- За други градове и страни комисионата варира между 1— 5% .
14. Всички ефекти трѣбва редовно да сж обгербовани. Послѣдвалитѣ глоби за нередовно и недостатъчно обгербовани ефекти сж за смѣтка на клиентитѣ. Всичкитѣ разноски по порто, гербъ и пр. по инкасирането и ремитирането на ефектитѣ сж за смѣтка на клиентитѣ.

II. П Р Ъ В О Д И.

А. Вжтрѣшни.

1. За прѣводъ на суми за кой и да е градъ или село въ България, гдѣто банката има клононъ, било чрѣзъ чекъ, който се прѣдава на клиента, било чрѣзъ писмено или телеграфическо нареждане, взема се минимумъ 0.2 $\dots \frac{1}{2}\%$.
2. За изплащане суми срѣщу получаване на документи, съ минимумъ 0.20 $\dots \frac{1}{2}\%$.

Българска Генерална Банка

Основен капиталъ 5,000,000 лева напълно внесенъ.

Основана съ съдѣйствието на Banque de Paris et des Pays-Bas, Paris,
et de la Banque Commerciale Hongroise de Pest, Budapest.

Централа: СОФИЯ. — Клонове: БУРГАЗЪ, ПЛОВДИВЪ, РУСЕ, ВАРНА
и ДЕДЕАГАЧЪ.

Българската Генерална Банка приема влогове безсрочни и срочни, издава чекове и кредитни писма срѣщу България и странство, купува и продава камбио, скотира купони и търговски полици, дава аванси срѣщу стоки и цѣнни книжа, прави гаранции, търгува съ всички български и чуждестранни цѣнни книжа и ги пази въ депо, взема участие въ държавни търгове за смѣтка на чуждестранни фабрики и пр. Даватъ се подъ наемъ на частни лица касетки въ хранилището на банката за пазене разни цѣнности, при пълна сигурностъ и износни условия. Банката има частно своитѣ: служба за инкасо, служба за свѣдения, бюро за прѣдставителство и комисиона, бюро за продажба на пашкули, отдѣление за машини и пр.

Banque Générale de Bulgarie

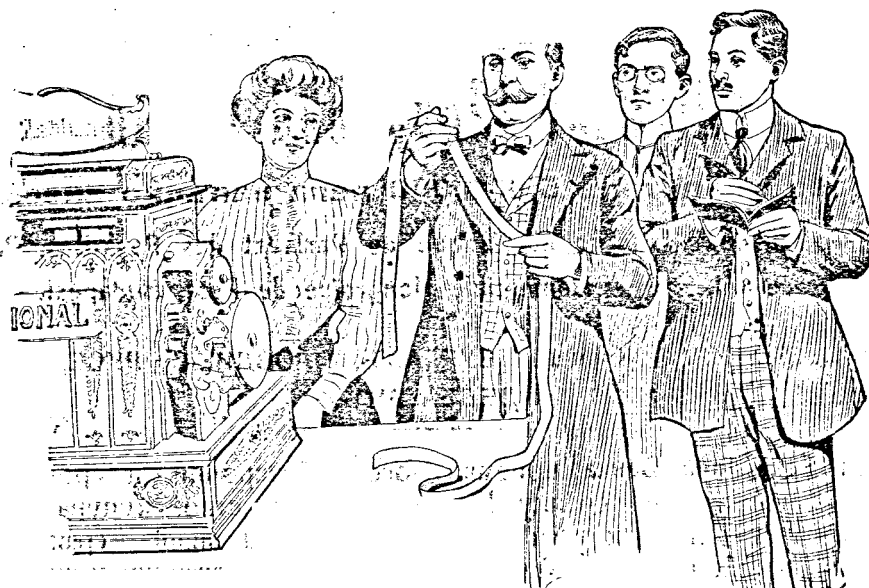
Capital social 5,000,000 de francs entièrement versés.

Fondée avec le concours de la Banque de Paris et des Pays-Bas, Paris,
et de la Banque Commerciale Hongroise de Pest, Budapest.

Siège central: SOFIA. Succursales: BOURGAS, PHILIPPOPLE, ROUSTCHOUK, VARNA
et DÉDE-AGATCH.

Correspondants sur toutes les places principales de la Bulgarie et de l'étranger.

La Banque Générale de Bulgarie reçoit des fonds en dépôt à vue et à terme fixe, émet des chèques et lettres de crédit sur la Bulgarie et l'étranger, achète et vend des devises, s'occupe de toute opération de change et de l'escompte de coupons et d'effets commerciaux, consent des avances sur marchandises et titres, effectue de cautionnements, négocie toute valeur bulgare et étrangère et les garde en dépôt, participe à des adjudications d'Etat pour le compte de fabriques étrangères etc. Location de coffres-forts (safes), présentant toute sécurité et à des conditions très avantageuses. La Banque offre tout particulièrement ses Service de recouvrements, Service de renseignements, Bureau de représentations, Bureau pour la vente de cocons, Bureau pour la vente de machines.

Посрѣдствомъ контролната каса „Националъ“, търговецътъ е въ състояние да знае всичко, що става въ магазина му.

Свѣдения върху начина за контрола съ касата „Националъ“ даватъ

П. Шишковъ & Сие, София.

Генерални представители на National Cash Register Co., Ltd.,

Телефонъ 884.

— въ Dayton, Ohio (U. S. A.).

ул. Алабинска, 50.

ТЕХНИЧЕСКО ИНСТАЛАЦИОННО БЮРО ИНЖЕНЕРЪ СТ. АВРАМОВЪ & СИЕ СОФИЯ — ВАРНА.

Приема извършването на всички ЕЛЕКТРИЧЕСКИ ИНСТАЛАЦИИ
при най-износни цѣни и условия.

РАБОТА БЕЗУПРѢЧНА.

СКЛАДЪ на всички инсталационни и др. електрически материали.

БЮРОТО инсталира, както освѣтлението, така и електрич.
звънци, часовници и грѣмоотводи на новопостроеното мо-
нументални здание за търговско училище при Варненската
търговско-индустриална камара.

A. FLORIANELLO & C-o

MILANO — Corso Plebisciti 7.

Износъ на хартия и картони.

ХАРТИЯ: за писма, луксозна и обикновена; за писане, за печатъ, за вѣстници, амбалажна и пр.

КАРТОНИ: сиви, цвѣтни, и др.; за подвързия, кутии, картонажни издѣлия и др.

ХАРТИЯ за прѣцѣждане (марка La Regina) филтри отъ хартия (обли. и сгънати)

Хартиено тесто за прѣцѣждане въ пивоварството, винарството, парфюмерията и пр.

Хартиени торби (меси). Кутии и др. — Пликове евтини.

СПЕЦИАЛНА хигиенична **ХАРТИЯ** за клозети.

НАРОДНОТО ОСИГУРИТЕЛНО ДРУЖЕСТВО „БАЛКАНЪ“

1. ОСИГУРЯВА при най-износни условия по: ЖИВОТЪ, ПОЖАРЪ, ЗЛОПОЛУКА, ТРАНСПОРТЪ и ПОПУЛЯРНИ до 1,500 лева безъ медицински прѣгледа.
2. ИЗДАВА ОСИГУРИТ. ПОЛИЦИ въ най-кратъ срокъ до обявяване мобилизации и слѣдъ нея.
3. Носи **безплатно риска за война и епидемии** безъ да събира никаква допълнителна премия, отъ осигуренитѣ, каквито премии си запазватъ правото, съгласно своитѣ устава, да събиратъ отпослѣ кооперативнитѣ дружества.
4. **Възобновява** унищожени осигуровки до 6 мѣсеца безъ апареско прѣлъскане и независимо отъ това, какво е здравословното състояние на осигурения прѣзъ това врѣме. Просроченитѣ повече отъ 6 мѣсеца и унищожени осигурявания, могатъ да се подновяватъ всѣкога.
5. **Поддържа въ сила** всѣка осигуровка за цѣлата осигурена сума до срокъ, опредѣленъ въ полицията, ако договорителя, слѣдъ като е платилъ премията за пълни три години, не е въ състояние да плаща преминтѣ си, било поради участието му въ война, било по болестъ и пр.
6. **Улеснява клиентитѣ си съ збемия** при най-износни условия и въ най-критическиятъ врѣмѣ на мораториумъ, войны и пр.
7. „Балканъ“ **повѣрка на клиентитѣ си** цѣля остатъкъ отъ внесенитѣ допълнителни премии минималитѣ войны и пр. **безплатно** да носи за напредъ риска прѣзъ всички войны за всичкитѣ си осигурени, стига да плащатъ на врѣме редовнитѣ си премии, тѣ като за тѣхъ мораториума не се отнася.
8. **Дава 75% печалба на осигуренитѣ** — най-високиятъ процентъ на печалба, какъвто не раздава нито едно отъ действувалитѣ въ страната дружества.
9. **Представява абсолютна гаранция за посрѣщане задълженията си, защото:**
 - а) **МАТЕМАТИЧЕСКИТЪ МУ РЕЗЕРВИ**, които сж най-важната мѣрка за stabilitetъ на всѣко застрахователно д-ство, възлизатъ на 14,000,000 лева при осигуренъ капиталъ 55,000,000 лева. Нека всѣки който иска да се осигури, да поиска и сравни тѣзи двѣ числа съ резервитѣ и осигурения капиталъ на другитѣ дружества и си направи слѣдъ това изборъ.
 - б) **ЕВТИНИТѣ ПРЕМИИ**, разнovidнитѣ клонове и доброто ржководене на дружественитѣ работи сж най-мощното доказателство за успѣха на дружеството, осигуренитѣ при което съ спокойствие могатъ да разчитатъ че тѣхнитѣ интереси, когато бждатъ засѣгнати отъ злата съдба, ще бждатъ достойно защитени.

БАЛКАНСКА БАНКА

(Banque Balkanique)

Акционерно дружество.

**КАПИТАЛЪ ШЕСТЪ МИЛИОНА ЛЕВА ЗЛАТНИ,
НАПЪЛНО ВНЕСЕНЪ.**

Централа въ София.

Клонове въ БУРГАЗЪ, ПЛОВДИВЪ, РУСЕ и ВАРНА.

Агентури въ ПЛЪВЕНЪ и ВИДИНЪ.

Кореспонденти въ всички по-главни градове въ България
и странство.

ИЗВЪРШВА ВСЪКАКВИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ, КАТО:

Аванси срѣщу цѣнни книжа и стоки, търговски шконтъ, покупка
и продажба на мѣстни и иностранны цѣнни книжа; чекове, кредитни
писма и пр. Даване гаранция за търгове и пр.

ПРИЕМА ВЛОГОВЕ:

Безсрочни съ 4% год. лихва

Съ срокъ най-малко 6 мѣсеци съ . 4½% г. лихва.

Влогове по-голѣми отъ 10,000 лева по особени споразумѣния.

Банката има постоянно въ депозитъ различни мѣстни цѣнни книжа,
които може да прѣдава веднага въ всѣко желаемо количество.

**Прѣпоръчва особено своя новооткритъ отдѣлъ за купуване и прода-
ване зърнени храни на комисиона.**

Тѣхното приемане и манипулиране се извършва съ най-голѣмо
внимание. За прѣдаденитъ ѝ храни на консигнация банката дава
авансъ при най-износни цѣни.

Варненска Търговско-Индустриална Камара.

ОБЯВЛЕНИЕ.

Информационното Бюро при Варненската Търговско-Инд. Камара дава слѣднитѣ свѣдѣния, устно и писменно, на интересуващитѣ се:

1) Свѣдѣния за навлата въ варн. пристанище и тарифитѣ на българскитѣ държ. желѣзници, както и на тия на чуждитѣ държави.

2) Свѣдѣния за митата и др. бери, които нашитѣ произведения плащатъ въ чужбина както и за ония, които чуждитѣ произведения плащатъ у насъ.

3) Търси пазари за продуктитѣ на земледѣлческото ни производство и поставя въ връзки мѣстнитѣ експортѣри и производители съ импортѣритѣ въ чужбина.

4) Дава свѣдѣния за пазарнитѣ цѣни на разнитѣ артикули въ варнен. тържище.

5) Упжтва индустриалцитѣ и занаятчинтѣ при доставката на необходимитѣ имъ сурови материали и машини.

6) Дава свѣдѣния на младежи, желаючи да се усъвършенствуватъ по извѣстенъ занаятъ, относително професионалнитѣ училища и курсове въ странство по разни занаяти.

7) Дава на чуждестранни фирми, адреси на експортѣри на български произведения.

8) Дава на търговци въ чужбина свѣдѣния за условията на вносътъ на тѣхнитѣ произведения въ България.

9) Дава свѣдѣния за кредитоспособността на разни мѣстни и чуждестранни фирми и

10) И най-послѣ всевъзможни свѣдѣния отъ търговско-промишленъ характеръ.

Камарата разполага съ свободни екземпляри отъ слѣднитѣ издания:

1) Протоколи на годишнитѣ редовни сесии.

2) Източнитѣ пазари (анкета).

Ония, които биха желали да иматъ тия издания ще ги получатъ безплатно, като внесатъ въ камарата само пощенскитѣ разноси по изпращането.

Отъ КАМАРАТА.

„ОРЕЛЪ“

БЪЛГАРСКО ОБЩО ЗАСТРАХОВАТЕЛНО Д-ВО
ВЪ СОФИЯ.

Основенъ капиталъ 2,000,000 зл. лева.

Осигурява при най-износни условия по:

„ЖИВОТЪ“, „ПОЖАРЪ“ и „ЗЛОПОЛУКА.“

„ОРЕЛЪ“ осигурява по най-модерни комбинации, съ най-ефтини премии и при най-износни условия, съ рискъ за война и пр.

„ОРЕЛЪ“, приема да носи риска за всички видове постройки, стоки, мобили, покъщнини, индустриални прѣдприятия, фабрики, складове и пр.

„ОРЕЛЪ“ е въвелъ най-модернитѣ комбинации за застрахования, както срѣщу колективни, тъй и срѣщу единични злополуки, които могатъ да сполѣтятъ човѣка, било когато върши ежедневната си работа, пътува по желѣзницата, когато е занятъ въ производството си и пр.

Генерални агенти:

ЕКИМЪ МАНОЛОВЪ & С^ИЕ, ВАРНА.

Телеграфически адресъ: „Екимовъ“, телефонъ № 152.
